ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

1970 / BALANDIS - APRIL / Nr. 4 (18)

LIETUVIŲ BENDRUOMENĖ

TRŪKČIOJIMŲ LAIKOTARPIS

Štai organizacija, kuri, jeigu laiku ir gerai susitupėtų, galėtų išlikti net ir tada, kai visi vlikai, tarybos ir partijos bus jau Dievui dūšią atidavę.

Juozas Bačiūnas, anot Valdo Adamkaus.

Bendruomenė (JAV lietuvių) rengiasi rinkti sau naują taryba. Penktoji baigia amžių. Baigiasi ir „Nainio administracijos" laikotarpis.

Niekas nesakys, kad šis laikotarpis bus buvęs šios Bendruomenės snaudimo laikotarpis. Bet negalės sakyti jį buvus ir susitupėjimo laikotarpiu; to susitupėjimo, apie kurį, sako, Juozas Bačiūnas kalbėdavęs, kaip apie Bendruomenei būtiną sąlygą jai priderančiam vaidmeniui atlikti. Būdingi šio laikotarpio reiškiniai JAV LB gyvenime bus buvę *trūkčiojimai*, — lyg konvulsijos organizme, iš šalies dirginamame staigių dūrių, ar iš vidaus tąsomame neapdairiai įlieto nederančios grupės kraujo.

— — —

Ko ne ko, teisybės jieškotojų mums niekad nestigo. Kas tik kiek, — tuoj į teismą. Komedija apie bylą dėl linų markos mums vis dar nenustoja aktualumo. Ir „Nainio administracija' bendruomenėj savo laikotarpį pradėjo ir baigia bylomis teisme. Laimė, kad dar tik savame, ne valstybiniame.

Abiem atvejais bylinėtasi dėl įstatų. O juose — iš tiesų! — kone kiekviename skyrelyje, neišskirant nė paties teismo kompetenciją apibūdinančiojo, vis susiduri su kokiu neaiškumu ar priežastim ginčytis. Teismo nuosprendžiai tose bylose bendruomenės organizmo ne tik neapramino, bet abiem atvejais dar daugiau trūkčiojimų sukėlė.

— Kaip galėjau tokius įstatus pasirašyti? — stebisi Juozas Kapočius, susidūręs su jų keistenybėmis. Žinoma, ne tik jis, o visas II-sios tarybos 3-čios sesijos prezidiumas pasirašė tą, ką taryba tenai tada priėmė. O taryba priėmė, kas jai to meto valdybos ar įstatų tvarkymo komisijos buvo pasiūlyta. Tikrųjų autorių nebėr... (Kuriuos tik įtariau, kad gal bus prikišę pirštą prie tų įstatų, visi išsigyne). Jei pavyktų surasti, verti būtų gerai „pašukuoti"...

— Negi įstatuose veikimas! — atkerta dažnas veikėjas, kai parodai nenuoseklumus ir netikslingumus. Ir jis teisus, kol organizacijoje nėra ryškios poliarizacijos, kol nėra įtampos bei rungtyniavimo dėl veikimo turinio ar metodų, arba net ir dėl vietų prie vairo. Bet kai tik atsiranda įtampa, kai kyla varžybos, tai jų rimčiai išlaikyti arba reikia aiškių taisyklių, arba įtampa ima reikštis nebesuvaldomais trūkčiojimais.

Trūkčiojimai šioje bendruomenėje ir aplink ją pasireiškė tuoj, kai tik V-ji taryba nebeišrinko buvusio pirmininko J. Jasaičio, o išrinko B. Nainį. Pirmininko pakeitimas — normalus dalykas, ir dėl to neturėtų būti jokių nesklandumų. Jų greičiausia ir nebūtų buvę, jei ne LB įstatų ydos, kurios — ir tai tik jos! — pirmininko rinkimus pralaimėjusiai opozicijai davė pagrindo skųstis, prikaištauti ir kaltinti, esą naujas pirmininkas esąs išrinktas neteisėtai, esą, „frontininkai užgrobė valdžią" susimokę su garbės teismu, kuris, esą, neteisėtai išaiškinęs įstatus „frontininkų naudai"...

Tokiose aplinkybėse naujas pirmininkas ir jo sunkiai sukomplektuota nauja valdyba negalėjo pasižymėti labai sklandžiu veikimu, nesgi kone kiekviename žingsnyje jiems teko visų pirma gintis nuo priekaištų ir barimų, kaip nuo šikšnosparnių, besikėsinančių į plaukus įsivelti.

To nelemto subruzdimo nebūtų buvę, jei ne tas įstatų 34 straipsnio trečiasis sakinys, kuris suteikia sprendžiamą balsą taryboje visai eilei nerinktų „administracijos" pareigūnų.

Patinka kam ar nepatinka vadinamieji „frontininkai", bet faktas, kad jie (arba inž. B. Nainio kandidatūros į pirmininkus rėmėjai) buvo teisėtai rinkimuose laimėję daugumą mandatų į tarybą. Bet įstatai duoda sprendžiamą balsą taryboje ir eilei *nerinktų* pareigūnų, — „autoritetinis" elementas šiaip jau gana demokratiškai suplanuotoj sistemoj...

Tas tarybos „prikimšimas" nerinktais balsuotojais bendruomenės organizacijoje nereikalingas, netikslingas, netgi neteisingas, bet, kai įstatuose įrašytas, tai teisėtas. Ir jis toks lieka, kol tasai 34-to straipsnio trečiasis sakinys neišbrauktas. Išbraukti gali tik taryba, tik 2/3 balsų dauguma, tik iš anksto tą klausimą dienotvarkėn įtraukusi. Balsuotų dėl to įstatų pakeitimo ne tik išrinkti atstovai, bet ir nerinktieji priedai, kurių balsus būtų siūloma nubraukti. Negi jie balsuotų už jų pačių pašalinimą iš tarybos? Taigi, įstatuose yra yda, galinti pati save palaikyti. „Administracijos atstovų" taryboje gali būti net daugiau kaip 20 (Sakysim, 11 CV narių, plius 8 apygardų pirmininkai, plius keli „LB centrinių institucijų pirmininkai"). Jei jie visi solidariai palaikytų savo turimą teisę, tai rinktieji 37 atstovai niekad nesudarytų 2/3 balsų tai įstatų ydai pataisyti.

Ši įstatų anomalija itin ryški, kai į pirmininko postą kandidatuoja ir senasis pirmininkas. Naujas kandidatas, *net turėdamas kiek daugiau kaip pusę rinktų atstovų balsų, negali būti išrinktas*, kai senasis atsiveda į rinkimus ir nerinktų balsuotojų būrį. Tad Br. Nainio kandidatūros rėmėjai ir kreipėsi į garbės teismą, prašydami išaiškinti, *argi senos valdybos nariai tebeturi balsą naujuose pirmininko rinkimuose?*

Teismas išaiškino, kad nebeturi... Bet ar galima taip aiškinti? Teismas gali aiškinti, bet neturi teisės įstatų (net ir netikusių) *keisti*. O anuo atveju teismas faktiškai leido vieną įstatų straipsnį *pakeisti*, leido senosios CV nariams *neduoti* įstatuose jiems įsakmiai numatyto balso, kai renkamas naujas pirmininkas... Buvo pašalintas *neteisingas*, negeras nuostatas, bet liko didelė abejonė, *ar teisėtu būdu* jis pašalintas. Tas ir sudarė progą buvusio pirmininko rėmėjams (ypač naujojo priešininkams) apšaukti naują pirmininką ir jo rėmėjus uzurpatoriais, net sukčiais, netgi garbės teismą panaudojusiais savo „suktybei"...

Argi galima po to vis dar likti abejingiems dėl įstatų ir guostis, kad ne juose gi veikimo esmė?

— — —

V-tosios tarybos prezidiumas jau buvo užsimojęs taisyti tuos nelemtus įstatus. Vargais negalais susilaukė net dviejų projektų: vienas buvo — kelios dešimtys lopinių dabartiniam įstatų tekstui palopyti, o kitas — visiškai naujo. Buvo manyta parodyti tuos projektus 1969 m. pavasario sesijoj. Bet tuo pačiu metu bendruomenę sukrėtė nauja konvulsijų banga — aliarmas iš ALT ir *Naujienų* dėl „Vasario 16 pinigėlių". Pačioje bendruomenės taryboje kilo maištas ir užsimojimas nuversti „Nainio diktatūrą" tuč tuojau, nelaukiant rinkimų. Kai taryba susirinko, tai ji buvo taip užimta tais ginčais, (Žr. *Akiračiuose* spausdintas magnetogramas!), kad apie tokius „menkniekius", kaip įstatai, nebuvo kada tenai net užsiminti...

O juk „pinigėlių' konvulsijos irgi galėjo nebūti, jeigu pačiuose JAV LB įstatuose būtų aiškiai apibrėžta, kas ta LB yra, ką ji daro bei ko nedaro, koki jos vadovybės santykiai su kitais organizuotais mūsų visuomenės elementais. Tiesiog sun-

(nukelta į 10 psl.)

turinyje

BRONYS RAILA
Paliks graudi tiesa ...
LIETUVOS SPAUDOS KRONIKA
Universitetai ganyklose
MARIUS KATILIŠKIS
Ne literato, o partiečio rankose Lietuvoje
PRAĖJĘS DEŠIMTMETIS
Klystkeliai ir tretysis kelias
IŠEIVIJOS SPAUDOS APŽVALGA
Demokratai prieš demokratiją
VACYS DAUNORAS
Muzikiniai ir kitokie atgarsiai
LAIŠKAI, PASISAKYMAI

NUTAUTĖJIMO DINAMIKA

Šeštadienis yra diena, galinti reikšti labai įvairius ir skirtingus dalykus. Daliai jaunų žmonių jis reiškia dieną, kada linksniuojami daiktavardžiai, asmenuojami veiksmažodžiai, kovojama su elementoriumi, dainomis, šokiais. Į išeivijos gyvenimą ateina nauja karta, kuriai gyvoji lietuvybė dažnai prasidėjo tik šeštadieninėse mokyklose. Lietuvių bendruomenės mokyklose.

Suvažiavo aną kartą mokslininkai, iš visų kampų. O galėjo ir nesuvažiuoti, jei nebūtų buvę organizuoto rūpesčio juos pakviesti, paskatinti, talkon ateiti.

Susirgo studentų sąjunga. Nelabai aiškiom ligom. Truputis chuliganizmo, truputis alkoholio, gal dar ir „kanapių" aplinkos. Rūpestis ir paskatinimas jauniems žmonėms kitaip spręsti savas problemas atėjo irgi iš Bendruomenės.

Kasdieninės tai smulkmenos, kasieniniai rūpesčiai. Nereikia turbūt aiškinti, kad visa tai yra smulkmenos, nuo kurių priklauso išeivijos išsilaikymo ar nutautėjimo dinamika. Bendruomenei skirta jomis rūpintis, jomis ir rūpinasi.

Bet kas gi rūpinasi Bendruomene?

Nutautėjimas išeivijoje nebe naujiena. Spaudoje, organizacijose, salėse ir išvykose daugėja žilų plaukų, tuščių kėdžių, kita kalba gyvenimo problemas sprendžiančių žmonių.

Niekas nenori, kad taip būtų, o visdėlto taip yra.

Kodėl?

Nutautėjimas yra sunki išeivijos problema. Kaip ir sunkios ligos, į mūsų gyvenimą jis ateina labai labai nejučiomis. Nepajunti žmogus, kad pradėjai truputį — tik truputį mažiau domėtis savo genties kasdieninio gyvenimo smulkmenomis. Tik smulkmenomis. Nuovargis kviečia likti namie, nors kažkur kažkas kažką ruošia. Gamta, šeima, draugai atitraukia nuo didesnių susibūrimų. Darosi nebeįdomu tai, kas anksčiau buvo šventa ar gyvybiškai svarbu.

Bendruomenė rūpinasi, kad kasdieninis lietuviškas išeivijos gyvenimas būtų įdomus. Reikia tad retkarčiais pasirūpinti ir Bendruomenės smulkmenomis.

Už keletos savaičių — JAV Lietuvių bendruomenės VI-sios tarybos rinkimai. Reikia Bendruomenei talkos — reikia naujų minčių, darbų, nuosaikių, nepavargusių ir įdomių žmonių. Ir gerų žmonių.

Rinkimai yra smulkmena. O gal ir neįdomi smulkmena. Pagalvoti, pasirinkti, ateiti, pabalsuoti. Vienas balsas nieko nenulems. Tingiu. Nesvarbu. Neįdomu. Pabalsuos už mane kiti.

Nutautėjimas prasideda tada, kai pasidaro nebeįdomios lietuviško gyvenimo kasdieninės smulkmenos.

Ne mūs reikalas aiškinti skaitytojui, už ką balsuoti ar už ką nebalsuoti. Kiekvienas turi savo protą ir savo sąžinę. Tačiau — kiekviena kortelė, net ir tuščia, įmesta į Bendruomenės rinkiminę dėžutę, kalbėtų apie mūsų rūpestį dėl lietuviško gyvenimo smulkmenų. O to tik tereikia, kad didesni dalykai būtų įmanomi.

ciniko užrašai

BRANGI JUOKDARYSTĖ

Ne paslaptis, kad *Lituanus* yra turėjęs įvairių leidybinių ir ypač redakcinių bėdų kartais — juokingų, o kartais — rimtų. Vienok žurnalo lygis prieš keletą metų vis dėlto gerokai ūgtelėjo, ir jau atrodė, kad tinkamai išsilaikys. Tačiau 1969 metų tomas su dviem numeriais (pirmuoju ir trečiuoju) staiga tiesiog katastrofiškai vėl nusmuko.

Nevyniojant priežasčių į vatą, tenka konstatuoti, kad šio nuopolio „nuopelnas" priklauso tų numerių redaktoriui — A. Klimui, kuris yra atsakingas ne tik už jų turinį, bet ir išorę. Pirmasis jo paruoštas numeris ypač nejaukiai nuteikė savo viršeliu ir iliustracijomis — tarsi tai būtų elementorius ar žurnalėlis vaikams. Antrasis to paties redaktoriaus numeris pasirodė jau su anksčiau pakeistu viršeliu. Deja, šį kartą ir turinys, gerokai šlubavęs jau ir 1-jame numeryje, akivaizdžiai atskleidė, kad meninio skonio bei nuovokos stoka nėra vienintelė redaktoriaus bėda. Pasirodo, ne geriau jam sekasi ir su literatūra. Numeryje užtinkame mums draugiško ir, galimas daiktas, šiaip labai gerbtino Owen J. C. Noremo eilėraštį „The Planting of the Ivy from the Tomb of George Washington at the Memorial Cairn in Kaunas" (!), kuris, nežiūrint gal dažnam tautiečiui labai „mielos" tematikos, tėra grafomanija, geriausiu atveju — literatūrinis „kitschas". Šiaip didžioji numerio dalis paskirta kalbotyrai. Turint galvoje, kad tai paties redaktoriaus specialybė, tikėtasi, kad bent čia bus atsigriebta. Deja, Pirmiausia krinta į akis didelis redaktoriaus „kuklumas": sukrovė net tris savo paties rašinius. Gal autorius žino savo vertę? Ir vėl — deja. Visi trys rašiniai yra populiarizacijos lygio, dažnai dar gana pigaus. Pakenčiamiausias būtų „The Importance of Lithuanian for Indo-European Linguistics", nors ir tai jau gana sena giesmė. Žymiai blogiau su kitu rašiniu — „Some Problems in Lithuanian Onomastics", kurio paviršutiniškumą ir elementarumą atsveria nebent tik parapijinis patriotizmas — autorius bando rašyti apie savo gimtojo kaimo pavardes (nors, pasirodo, net ir savo paties pavardės kilmės tinkamai nesuvokia; kitaip tariant, straipsnio antraštėje esančios „problemos" šiuo atveju yra ne tiek svarstomojo klausimo, kiek paties autoriaus). Na, o trečiasis rašinėlis — „English and Lithuanian: Two Candidates for the International Language" (!) — tai jau visiškas nesusipratimas: čia patriotinis karštis ištirpdė net ir mokslines pretenzijas. Negana to. Šį raštpalaikį autorius-redaktorius štai kaip užbaigia: „A simple conclusion may be reached: English definitely has a greater possibility of becoming the international language." (No kidding?). Ir galutinai užraukia: „But few Lithuanians will ever accept that conclusion!" Ką gi, kiekvienam valia kvailioti. Bet šiuo atveju reikalas kiek rimtesnis. Paskutiniuoju sakiniu autorius savo traktato „mokslinę" išvadą, t. y. privačią kvailystę, primeta (su šauktuku!) beveik visiems lietuviams ir už visuomenės pinigus paverčia tarptautinėje tribūnoje kone visą tautą analfabetais.

Kaip teko patirti, vieno *Lituanus* numerio išleidimas kainuoja apie 2.500 dolerių. Tad ir aptariamojo numerio. Brangi juokdarystė. Bet šį kartą ne taip jau juokinga. Tam numeriui, žinoma, šaukštai jau po pietų: jo nesugaudysi — skaitytojai jau „šviečiasi". Tačiau bent ateityje, kol *Lituanus* bus taip redaguojamas ir kol jį puoš tokie „veikalai", būtų vis dėlto naudinga susilaikyti nuo žurnalo siuntinėjimo bibliotekoms ir kitataučiams mokslo žmonėms — lyg ir nepatogu.

MEŠKOS PATARNAVIMAI

Vartau **Encyclopedia Lituanica.** Žiūriu straipsnyje apie L. Andriekų cituojama tvirtas teigimas, kad jo eilėraštis „Ruduo" esąs „one of the best poems to that sombre season written in the last fifty years". Reiškia, cituojamasis autoritetas perskaitė pastarojo pusšimčio metų visų literatūrų visus eilėraščius apie rudenį, kritiškai pasvėrė ir priėjo mums tokios malonios išvados. Tai kruopštumas ir horizontų platumas! Kas gi pagaliau tas akylasis kritikas? Charles Angoff. O jį cituoja to straipsnio autorius A. Vaičiulaitis, šiaipjau nuosaikus ir atsargus kritikas. Kažin ar jis būtų griebęsis šitokios citatos, jeigu ją būtų veptelėjęs lietuvis, o ne kitatautis? Tokie muilo reklamos pobūdžio „kritikos" perlai, — nežiūrint, koks bebūtų jų šaltinis, — jau bent enciklopedijoje neturėtų rasti vietos.

Tas pats Mr. Angoff kita proga yra rašęs ir apie V. Krėvę — jo „Pagundos" angliškąjį vertimą. Pristatė jį kaip romaną ir kaip tokį išliaupsino. O pats Krėvė šią faktiškai publicistinio pobūdžio apybraižą-apysakaitę ne tik nelaikė jokiu romanu, bet ir apskritai skyrė jai maža reikšmės savo kūryboje (puikiai žinojo, kodėl). Reiškia, šiuo atveju Mr. Angoff jau ir elementarių faktų nežino (atrodo, ir nesistengia sužinoti), o vienok narsiai rašo ir daro klaidingas, tariamai labai teigiamas, išvadas. Tad netenka stebėtis, kad šitoks knygelės pristatymas jau yra pradėjęs nesusipratimų grandinę. Štai kitas (rimtesnis) amerikietis kritikas (Edward Hansen), perskaitęs tą knygą ir įsiutintas tokio įvado, kategoriškai pareiškė, jog jam sunku prisiminti skaitytą knygą, kuri būtų buvusi taip „eminently forgettable". O Raphael Sealey, išgirdęs E. Hanseno nuomonę, puola „ginti" Krėvę (iš tikrųjų — Angoffą, vadovaudamasis išvis ne literatūriniais kriterijais. Ir taip pasaka be galo. O Krėvė, tur būt, šypsosi.

Abu minėti Mr. Angoffo rašiniai yra įvadai Manyland Books išleistoms knygoms. Tačiau ir kaip kritiko kredencialai, sprendžiant iš šių dviejų atvejų, gerokai šlubuoja: vienur jis nesiorientuoja apie rašomą dalyką, o kitur — parodo apskritai kritiškumo stoką. Nežiūrint to, Manyland Books leidykla įsikibusi laikosi jo skverno tarsi kažkokio ypatingo autoriteto, kone orakulo. Apskritai, kuriems galams tie įvadai, ypač pavieniams autoriaus paskiroms knygoms? Reklamai? Jei taip, tai ji, netikusiai pagaminta, grįžta bumerangu — tampa meškos patarnavimu.

CENZŪRA...AKIRAČIUOSE

Paskutiniuosiuose mano *Užrašuose* štai kas išspausdinta vieno skyrelio antraštė: *Dyka laisv š... drasko* Didžiai savo gėdai turi prisipažinti, kad mano tekste trečiasis žodis buvęs parašytas ištisai. Sukvailiojau, ir tiek. Todėl esu labai dėkingas *Akiračių* redakcijai, kad ji nutvėrė už uodegos šį mano nelemtą neapsižiūrėjimą ir sutvarkė. Priešingu atveju būčiau neturėjęs kur dėtis iš gėdos. Be to, nėra nei mažiausios abejonės, kad būtų giliai pažeisti doro skaitytojo švelnūs jausmai, o ką jau bekalbėti apie pačių *Akiračių* kompromitaciją.

Tačiau vis dėlto gaila, kad, atlikdama šią bitiną operaciją, redakcija truputį paslydo — vietoj keturių, padėjo tik tris taškus, tokiu būdu tarsi piršdama kitą žodį, dar nešvankesnį, negu tas, kurio būta mano antraštėj. (taip žemai aš tikrai nebūčiau puolęs). Tiesa, abu tie žodžiai turi atitinkamą ryšį, tačiau vis tiek susidaro šiokia tokia maišatis. Bet tai tik smulkmena. Svarbiausia, kad redakcija parodė principinį orientavimąsi. Esu tikras, kad ir ateityje *Akiračiai* bus griežti ir garbingai stovės mūsų moralės sargyboj

akiračiai

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $5.00 annualy in the US, $6.00 in foreign countries; $0.50 per copy. — Second class postage paid at Chicago, Ill. • Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, G. Procuta, L. Mockūnas, dr. T. Remeikis, Z. Rekašius; spaudos grafika A. Kuraus-ko; administratorius K. Avižienis. • Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai. • Metinė 10 numerių prenumerata JAV-se — $5.00; kituose kraštuose — $6.00; atskiro nr. kaina — $0.50. Prenumeratas ir sukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

KULTŪRINGI VEDAMIEJI

MEDŽIAGA IŠEIVIJOS SPAUDOS KULTŪROS ISTORIJAI

...Pradėsime nuo PLB pirmininko Stasio Barzduko, kurio vardas, anot dr. Brazaičio, „dažnai tendencingai ir neužtarnautai minimas" *Naujienose.* Dr. Barzdukas, gavęs susilpnėjusios širdies priepuolį, dabar guli ligoninėje. Gulinčio, nei žmogaus, nei galvijo, *Naujienos* niekad nemušė. Kol PLB pirmininkas guli ligoninėje, tai nenorime, kad dr. Brazaitis keistų tokią gražią nuomonę apie tiesioginį savo viršininką. Mes linkime Stasiui Barzdukui greičiau sustiprėti ir pasveikti. Mielu noru nurodysime daktarui, kiek Barzdukas savo užsispyrimu prisidėjo prie lietuvių bendruomenės nususinimo, kai jis sustiprės ir parašys *Naujienoms* pareiškimą...

Ši ištrauka iš Naujienų *vedamojo (1970.IV.25) mūsų „drausmės saugotojui" sukėlė nemaža galvosūkių. Ar taip rašoma žmonėms, ar galvijams? Ir — ar taip gali rašyti žmonės, ar tik...*

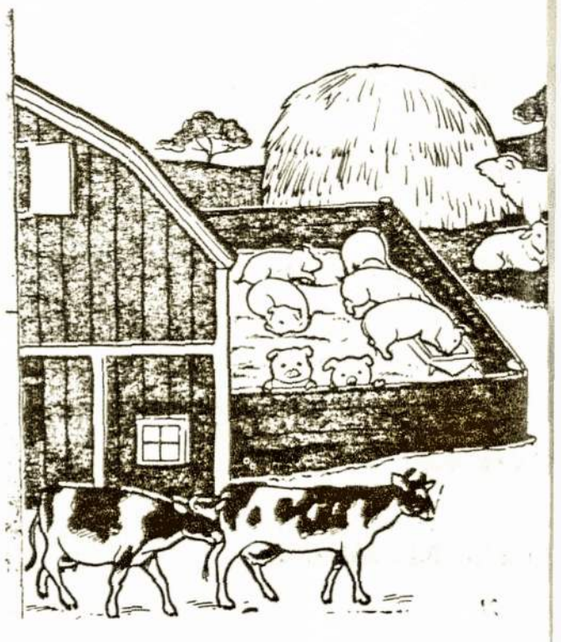

Drausmės sargyboje

IŠEIVIJOS SPAUDOS APŽVALGA

NAUJIENŲ ŽYGIAI VARDAN LIETUVOS MEILĖS

Pastaruoju metu *Naujienos* pasireiškė nemažu karingumu, išvystė puolimą net keliais frontais — prieš Bendruomenę, prieš lietuvius iš Lietuvos ir net prieš... Grandinėlę. Pradėkime nuo Bendruomenės.

Vienas iš *Naujienų* redaktorių, A. Pužauskas, parašė eilę straipsnių (balandžio 11 ir kt.), įrodinėdamas, kodėl jam nepatinka Bendruomenė. Svarbiausia todėl, kad ji sudaryta demokratiniu pagrindu — rinkimų keliu. Pužauskas rašo: „Tenka pripažinti, kad pasirinktas metodas — rinkimai — tikrai atidarė duris partinių grupių konkurencijai, ginčams, rietenoms, kurios ilgainiui ėmė užstelbti tikrąjį organizacijos tikslą — lietuvybės išlaikymą ir ugdymą".

Kyla klausimas, kas čia pasidarė, kad laikraštis, kuris visada girdavosi esąs demokratiškų pažiūrų, dabar ėmė kovoti prieš pačius demokratijos pagrindus — rinkimus. Tą *Naujienų* paslaptį nesunku įžvelgti. Mat, joms patinka ne rinkimai, o susitarimai, kai bendrinės organizacijos vadovybė sudaroma paskirų organizacijų ssusitarimu, nežiūrint kokio didumo ar pajėgumo jos būtų. Čia svarbiausias dalykas, kad visos tos organizacijos pasidaro lygios — gauna po vienodą balsų skaičių. Tai ALTos praktika. Kam tokia praktika naudinga? Menkoms, silpnoms, neskaitlingoms, nusigyvenusioms ir mirštančioms organizacijoms. Tokiu atveju nusigyvenusi ir mirštanti organizacija bendrinės organizacijos vadovybėje turi lygų balsą su tvirčiausia bei didžiausia organizacija. ALTe, pavyzdžiui, bemirštanti Sandara turėjo net skolintis iš krikščionių demokratų žmogų (K. Šidlauską), kad išsilaikytų vadovybėje. Katalikams ALT-e atstovauja vadinamoji Federacija, kuri praktiškai jau seniai yra lavonas. Kodėl tam lavonui ALT-e turi atstovauti kitas krikšč. demokratas Šimaitis ar Jasaitis, niekas nežino. Didžiausia ir pajėgiausia katalikiška Ateitininkų organizacija ALTe neatstovaujama. Tokių gyvų ir mirštančių organizacijų bendra vadovybė maloni ypač šioms pastarosioms — jos tada jaučiasi dar reikalingos ir „veikiančios".

Dabar darosi suprantama, kodėl A. Pužauskas nemėgsta Bendruomenės demokratiniu būdu sudarytos organizacijos, kodėl jis pasisako prieš grupių konkurenciją ir ginčus. Mat, nusigyvenusi, bemirštanti organizacija demokratiniuose rinkimuose negali konkuruoti su gyva, veiklia, gausia organizacija. Pužausko baimė rinkimų ir išduoda, turbūt, ne ką kita, o tik tai, kad jis priklauso ar simpatizuoja tokiai nusigyvenusiai organizacijai, kuriai jis norėtų lygių teisių su gyvom, reikšmingom organizacijom. Esame visiškai tikri, kad jeigu Pužauskas priklausytų didelei, jaunai organizacijai, jis tada nei konkurencijos, nei ginčų nebijotų. Jis tada būtų demokratinio susitvarkymo šalininkas.

Taip pat suprantama, kodėl Pužauskas su tokia nostalgija kalba apie senus altininkų ir bendruomenininkų susitarimus. Mat, visokie susitarimai užtikrina ir senam, nepajėgiam, neveikliam tam tikrą reikšmingą padėtį. Tada senukams nereikia ginčytis, konkuruoti, nes ir be jokių pastangų turi tai, ką seniau galėjo įsigyti darbu, nemažomis pastangomis. Tik jų nelaimė yra ta, jog jie užmiršo, kad amžinų susitarimų nėra. Susitarimai paprastai yra terminuoti, ir geruose susitarimuose numatomos sąlygos, kuriomis jie gali būti nutraukti. Kai susitarimai nėra terminuoti, tai abi pusės gali laisvai nuo jų atsisakyti, kada nori, arba iš naujo tartis, jei ankstesnis susitarimas buvo nepatenkinamas. Tokia yra susitarimų praktika.

Suprantama, kad demokratinės tvarkos nemėgstančiam Pužauskui negalėjo patikti ir toks JAV LB pirmininko Br. Nainio pareiškimas: „Bendruomenė yra ir turi pasilikti laisva nusistatyti savo veiklos gaires ir kryptis. Jokio diktato iš šalies jai būti negali. Jos pareigūnai yra atsakingi ne kam kitam, kaip tik juos išrinkusiems Bendruomenės nariams". Šis paskutinis sakinys kiekvienam demokratiškai galvojančiam žmogui, rodos, savaime suprantamas. Tai demokratinio gyvenimo aksioma, bet tik ne Pužauskui, kuris į tą pareiškimą atsako savo aksioma: „Dabartiniai LB vadai esą atsakingi tik tiems, kurie už juos balsavo. Ši sąvoka yra nauja, netikusi, atmestina, žalinga visai LB sampratai ir tolimesnei veiklai".

Nemėgdamas demokratiškumo, Pužauskas, būdamas nuoseklus, nemėgsta ir visų tų grupių, kurios pasisako už demokratiškumą ir tuo pačiu už Bendruomenę. Dėl to jis visus tuos, kurie eina su Bendruomene, laiko ALTos priešais ir, be komunistų, priskaičiuoja net keturias tokias grupes — „nepolitikuojančius", frontininkus, vienybininkus ir akiratininkus. Labiausiai jis, atrodo, nemėgsta frontininkų, nes atrodo, kad jie dabar dominuoja Bendruomenės taryboj, kad jie net tą tarybą išrinko. Mes tokios frontininkų galybės nematome. Bet jeigu jų iš tikrųjų būtų tiek daug, kad jie vieni galėtų daugumą savo žmonių tarybon išrinkti, tai ir tokiu atveju, demokratiškai galvojant, nebūtų nieko blogo. Demokratinėj praktikoj tai dažnai pasitaiko, ir dėl to niekas nepyksta. Niekas pvz. neįžiūri teisės laužymo, kad JAV Kongrese daugumą turi demokratai, o respublikonai turi tenkintis mažuma.

Deja, Pužauskui, altininkams ir naujieninin kams tai nepatinka. Bet ką mes padarysime, kad ir pati ALTa daug kam nepatinka, ne tik anoms minėtoms grupėms. Daug kas galvoja šitaip. ALTa buvo senos emigracijos organizacija, kuri buvo reikalinga ir veikė patenkinamai, kai jai vadovavo senos emigracijos vadai, kurie tai emigracijai buvo autoritetai. Šiandien ne tik tie seni vadai išmirė ar pasitraukė, bet ir pati senoji emigracija baigia išmirti. ALTe senos emogracijos tėra likučiai, o jos vadovybėje jau kone visi dipukai. Taigi ne tik Bendruomenė, bet ir ALTa pasidarė naujų ateivių organizacijos. Taigi turime ne būtinai reikalingą paralelizmą. Skirtumas tarp Benduomenės ir ALTos tik tas, kad ALTa daro Vasario 16 minėjimus (dažnai nevykusius, kaip šiemet Čikagoj ir Niujorke) pinigams rinkti, o Bendruomenė ne tik ruošia tuos pačius minėjimus, bet ir eilę kitų darbų dirba. Ar ilgai toks paralelizmas egzistuos, parodys netolima ateitis.

Nemėgsta *Naujienos* ir iš Lietuvos atvykstančių žmonių, kurių čia jau šimtai, jei ne tūkstančiai, turėjo progos pasisvečiuoti. Visus atvykstančius *Naujienos* vadina šnipais, net vedamąjį kartą pavadino: „Išleidžia tik pasižadėjusius šnipinėti", o pačiame vedamajame šitaip tvirtina: „Sovietų valdžios pasitikėjimą įgijo tiktai tas, kuris apskundė savo tėvą, brolį ar kaimyną... Kas nepradėjo lankstytis kaip paežerės nendrė, kas savo sąžinės nepažeidė ir orumo nesuteršė, tas negauna leidimo išvažiuoti'. Įdomu, kad N. vyrai žino ne tik Sovietų valžios paslaptis, bet ir Lietuvos žmonių sąžines. Ar reikia geresnių aiškiaregių? Jie, pavyzdžiui, žino, kad popiežius vyskupais paskyrė du „marksizmo kursus sėkmingai baigusius ir imperialistinei sovietų politikai pritariančius kunigus" (1970.3.25), kad popiežius „liepė" vyskupui Labukui tuos du kunigus „pakelti" į vyskupus, kad vienas jų, Povilonis, esąs „suvaidinęs komunistinio muziejaus statybos apgaulę Klaipėdoje'. Naujausią progą Lietuvos žmonėms niekinti *Naujienos* suteikė solisto Vaclovo Daunoro atsilankymas bei jo koncertai. Čia jų bendradarbis J. N. iš Los Angeles rašo, kad „sovietinis solistas per lavonus veržiasi į sceną" (1970.IV.1). Matyt, *Naujienų* kovotojai prieš Lietuvos žmones jaučiasi kovoj pralaimėję, ir todėl virtę lavonais, nes kitokių lavonų mums neteko matyti. Tačiau V. Daunoro koncerto Kalifornijoj nesutrukdė nei *Naujienų* lavonai, nei jų provokaciniai „kvietimai" į koncertą, pasirašyti „Kultūrinių ryšių su užsienio lietuviais Los Angeles atstovybės" vardu. Po tokių nesėkmių *Naujienų* lavonams nebeliko nieko kito, kaip tik paburnoti ir prieš Amerikos lietuvius, kurie lavonais atsiduodančiai politikai nepritaria. Taigi „teko" kun. Saulaičiui, kun. Kasponiui, muzikui Aleks. Kučiūnui, skautams ir kitiems. *Naujienų* bendradarbiai betgi neišdrįso pasirašyti pavarde. Taip ir liko neaišku, kokie išminčiai peršasi į mokytojus.

Tačiau daugiausia neapykantos *Naujienos* parodė vis dėlto ne Daunorui, kurį aferistu išvadino tik jų korespondentas, o savo jaunimo šokių grupei Grandinėlei. Jai *Naujienos* skyrė net vedamąjį — *Silpniausioji grandis* (4.2), o šalia vedamojo įdėjo dar ir L. Vaičiūnienės atitinkamą straipsnį. Tą neapykantą ir šmeižtą savais žodžiais atpasakoti nepajėgtume, todėl pateikiame *Naujienų* šedevro ištraukų: „Tautinei kultūrai puoselėti sukurtoji Grandinėlė pradėjo domėtis ne lietuviškais, bet Lietuvą pavergusios rusų tautos šokiais ir drabužiais... Susirūpinimas stiprėjo, kad keli trumparegiai politikai ryžosi Grandinėlę pasukti bendradarbiavimo su okupantu orbiton... Niekam nepaslaptis, kad pavergtos Lietuvos šokių vadovas Lingys kelis mėnesius praleido Amerikoje. Clevelando lietuviai žino, kad tas pats Lingys ilgiau buvo apsistojęs ir gyveno pas Liudą Sagį, Grandinėlės ilgametį mokytoją. Tas pats Lingys sekė Grandinėlės šokius, tarėsi su Sagiu ir davinėjo instrukcijas, kas lietuviška ir kas ne lietuviška. Įdomiausia, kad Lingio pasitarimai ir visi diplomatinės jo misijos žingsniai buvo daromi su Klevelande esančios PLB aukščiausios viršūnės žinia ir pritarimu... Lingys, matyt, įtikino Sagį, kad reikalingas „kultūrinis bendradarbiavimas"; kad Grandinėlę reikia nuvesti į Vilniuje Leninui ruošiamą šventę ir ten nusilenkti lietuvių tautos nukariautojams. Iš jau paskelbtų žinių ir iš papildomų pranešimų atrodo, kad Sagys sutikęs Lingiui paduoti Clevelando Grandinėlės gą. Šiai transakcijai pritaria bet kokia kaina lietuvius valdyti trokštančioji PLB viršūnėlė. Ta viršūnėlė mano, kad Grandinėlė nutemps ir kitas grandis".

Šis vedamasis yra dar ir tuo šedevras, kad jame sukoncentruotas puolimas prieš visus *Naujienų* įsivaizduotus priešus — ne tik prieš Grandinėlę ir jos vadovą Sagį, bet ir prieš tautinių šokių kūrėją Lingį Lietuvoje (jam suniekinti skirtas dar atskiras vedamasis) ir net prieš PLB valdybą. Žodžiu, viename vedamajame sukoncentruota visa „Naujienų" pasaulėžiūra. Ji, pasirodo, labai panaši į pasaulėžiūrą kito Čikagos dienraščio, kuris skelbia meilę tik proletarui, bet neapykantą visokiems „liaudies priešams". Kaip iš *Naujienų* vedamojo aiškiai matyti, jų pasaulėžiūra remiasi panašiu principu: meilė naujieninin kams, bet neapykanta kitaip galvojantiems. Abu šie laikraščiai savo vieniems meilę, kitiems neapykantą sakosi grindžią tuo pačiu pagrindu — Lietuvos meile. Apie tokią meilę savo skaitytojams norėtume priminti teisingą šventraščio posakį: meluotų tas, kuris nemylėdamas artimo, sakytųsi, kad jis myli Dievą. Baigiame parafrazuodami tą posakį: meluoja tas, kuris, neapkęsdamas kitaip galvojančių lietuvių, sakosi, kad jis myli Lietuvą.

RAŠYBA

LIETUVIŠKI VARDAI IR VARDAI LIETUVIŠKAI

Praeitaisiais metais istorikas J. Jurginis Lietuvos spaudoje užkūrė diskusijas, kaip rašytini svetimvardžiai — pagal originalo rašybą, ar fonetiškai. Diskusijos buvo gana išsišakojusios, abipusių argumentų buvo iškelta įvairių, netgi labai savaimingų. Atrodo, kad statistiškai nusvėrė tie, kurie palaikė fonetiškąją rašybą, atseit, pasisakė už Kamiusą, o ne Camus, už Gėtę, o ne Goethe, už Murą, o ne Moore. Bene rimčiausias fonetininkų argumentas buvo tas, kad neiškraipyti svetimvardžiai sunkiai įspraudžiami į lietuvių kalbos morfologiją, kad jie nesilinksniuoja.

Iš visų lotynų alfabetą vartojančių tautų, berods, tik lietuviai ir latviai svetimvardžius užsispyrę lietuvina ir latvina. Ir dažnai jie tai daro labai nevykusiai, ir savo rašyboje neteisingai perduodami originalo fonetiką. Beveik į anekdotą jau išvirto atsitikimas, kai prieš keletą metų Lietuvos spaudoje staiga atsirado niekam negirdėtas prancūzų rašytojas Gugas. O pasirodo, kad tai per rusų kalbą atėjęs Victor Hugo. Rusiškai — Gugo, vadinasi, lietuviškai jau Gugas...

Šitas nuotykis kažkaip perša įtarimą, kad, gal būt, svarbiausią savo argumentą fonetininkai viešai taip ir neiškėlė. Juk šiandieną Lietuvoje didžiulė dauguma svetimvardžių atkeliauja per rusų kalbą. Užsienių žinios išsiverčiamos iš Tasso pranešimų, lengviausiai prieinama mokslinė literatūra, užsienių autorių vertimai — rusiški. Tad Lietuvos redaktoriai, žurnalistai ir kiti rašantieji tikrai daug laiko ir pastangų turėtų išeikvoti, kol visus svetimvardžius iš rusiškosios atstatytų į originalo versiją. Dienraštinėje spaudoje tai, tur būt, ir laiko stoka neleistų nuosekliai įgyvendinti. Taip ir lieka praktikoje tariamai „fonetiškai" perrašomi svetimvardžiai, nors dažniausiai tai tėra transkripcija iš rusiško vertimo...

A propos vardai. Lietuviški vardai Lietuvoje dabar iš tiesų tausojami visoje savo skaistybėje. Visose Vilniaus kitakalbėse publikacijose — rusų, anglų, prancūzų, vokiečių, ispanų ar kitomis kalbomis — niekur nebeužtiksime kokių nors Vilno ar Wilna, Memel, Kowno ar Kauen. Visi lietuviški vietovardžiai rašomi neiškraipytai lietuviškai — Vilnius, Klaipėda, Kaunas... Ir nederėtų to laikyti kokiu nors persmailintu tautiškumu, ko gero — šovinizmu. Lietuviški miestai lietuviškai ir vadinasi, tai natūralu, rodos, savaime suprantama.

Lituanus žurnalo 1968 m. 1 nr. jaunasis mūsų istorikas Romualdas J. Misiūnas spausdinosi su straipsniu „Versailles and Memel", kur išnašoje pažymėjo, kad nenaudosiąs lietuviškųjų, bet nelietuviškuosius vietovardžius, nes didelėje dabartinės literatūros dalyje taip rašoma. Ir iš tiesų: jo rašinyje pilna Memellandų, Heydekrugų ir pan.

Jaunam ir simpatiškam istorikui priekaištauti nedrįstume, nors ir abejojame jo vartosenos tikslingumu. Tačiau vis dėlto būtų įdomu išgirsti R. J. Misiūno nuomonę, kaip rimtesniame straipsnyje šiandieną derėtų vadinti Indonezijos sostinę — Djakarta ar Batavia?

Beje, Oxfordo atlase nebėra nei Batavijos, nei Wilno, nei Kowno, bet Djakarta, Vilnius, Kaunas ir net Klaipėda su (Memmel) mažomis raidėmis skliausteliuose.

(rem)

KUR ŽVILGSNIS KRYPSTA?

ATEITIS – PLANAI IR VILTYS

Praėjęs dešimtmetis Lietuvoje buvo radikalių pasikeitimų periodas. Lietuva pradėjo intensyviai išgyventi įsibėgėjusio pramoninio vystymosi pasėkas ir susidurti su problemomis, kurias sukuria komplikuota technologinė visuomenė. Lietuvos pramoninimas buvo vykdomas pačiais greičiausiais tempais visoje Sovietų Sąjungoje, jos miesto gyventojų skaičius maždaug susilygino su kaimo gyventojų skaičiumi, o gamybos apimtis padidėjo keleriopai. Jau vien šie impresionistiniai socio-ekonominio vystymosi rodikliai nusako minėtų pasikeitimų apimtį ir svarbą.

Intensyvi industrializacija ir buvusis žemdirbystės krašto greitas perėjimas į technologinę visuomenę sukėlė skubiai spręstinų ir tautai gyvybingų problemų. Galima suminėti kad ir sekančias: miestų planavimo ir išdėstymo (ir tuo pačiu pramonės išdėstymo) problemą; pramonės tolesnio vystymo tempų ir krypties problemos; natūralaus gyventojų prieauglio mažėjimo, darbo jėgos rezervų ir panaudojimo problemos; gamtinių atsargų racionalaus panaudojimo ir apsaugojimo problemos; mokslo vystymo tempų ir krypties problemos; supramoninto kaimo kultūrinio-buitinio gyvenimo problemos; susvetimėjusios visuomenės problemos.

Paskutiniame AKIRAČIŲ nr. pateikėme pačių Lietuvos atsakingų darbuotojų svarstymus kaip spręstini mokslo, ekonomijos vystymo bei vandens resursų taupymo klausimai. Šiame numeryje tęsiame šių svarstymų seriją, pateikdami tris straipsnius iš Lietuvos spaudos apie ekonomines problemas, kaimo gyvenviečių pobūdžio klausimą ir kovos būdus su didėjančiu alkoholizmu.

J. TESECKAS

KOKIAIS KELIAIS EISIME

Švyturio žurnalisto Jono Tesecko pasikalbėjimas su Vilniaus universiteto docentu ekonomikos mokslų kandidatu Pranu Judicku apie įvairius ekonomijos vystymo klausimus. Paimta iš Švyturio, *Nr. 23, 1969. Pasikalbėjimas šiek tiek sutrumpintas.*

J. TESECKAS:

Dabar ruošiami perspektyviniai liaudies ūkio planai sekančiam penkmečiui bei dešimtmečiui. Suprantama, iškyla daug problemų. Ar užteks Lietuvoje darbo jėgos smarkiai ugdyti pramonę? Ar galima ir toliau statyti daug naujų įmonių? Ar teks sulėtinit jų statybą ir tenkintis veikiančiųjų modernizavimu? Ar dideli darbo jėgos resursai kaime? Ar jų pakaks, jeigu pramonė, miestai ir ateityje augtų tokiais pat tempais, kaip, sakysime, 1959-1965 metais? Klausimų begalybė...

P. JUDICKAS: Visi dabar kalba, esą, trūksta darbo jėgos. Tikriausiai ir Jūs prisiklausėte tų šnekų.

J. T.: Laikraščiai mirga skelbimais, prasidedančiais žodžiu: „Reikalingi...“ Ir ko tik dabar neieškoma! Mokinių fabrikams ir vyriausiųjų buhalterių, valytojų ir vyr. inžinierių, pagalbinių darbininkų ir techninės kontrolės kontrolierių, šaltkalvių, santechnikų, mūrininkų, vyresniųjų kadrų inspektorių... Sandėlių vedėjų, ir tų pagaliau pritrūko.

P. J.: Aš manau, kad ne žmonių mums trūksta, bet mes neišmokome jų racionaliai panaudoti. Per jau minėtą laikotarpį (šis penkmetis dar nesibaigė, suprantama, neturime pilnų statistinių duomenų, o ekonomistai, kaip žinote, operuoja skaičiais) miestų gyventojų skaičius padidėjo ne 43 tūkstančiais, kaip buvo numatyta planu, bet 287 tūkstančiais žmonių. Vien miestų darbininkų ir tarnautojų skaičius išaugo 260 tūkstančių. Apskaičiavome: mieste vienam dirbančiajam vidutiniškai tenka vienas nedirbantysis — vaikas, nepilnametis, pensininkas, ligonis ir t. t. Taigi, miestai turėjo pasipildyti maždaug puse milijono žmonių, o iš tiesų nepadidėjo nė 300 tūkstančių. Mat, gyvenamųjų namų statėme ne pusei milijono žmonių, bet žymiai mažiau.

J. T.: Kas iš to išėjo? Visiems pasidarė ankšta. Dešimtys tūkstančių žmonių kasdien iš kaimų ir mažų miestelių priversti važinėti po keliasdešimt kilometrų į darbą pramonės centruose. Valgyklos, parduotuvės sausakimšos. Pasidarė problema pamatyti pakenčiamesnį kino filmą. Pritrūko pardavėjų ir padavėjų, taip sakant, viso aptarnaujančio personalo. Spaudoje pasirodė daugybė straipsnių, feljetonų vis apie tą patį neišsprendžiamą dalyką — servisą.

P. J.: Mat, Lietuvos pramonės gamyba, palyginus su kitomis sąjunginėmis respublikomis, augo sparčiausiais tempais, o miestų gyventojų skaičiaus augimu mes užėmėme priešpaskutinę vietą šalyje. Man atrodo, susidarė reliatyvus darbo jėgos trūkumas, kurį sukėlė nepakankama gyvenamųjų namų statyba.

J. T.: Ši situacija nepasikeitė iki šiolei. Tiesa, gyvenamųjų namų statome vis daugiau. Tikėkimės, ne už kalnų tas laikas, kai kiekviena šeima turės padorų atskirą butą. Tačiau mane domina kitas klausimas. Kaip Jums atrodo, ar mūsų kaimas dar pajėgs duoti daug darbo jėgos pramonei? Ar respublikoje užteks natūralaus ir migruojančio į miestus gyventojų prieaugio, jeigu pramonės statybos augtų tokiais tempais, kaip ir anksčiau? Jau dabar girdėti nusiskundimų, esą, net kaime kai kur trūksta darbo rankų. Tiesa, dabar žemės ūkio gamyboje, įskaitant ir pagalbinę, dirba apie 36 procentus visų liaudies ūkyje dirbančiųjų žmonių. Rodos, nemaža, o po dešimties metų jų ten dirbs 28 procentai.

P. J.: Tai labai daug.

J. T.: Estijoje vienam darbingam kolūkiečiui tenka 20 hektarų žemės ūkio naudmenų, taigi maždaug 2,5 karto daugiau, negu Lietuvoje. Ir derliai ten ne menkesni, nors mūsiškis šiemet rekordinis — pasiekė net 24 centnerius iš hektaro.

P. J.: Aš manau, artėja laikas kitoniškai vertinti žemės ūkio gamybos efektyvumą. Tai ne vien produkcija, tenkanti šimtui hektarų naudmenų arba vienam respublikos gyventojui. Žemės ūkio intensyvumą reikia vertinti panašiais kriterijais, kaip ir darbo našumą pramonėje.

J. T.: O būtent?

P. J.: Kiek produkcijos duoda kiekvienas žemės ūkyje užimtas žmogus! Mano tyrinėjimai parodė, kad, atlikus tam tikrą paruošiamąjį darbą, po kelerių metų yra galimybė bent dvigubai sumažinti respublikos žemės ūkyje dirbančių žmonių skaičių.

J. T.: Visi žino seną tiesą: žmogus žmogui nelygus. Prieš mėnesį, „Švyturio“ Nr. 20, Kauno rajono „Aušros“ kolūkio pirmininkas, Socialistinio Darbo Didvyris J. Brukas išreiškė susirūpinimą, kad mūsų kaimas sensta. Man teko ruošti šį straipsnį, ir su autoriaus nuomone visiškai sutinku. Tą pačią tendenciją patvirtina ekonomistai B. Gaigalas ir A. Ivanauskas. Jie paskelbė: per paskutiniuosius aštuonerius metus darbingo amžiaus kolūkiečių lyginamasis svoris respublikoje sumažėjo nuo 50,5 iki 43,3 procento. Bendras kolūkiečių skaičius per šį laikotarpį sumažėjęs 20,2 procento, o 20-29 metų amžiaus vyrų — daugiau net kaip perpus, moterų — beveik pusiau. Tuo pačiu metu šešiasdešimtmečių ir vyresnio amžiaus kolūkiečių — padidėjo 20 procentų. Prieš aštuonerius metus kiekvienam kolūkiečio kiemui vidutiniškai teko 1,48 darbingo kolūkiečio (nors žmonės šimtosiomis dalimis neskaičiuojami, bet tikslumo dėlei imame aritmetinį vidurkį), o dabar — tik 1,17.

Kaip Jūs galvojate? Ar nuolat senstantis mūsų kaimas pajėgs smarkiai didinti darbo našumą, ar pagyvenę žmonės sugebės įsisavinti naują techniką?

P. J.: Kaip čia pasakius... Tame pačiame draugo Bruko straipsnyje siūlomos rekomendacijos mūsų kaimui atjauninti. Gal su kai kuriomis ir galima sutikti... Tačiau aš turiu savo nuomonę.

Kaimo gyventojų senėjimo procesas būdingas ne tik Lietuvai. Pavyzdžiui, Prancūzijoje 1963 metais 65 procentai ūkio valdytojų turėjo 50 ir daugiau metų. Daugiau kaip pusė jų neturėjo vyriškos giminės įpėdinių. Prancūzai dėl to nelabai jaudinasi. Ūkiai, esą, stambės. Ateityje didesniuose ūkiuose galima bus plačiau pritaikyti techniką, reikės mažiau žmonių. O mūsų kolūkiai?... Jau dabar stambūs. Be to, mes iki šiol daugiausia rūpinamės pieno ir mėsos gamyba. Tikėkimės, šių produktų pagaminsime iki soties. O daržininkystė, bitininkystė? Tai mums mažiausiai rūpi. Šveičiame bulgariškus pomidorus, savų retai teparagaujame. Manau, laikas ir Lietuvoje vaisių bei daržovių sulčių suvartoti bent jau daugiau, negu degtinės. O net 1980 metais planuojame gaminti sulčių dvigubai mažiau, negu dabar išgeriam 40 laipsnių stiprumo gėralų. Pagyvenę, net sulaukę septyniasdešimties metų žmonės gali puikiausiai darbuotis soduose, daržuose, veisti bites.

J. T.: Lietuvoje yra kolūkių, labai intensyviai panaudojančių darbo jėgą.

P. J.: Pavyzdžiui, Dapkūniškio kolūkis, turėdamas tiek darbo jėgos, kiek šiuo metu yra vidutiniškai Estijos kolūkiuose, puikiausiai susidorojo su gamybinėmis užduotimis. Dapkūniškyje šešeriopai mažiau darbo jėgos, negu Inturkės, ir dvigubai mažiau, negu J Janonio kolūkyje (be to jo ir žemės geresnės). Vis dėlto Dapkūniškis grynų pajamų iš hektaro gavo dvigubai daugiau, negu bet kuris šių kolūkių. Bendrųjų pajamų iš hektaro gavo irgi daugiau už visus.

J. T.: Kuo Jūs tai paaiškinate?

P. J.: Dapkūniškio kolūkis 1968 metais galėjo mokėti dvigubai didesnius atlyginimus visiems kolūkiečiams ir gauti tiek pat grynųjų pajamų, kiek Gališkių ar K. Poželos kolūkiai. Tačiau, mokėdamas ir taip palyginti nemažus atlyginimus, jis galėjo skirti daugiau lėšų mechanizacijai, ūkinių ir kultūrinių pastatų statybai ir kitiems reikalams.

Tuo tarpu daug darbo jėgos turintieji „Taikos“, K. Poželos, Inturkės kolūkiai atsidūrė prieštaringoj būklėj. Viena, stengdamiesi išmokėti garantuotą atlyginimą, jie nesudaro grynųjų pajamų ūkiui modernizuoti ir stiprinti. Antra, modernizuoti ūkio jiems ir nereikia, nes jie ir tai negali panaudoti visos savo darbo jėgos.

J. T.: Man atrodo, čia veikia paprasčiausias materialinio suinteresuotumo principas: ne tik kolūkietis, bet ir pramonės darbininkas, įstaigos tarnautojas nuveikia žymiai daugiau, jeigu žinotų, kad už didesnį darbą gaus atitinkamai didesnį atlyginimą. Pasakykite bet kokiam direktoriui, įstaigos vadovui: „Darbo mokos fondą tau paliekam tą patį, o žmonių laikykitės, kiek nori“. Bemat visur darbuotojų skaičius sumažėtų. Nežinau, kiek ir kur. Tačiau, neabejoju, kai kuriose įstaigose ir pusės neliktų. Ščiokino chemijos kombinatas tai jau įrodė. Per trejus metus čia nutarta padidinti bendrąją produkciją ketvirtadaliu ir tūkstančiu žmonių sumažinti pramoninį personalą. Bet...

P. J.: Bet tokiu būdu sutaupytas uždarbio mokos fondas paliekamas kombinato žinioje.

Darbo jėgos perteklius žemės ūkyje virto netgi savotišku stabdžiu. Prisiminkim Vengrijos, Čekoslovakijos netolimą ūkio vystymosi istoriją. Suklestėjimas buvo pasiektas tik žymiai sumažinus žmonių skaičių žemės ūkyje.

Atėjo laikas kolūkių veiklą vertinti ne tik pagal pagamintą produkciją šimtui hektarų, bet, kaip minėjau, pagal kiekvieno žemės ūkyje dirbančio žmogaus pagamintą produkciją, pagal kolūkiečių atlyginimą.

J. T.: Iš seno visiems žinoma: kuo daugiau rankų tą patį darbą dirba, tuo mažiau duonos į jas nubyra.

P. J.: Taigi, jeigu mes daugiau lėšų dedame į pramonę, ten galime sukurti daugiau darbo vietų, o jeigu daugiau lėšų įdedame į žemės ūkį, tai darbo rankų tereikia mažiau.

J. T.: „Ne darbas, kai penki vyrai vieną mazgą riša“, — sako mūsų krašto žmonės. Deja, ekonomistų tarpe įsigalėjusi nuomonė, esą, mes jau labai daug statome naujų pramonės įmonių. Girdi, visur trūksta žmonių. Gal, esą, pristabdykime statybą, stabilizuokime kapitalinių įdėjimų augimo tempus. Verčiau modernizuokime veikiančias įmones, aprūpinkime tobulesne technika, labiau jas mechanizuokime, automatizuokime. Ir darbo našumas pakils, ir naujos darbo jėgos mažai tereikės. Nesupraskite manęs neteisingai: aš ne prieš veikiančių įmonių moderninimą, gink die ve, bet...

P. J.: O aš — prieš! Labiau už mus pramoniniu atžvilgiu išsivysčiusios šalys nestabilizuoja kapitalinių įdėjimų į pramonę, o ką jau kalbėti mums. Tiesa, viena antrais metais kapitaliniai įdėjimai dėl tam tikrų priežasčių gali neaugti, bet tik jokiu būdu ne ilgesnį laiką. Kapitalinių įdėjimų stabilizavimo politika veda prie paprastos reprodukcijos, atsilikimo. Aš esu ne senų įmonių rekonstravimo, bet naujų statymo šalininkas.

J. T.: Gal mes dar ne tokie turtingi, kad galėtume iš karto ryžtis griauti senas įmones ir visur statyti naujas.

P. J.: Jeigu taip galvosime, tai niekada ir nebūsime turtingi.

J. T.: Sugriauti lengva, bet pastatyti... Daug kas buvo sugriauta... Sugriauti - niekada ne vėlu. Čia verčiau septynis kartus pamatuokim ir aštuntą kartą kirpkim.

P. J.: Žinoma, visur reikia vengti krašto tinumų. Tačiau pasenusių įmonių rekonstravimą negalima paversti pagrindiniu industrializavimo metodu, šiaip ar taip darbo resursų analizė rodo, kad, esant dabartiniam darbo našumo augimui, dabar pasiekti pramonės augimo tempai gali būti išlaikyti ir sekančiame dešimtmetyje. Tik jeigu pramonėje darbo našumas labiau pakils, — šie tempai galėtų būti dar didesni

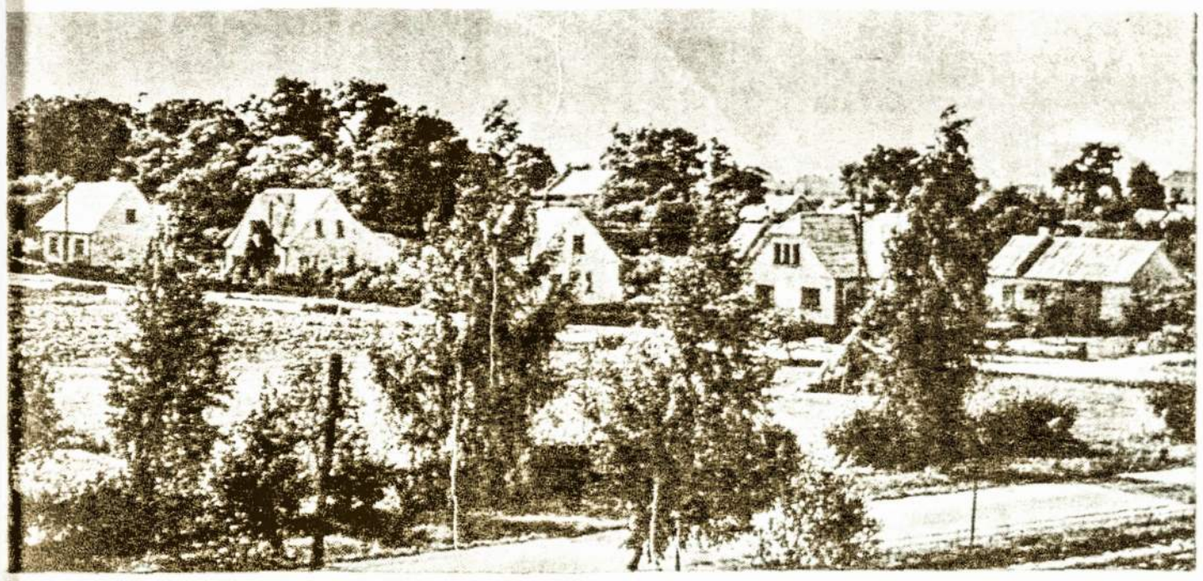

Dviejų gyvenviečių tipų pavyzdžiai: k. Skaistgirys, „Pergalės“ kolūkio gyvenvietė Joniškio rajone; d. Klausočiai, Mičiurino valstybinio medelyno gyvenvietė Jurbarko rajone.

Architektas S. Stanevičius svarsto tris galimus kaimo gyvenviečių modelius ir pasisako už, jo nuomone, geriausiai tinkantį Lietuvos kaimui. Paimta iš Švyturio, *Nr. 22, 1969.*

S. STANEVIČIUS

KOKIAS MŪSŲ SODYBAS KELEIVIS ATRAS?

Koks turėtų būti rytdienos kaimas! Kaimas — miestas, tai yra didelės, kompaktiškai daugiabučiais gyvenamaisiais namais užstatytos gyvenvietės, ar kaimas — sodas, skęstantis želdiniuose ir gėlynuose! Šiuo metu turime vienokių ir kitokių pavyzdžių. Trys eksperimentinės respublikos kaimo gyvenvietės skiriasi užstatymo charakteriu, nors jos yra maždaug vienodo dydžio. Visos trys yra centrinės ūkių gyvenvietės. Leonpolis tai lyg kaimas-miestas, užstatytas daugiabučiais gyvenamaisiais namais. Klausučiai — daugiabučių gyvenamųjų namų bei sodybinio užstatymo derinys ir Skaistgirys — sena kaimo gyvenvietė, užstatyta sodybiniais gyvenamaisiais namais. Galime akivaizdžiai įsitikinti, kuri iš tų trijų gyvenviečių patogesnė ir tinkamesnė, kuri iš jų perspektyvesnė.

Ukmergės rajono Leonpolio tarybinio ūkio gyvenvietėje žemdirbiai gyvena daugiabučiuose dviejų, trijų ir keturių aukštų gyvenamuosiuose namuose, o gyvulius laiko bendruose tvartuose, toliau nuo namų. Daug apie Leonpolį buvo šnekėta ir rašyta, žavėtasi ir peikta. Gyvenvietė atsirado atsitiktinėje vietoje, plyname lauke. Aplinkos grožiu ji nepasižymi. Miestietiški daugiabučiai gyvenamieji namai žemdirbiams nepatogūs. Stambūs išmėtyti ūkinių pastatų kompleksai nuosaviems gyvuliams laikyti nepasiteisino. Leonpolio gyvenvietė nėra sektinas pavyzdys ir tikrasis kelias, kuriuo turėtų žengti kaimas.

Plačiai žinoma Jurbarko rajono Mišiurino medelyno Klausučių gyvenvietė. Daug kartų buvo ruoštas jos projektas, daug svarstyta, ar gyvenvietėje turi dominuoti daugiabučiai ar sodybiniai namai. Klausučių centre — dviejų aukštų aštuonbučiai sekcijiniai gyvenamieji pastatai. Pakraščiuose auga sodybiniai gyvenamieji namai. Perspektyvoje nutarta plėsti ir tų ir anų statybą. Iškilo gražūs kultūros namai, pastatyta puiki parduotuvė. Kultūrinių-buitinių pastatų ir daugiabučių gyvenamųjų namų aplinka gražiai sutvarkyta. Tačiau ir čia aiškiai matyti: patogesnis sodybinis užstatymas.

Joniškio rajono „Pergalės“ kolūkio Skaistgirio gyvenvietė yra pagarsėjusi puikiu aplinkos tvarkymu. Čionai gausiai lankosi ekskursijos. Ukio vadovo J. Viliūno rūpestis davė vaisių. Skaistgirys skęsta gėlėse: ir atskiros sodybos, ir visa gyvenvietė. Ryškėja būsimo parko kontūrai. Baigiami statyti ir kultūros namai. Viliūnų sodyba — puikus pavyzdys, ką gali nuveikti darbščios žmogaus rankos ir grožiui jautri širdis.

Respublikos Statybos ir architektūros institutas ruošia pasiūlymus kaimo gyvenvietėms planuoti bei užsistatyti. Važinėjame po respubliką, tariamės, stebime, kas yra gero, sektino, o taip pat — kas trukdo kurti gražias, patogias ir savitas kaimo gyvenvietes. Ieškome ateities lietuviško kaimo, svarstome mūsų sukurtus gyvenviečių formavimo principus, bandome atskleisti savitų gyvenviečių ir kaimo gyvenamųjų namų projektavimo pagrindus bei užstatymo principus, atskirų rajonų bei regionų specifinius bruožus. Dairomės ir į kaimynus: baltarusius, ukrainiečius, latvius, estus.

Statydami šiuolaikines gyvenvietes, per maža dėmesio kreipiame į liaudies kūrybos patirtį. Gražios vietos dažnai paliekamos nuošaly, o naujos kaimo gyvenvietės ugdomos plyname lauke. Jos lyg atitrūksta nuo gamtos, neturi saitų su aplinkiniu landšaftu. Naujų gyvenviečių vietos turėtų būti parenkamos rūpestingiau, atsakingiau. Pasikliauti vieno projektuotojo nuomone nevertėtų. Vietą naujai gyvenvietei turėtų parinkti speciali kompetentinga komisija. Tur būt, visiems aišku: vien nuo tinkamos vietos parinkimo žymia dalimi priklausys, ar būsimoji gyvenvietė bus graži ir patogi. Reikėtų atkreipti didelį dėmesį į gražią aplinką bei senąsias kaimavietes.

Tiesa, tradiciniai gyvenamieji namai, teikę mūsų kaimui savitą charakterį, baigia išnykti. Neseniaai pasirodė naujas kaimo individualių gyvenamųjų namų projektų katalogas. Jame daugiau kaip pusšimtis naujų projektų. Deja, dauguma siūlomų projektų vienas į kitą panašūs.

Daugelyje vietų statoma pagal rajonuose paruoštus projektus. Tačiau skirtingų tokių projektų nedaug. Rangos būdu statoma taip pat vos pagal kelis projektus, nes daugeliui tipinių projektų neparuoštos sąmatos. Reikia daugiau parengti tokių projektų. Keliauji po respubliką, ir visur tas pats vaizdas — eilutės vienodai surikiuotų namų, panašių kaip du vandens lašai. Tas pats Žemaitijoje ir Aukštaitijoje, Suvalkijoje ir Dzūkijoje.

Ar apskritai reikia skirtingų gyvenamųjų namų ir savitų gyvenviečių užstatymo projektų? Taip, būtinai! O ką padaryti, kad mūsų gyvenvietės būtų jaukios ir įvairios, kad jose gyventi būtų dar patogiau, negu mieste?

Visų pirma kaimo gyvenvietes reikėtų kurti kompleksiškai, panaudojant pažangiausias liaudies kūrybos tradicijas bei šiuolaikinius pasiekimus.

Gyvenamuosius namus įsivaizduoju erdvius ir gerai pritaikytus kaimo gyventojų poreikiams. Niekur neišvysi šabloniškai eilėmis lyg kareivių surikiuotų pastatų.

Visur skirtingi kultūriniai, buitiniai bei gamybiniai pastatai. Jie suprojektuoti ir pastatyti ne vien kaip utilitariniai statiniai, bet kaip išraiškingi architektūriniai elementai, suteikiantys kaimo gyvenvietėms savitą grožį.

Ateities kaimo gyvenvietė — žalia, skęstanti soduose ir gėlynuose. Prie gyvenamųjų namų ir visuomeninių bei gamybinių pastatų — želdiniai. Parkas bei sodas — greta, susijęs su aplinkiniu landšaftu.

Deja. Realybė kol kas kitokia. Atrodo, daugelyje naujų gyvenviečių kur kas svarbiau burokai, negu gėlės; aplinkos tvarkymu mažai kas tesidomi. Tiesa, yra ir gražių gyvenviečių, kurių žemdirbiai su meile, išradingai puošia sodybas. Užpernai gražiausiąja respublikoje pripažinta Joniškio rajono Skaistgirio gyvenvietė, pernai — Plungės rajono Kulių gyvenvietė, šiemet kaimo aplinkos tvarkymo apžiūroje pirma vieta pripažinta Šiaulių rajono „Pirmyn“ kolūkiai. Šie gražūs pavyzdžiai turėtų plačiai paplisti po respubliką. Tik ir čia reikėtų vengti šablono. Dabar alpinariumų mada. Darželiuose trūksta tradicinių mūsų gėlių: rūtų, bijūnų. Dauguma naujų kaimo gyvenviečių išsidėstė abipus judrių kelių. Tokiose gyvenvietėse gyventi nemalonu: dulkės, triukšmas, benzino kvapas... Kaimo gyvenviečių gatvės turėtų būti ramios, žalios. Tranzitiniam transportui skirtų magistralių negalima sutapatinti su gyvenviečių gatvėmis.

Kolūkiečiai ūkių vadovai skundžiasi: sodybinis sklypas yra per mažas, trūksta vietos dekoratyviniams želdinims ir gėlynams. Žinoma, kai namai surikiuoti eilutėmis (langai priešais langus), dvidešimt penkių metrų pločio, 15 arų dydžio sklypas per siauras. Jei gyvenamasis namas šiek tiek ilgesnis — trūksta erdvės. Trisdešimties metrų pločio ir penkiasdešimties metrų ilgio sklypo nepakanka, norint gyvenamąjį namą pastatyti toliau nuo gatvės. Be abejonės, stambios kaimo gyvenvietės turi būti užstatomos kompaktiškai. Čia tiktų Statybos ir architektūros instituto siūlomi kaimo gyvenviečių kompaktiško užstatymo variantai, grupuojant gyvenamuosius namus. Sodybinio sklypo plotis turėtų būti nustatomas, atsižvelgiant į visą gyvenamosios zonos užstatymo pobūdį, į etnografinius savitumus bei gyventojų poreikius. Čia reikia turėti galvoje, kad artimiausiu metu dauguma kaimo gyvenviečių dar neturės centralizuotų inžinerinių tinklų. Todėl reikia numatyti vietą vandentiekio bei konalizacijos įrengimams sodybinio sklypo ribose. Tam, žinia, reikalingas ilgesnis sklypas.

Mažesnėse kaimo gyvenvietėse gyvenamieji namai galėtų būti išdėstomi ir rečiau, sodybiniai sklypai gali būti didesni. Mūsų nuomone, sodybinio sklypo dydį turėtume diferencijuoti, atsižvelgdami į kaimo gyvenviečių dydį. Mikrorajonų centrai ir stambios centrinės gyvenvietės turi būti užstatytos kompaktiškai ir todėl sodybiniam sklypui prie namo užtektų 15 arų. Retai užstatytose pagalbinėse ir papildomose gyvenvietėse prie gyvenamojo namo galėtų būti ir visas sodybinis sklypas.

Kaimas statomas intensyviai. Per metus kiekvienoje gyvenvietėje išauga penkiolika-dvidešimt, o kai kur ir daugiau gyvenamųjų namų. Be abejonės, respublikos kaime turėtų dominuoti sodybinis užstatymas. Patogiau gyventi atskirame name, gamtoje, tarp gėlių, negu daugiabučiame pastate. Tačiau kaimui reikia ir daugiabučių gyvenamųjų namų. Jie turėtų formuoti stambių gyvenviečių centrus. Juose galėtų gyventi žemės ūkio specialistai, mokytojai. Gyvenamųjų namų tipai, kaip ir sodybinių sklypų dydžiai, turėtų būti diferencijuojami, atsižvelgiant į gyvenvietės dydį.

Mes siūlome grupinį užstatymą. Mano nuomone, šis metodas turi architektūrinių ir estetinių privalumų. Gyvenvietės gali būti įvairesnės, su visiškai ramiomis gatvelėmis, puošniais kiemais, galima sukurti gražias perspektyvas. Grupinis gyvenamosios zonos užstatymas sudaro galimybę sukurti kompaktiškas ir užbaigtas gyvenvietes. Štai šiemet išauga viena ar kelios galutinai įrengtos gyvenamųjų namų grupės. Taigi, jau turime susiformavusią gyvenvietę. Kitamet gyvenvietė padidėja keliomis naujomis gyvenamųjų namų grupėmis ir vėl ji atrodo visiškai išbaigta, apželdinta, įrengta. Tyrimai rodo, kad gyvenamųjų namų grupė yra pažangiausia kaimo gyvenviečių užstatymo forma.

Matyt, pamažu pereisime prie industrinės gyvenamųjų namų statybos kaime. Jau ruošiami surenkamųjų gyvenamųjų namų projektai, organizuojama industrinės statybos bazė. Tik reikėtų kiek galima daugiau ir įvairesnių projektų. Ir industriniu būdu statomas kaimas turi išlikti savitas, originalus. Kaimo gyvenvietės, mano nuomone turėtų būti spalvingos, džiugios. Saikingas polichromijos panaudojimas būdingas ir mūsų senajam kaimui. Šiuo metu kuriamos kaimo gyvenvietės nepasižymi spalvingumu: pilkos silikatinės plytos, pilki šiferio stogai, išnyko ornamentika. Vaizdas monotoniškas, nuobodus. Akmenės cemento gamykla jau ruošiasi masiškai gaminti spalvotą šiferį. Reikėtų gaminti kaimui daugiau spalvotų statybinių medžiagų.

Dar norėčiau pasidalinti mintimis apie rajonų architektų vaidmenį kaimo gyvenviečių statyboje. Rajonų architektai labai užsiėmę miestų tvarkymu, ypač tų rajonų, kuriuose kuriama pramonė. Todėl jie neturi galimybių skirti pakankamai dėmesio kaimo gyvenvietėms. Dėl to dažnai jos statomos be kvalifikuotos priežiūros. Mano nuomone, kiekviename rajone turi būti architektas, atsakingas vien už kaimo gyvenviečių statybą. Tokių architektų jau dabar reikia rajonams, kuriuose ypač platus statybų užmojis. Tvarkant gyvenvietes, reikėtų skatinti ir liaudies meistrų iniciatyvą.

Mūsų žemdirbiams netrūksta kūrybingumo, išradingumo, tereikia organizacinių pastangų, gerų norų, ir mūsų tėviškė bus graži.

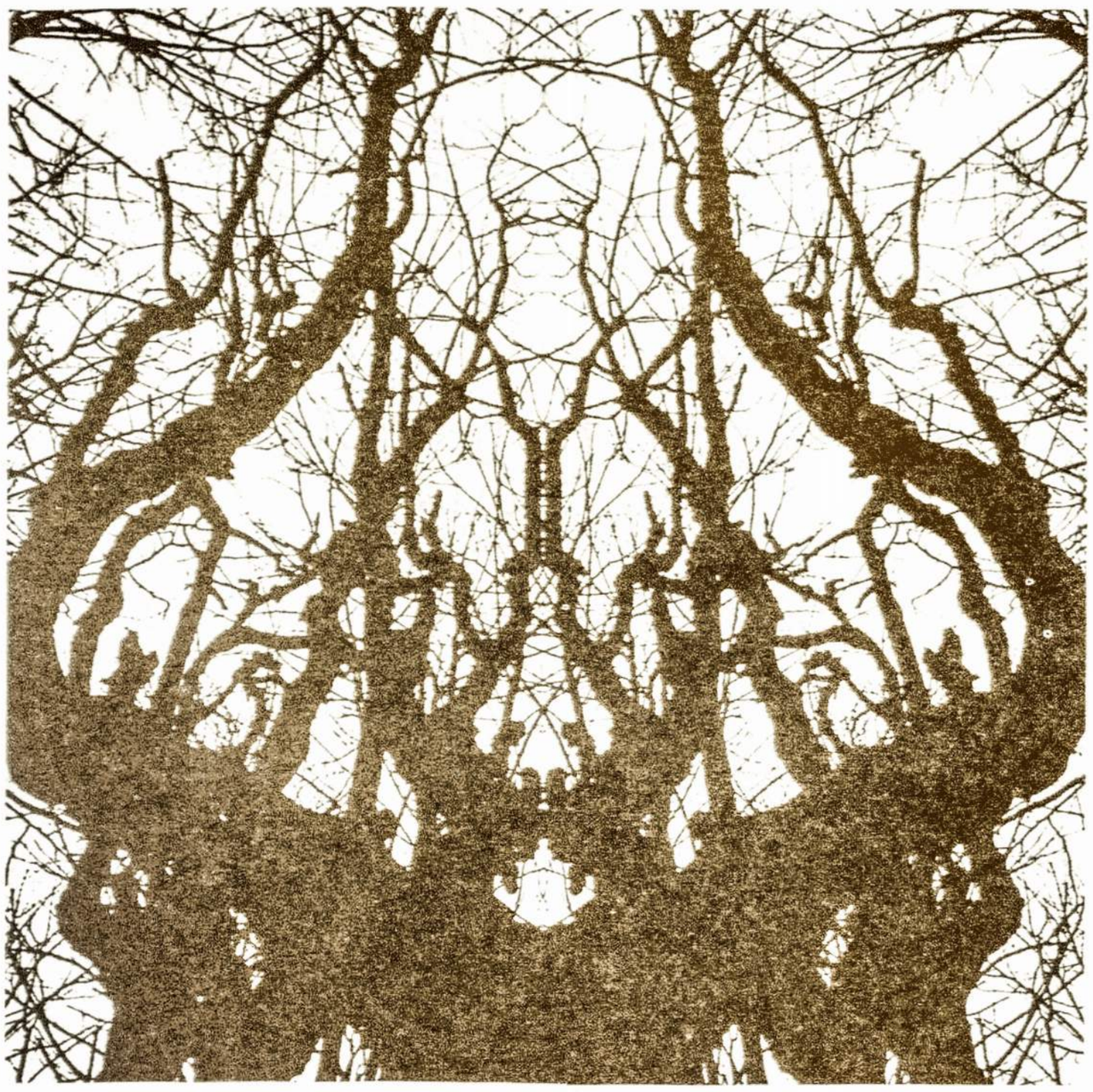

Henriko Liandzbergo fotografija „Arfa“

USSR PHOTO 70

NETILPĘ PATENKINTŲJŲ DIALOGE

Nuo sienos žvelgia kultyvuota industrinės epochos visuomenė.

Trys šimtai anoniminių portretų sudaro iškabą sovietų foto parodos „USSR Photo-70“, kuri keliauja per 6 Amerikos didmiesčius. Iškaboje vaizduojamieji — nuo mokslininkų iki darbininkų — visi šviečiančiais veidais, patenkinti, sotūs.

Parodos paveiksluose socialistinė visuomenė dirba, poilsiauja, mokosi, pramogauja, net ir medžiasi. Ji myli ir mėgsta tai, ką vertina ir Amerikos sočiai ramieji:

vaikus,

svajoja apie filmuose regėtus ir knygose skaitytus auksinius aristokratų papročius — pasijodinėjimus parke, kadetų balius barokiniuose rūmuose, valsus ir frakus, tiuliais apgaubtas saldžias nuotakas,

klajoja sentimentaliuose ryškių spalvų kalnų ir ežerų peizažuose, atviručių ar, geriausiu atveju, „National Geographic Magazine“ stiliuje,

nuobodulio išblaškymui švelniai šypsosi iš buldogo, kuriam veterinorius ruošia injekciją, iš žmogaus sugretinimo su hipopotamu ar iš kokių kitų gyvenimo ar kameros keistenybių,

įrodymui savo šviesumo pakenčia ir gerbia tuos, kurie turi vardą ir poziciją — D. Šostakovičių, Sv. Richterį, Gagarino ir Landau šeimas,

savo liberalumą demonstruoja parodoje išstatytais keliais centneriais ružavo ir minkšto, nepridengto kūno — estaitės saunoje, saulės vonių mėgėjos sniegynuose.

Šiaip sovietinė visuomenė yra pakankamai prisidengusi. Dažnas ją vaizduojančiuose paveiksluose ir su kaklaraiščiu. Juk, ir Leninas revoliucijos metu rodomas *comme il faut* apsirengęs.

Tad nenuostabu, kad Rusijos *establishment* kreipimasis į socialinio statuso draugus Amerikoje negalėjo sulaukti reikiamo atgarsio šio krašto barzdotųjų ir minisijonuotojų. Parodos lankytojų tarpe pastarųjų buvo nedaug.

Barzdotas ir neramus elementas Rusijoje nėra mėgstamas, tad ir paveiksluose nerodomas. Tik vienoje vietoje matėsi rusas architektas madinga barzda buržuaziniai apstatytame bute.

Socialistinėje visuomenėje nepageidaujamos ir XX a. vidurio žmonėse dažnos svetimumo ir liūdesio apraiškos, kurios žymi didelę dalį vakariečių fotografų, neišskiriant V. Valaičio ir Alg. Kezio. Tų nuotaikų darbų netrūksta ir „Lietuvos fotografijos“ metraščiuose, išleidžiamuose Vilniuje. Nenuostabu, kad parodon nepakliuvo dramatiški — A. Sutkaus darytas Kipro Petrausko portretas ar R. Dichavičiaus senos žydų kapinės. Abu darbai atrodo lyg iš italų neorealistinio filmo. Kokie motyvai nulėmė parinkimą parodon to paties A. Sutkaus menkesnio graudulingo V. Vizgirdos portreto lankantis tėvų žemėje?

Socialistinio realizmo schemoje neįrikiuojami ir paveikslai su neabejotina abstrahavimo tendencija. Daugiausia jų yra iš Baltijos kraštų. Parodą grupuojant geografiniai, šie darbai sustatyti vienoje vietoje būtų parodę ir bendrą Lietuvos fotografijos vystymosi tendenciją, kuri skiriasi nuo Rusijos. Tokiu būdu, abstraktams nepripažįstant atskiros gyvavimo teisės, tokia V. Yleničiaus „Mano saulė“ pateko į vaikų skyrių.

Lietuvių darbuose dažnas Vilnius, kaimo vaizdai ir žmonės, gamta, šiek tiek moters kūno. Kasdieniniai objektai, bet išieškoti ir perkeisti įvairių, kartais gan įmantrių technikų. Okupuotą Lietuvą vien iš išeivijos spaudos pažįstą pasigedo paradų, patetiškų darbo scenų ir partijos veikėjų portretų.

Apie bruožus, kurie akivaizdžiai išskiria lietuvių darbus ir šioje parodoje rašo foto leidinių redaktorius Sigitas Krivickas: „Nūdieniam foto menui būdingas vis tobulesnis įvairių technikų, kompozicijos priemonių taikymas ir svarbiausia — vis atidesnis meninis, psichologinis gilinimasis į fiksuojamus reiškinius ar žmones. Suprantama, tai iš dalies atspindi ir visos mūsų dvasinės kultūros augimą“.

Čia minimas gausus naujų priemonių įvedimas lietuvių darbams teikia daug šviežumo, tačiau tai yra bandymas pagreitintai praeiti atsiliktą fotografijos istorijos tarpsnį. Šis mokyklinis periodas jau duoda ir kūrybinių vaisių. Tą įvertino ir „The New York Times“ 1970.II.17 sovietų parodos recenzentas Peter Grose, savo straipsnio iliustravimui parinkdamas iš trijų dvi nuotraukas iš Lietuvos. Lietuvių foto menininkų įnašas parodai ir kiekybiniai gerokai viršija vidurkį: vos 1.28 procentai visos parodoje atstovaujamos teritorijos gyventojų parodai davė 10 procentų visų dalyvavusių fotografų.

D. Bielskus

ATEITIS — PLANAI IR VILTYS

HOMO SAPIENS AR...

Gydytojas Česlovas Grizickas svarsto būdus kaip kovoti su besiplečiančiu alkoholizmu Lietuvoje. Straipsnio ištrauka paimta iš Mokslo ir Gyvenimo, Nr. 8, 1969.

Nematyti, kad geriančiųjų ir chroninių alkoholikų mažėtų. Gal būt, priešingai (tikslios statistikos nėra), nes alkoholio suvartojimas sparčiai auga. Psichiatrams kelia nerimą alkoholinių psichozių augimas. Į respublikos psichoneurologines gydymo įstaigas 1968 m. atvyko ligonių su alkoholinėmis psichozėmis 13% daugiau, negu 1966 m.

Visos mūsų visuomenės pareiga yra užkirsti kelius, vedančius į alkoholizmą. Būtina griežtai ir nesitaikstomai kovoti su girtavimo reiškiniais, nesaikingu alkoholio vartojimu. Būtina visos visuomenės teisinga pažiūra į girtavimą, kaip į visuotinai smerktiną ir svetimą tarybiniam žmogui reiškinį. Pakliuvęs į psichiatrinę ligoninę alkoholikas dažniausiai nejaučia jokios kaltės dėl savo ydos, nes jis nėra smerkiamas ten, kur pradėjo savo girtuoklio „karjerą“. Tik dalis jaučia kaltę dėl savo elgesio (tai daugiau intelektinio tipo žmonės). Dar nesusilaukia griežto pasmerkimo girto žmogaus pasirodymas viešoje vietoje. O visuomenė į tai turėtų žiūrėti kaip į įžeidimą. Ir pati priešalkoholinė propaganda, kuri turi formuoti visuomenės požiūrį, dar yra atskirų kampanijų pobūdžio. Mažai prie jos prisideda meno fronto darbuotojai, kurie aštria ir galinga meno jėga turėtų padėti formuoti bendrą visuomenės nepakantumą nesaikingumui, žalingoms tradicijoms. Galėtų žymiai daugiau šia prasme veikti televizija ir radijas. Kodėl televizijos dienos panoramoje, kino kronikose neparodžius blaivyklų „klientų“, girtuoklių gatvėse, skveruose. Šioje srityje nemaža patyrimo turi kaimyninė Lenkija. Reikia dar daug padaryti, formuojant teisingas tradicijas, saikingo ir kultūringo vaišinimo supratimą. Daugelis į tai kažkodėl žiūri skeptiškai, todėl šis darbas nėra lengvas, nes šiuo klausimu praeityje daug nuolaidžiauta ir nelengva keisti nusistovėjusių įpročių. Nors labai gaila, bet šios nevykusios tradicijos nepriklauso nuo išsilavinimo, užimamos padėties ar net mokslinio laipsnio. Juk vaišėse dažniausiai nejaukiai jaučiasi ne nesaikingi gėrėjai, o negeriantys. Į juos žiūrima kaip į kažkokius keistuolius.

Antra vertus, reikia ieškoti būdų, padedančių žmonėms po įtempto darbo gerai pailsėti, atpalaiduoti emocijas. Pasigendama įvairumo mūsų televizijos programose. Restoranuose ir kavinėse gera nuotaika iš esmės keliama... buteliais. Ir kažkaip nemokame be šio dirbtinio linksmintojo būti linksmi, atsipalaiduoti. Kodėl kavinėse, restoranuose (ne tik naktiniuose) neparodžius įvairių ir įdomių programų? Buvo kažkokių bandymų organizuoti „žiburėlius“. Bet jie susikompromitavo dėl nesaikingo vaišinimosi alkoholiu. Prieš kelerius metus buvo pasiūlyta gaminti alkoholio pakaitalą — stimuliantą. Tačiau Maisto pramonės ministerija, deja, dar nieko nenuveikė.

Ypatingo dėmesio reikalauja auganti karta, jaunimas. Kaip nebūtų skaudu, chroninių alkoholikų pasitaiko ir gana jaunų žmonių. Iš 1968 m. Vilniaus m. apskaitoje įrašytų chroninių alkoholikų 21 neturėjo nei dvidešimt metų. Kai kurie tyrinėjimai rodo, kad jaunimas neturi pakankamai žinių apie alkoholio veikimą, jo žalą, nesupranta jame slypinčios nelaimės. Juk paauglys, pirmą kartą paragavęs alkoholio, panašus į tą, kuris šoka žemyn galva į nežinomą upę. Ir niekas negali pasakyti, kaip tas „šuolis“ baigsis.

Tėvai ir mokytojai turėtų jau vaikus išmokyti teisingai suprasti, kad negalima nesaikingai vartoti alkoholį. Jaunuoliai turi suprasti, kad girtumas ne jėgos, o žmogaus silpnumo požymis. Būtų gerai, kad, dar būdami paaugliai, jie pamatytų liūdnas girtavimo pasekmes. Tam padėtų „ekskursijos“ su kino kamera į psichiatrines ligonines, blaivyklas, psichiškai atsilikusių invalidų namus. Čia jie pamatytų žmones, netekusius visko, kas žmogiška. Juk jie kažkada buvo tokie patys, kaip ir visi kiti normalūs žmonės, ir negalvojo, kad vienas ar kitas stikliukas atves į alkoholizmą, fizinį ir psichinį sunykimą. Būtų labai gerai, kad apie alkoholizmą jaunimui pasakotų ne nuobodoki paskaitininkai, bet mėgstami mokslininkai, aktoriai, rašytojai, sportininkai. Matyt, naudos duotų ir pačių jaunuolių mintys, pokalbiai per televiziją. Jaunuoliai gana greitai suvokia, kur tiesa, kur pažanga, todėl tinkamas darbas su jaunimu galėtų padėti suformuoti naujas, sveikas tradicijas.

Alkoholizmo problema mūsuose domisi daugelis organizacijų, žinybų. Tačiau, kai vienu klausimu domisi po truputį visi, tai praktiškai už jį neatsako niekas. LTSR Neuropatologų ir psichiatrų IV jubiliejinė konferencija, įvykusi 1967 m., priėmė nutarimą, kuriame siūloma kovai su alkoholizmu pagerinti organizuoti respublikoje blaivybės draugiją arba kovos su girtavimu komitetus. Tai padėtų suburti šio darbo entuziastus (o tokių yra nemaža) ir koordinuotų visą priešalkoholinę propagandą. Vilniuje lankėsi Maskvos Psichiatrijos mokslinio tyrimo instituto direktorius prof. D. Fedotovas. Jis priminė senas mūsų krašto blaivinimo tradicijas, kurios turėjo atgarsį Rusijoje. Juk iš tiesų, dar 1846 m. Šiaulių ir Šiaulėnų parapijose pasirodė pirmieji blaivybės draugijos daigai, kurie įgavo platų užmojį 1858 m. M. Valančiaus dėka ir atliko didžiulį darbą. Kitas dalykas, kad tada blaivinimas buvo tapęs bažnyčios monopoliu, kuri jį panaudojo ir savo interesais.

Mes turėtume organizuoti blaivinimo draugiją nauja, socialistinio gyvenimo dvasia, kas neabejotinai padėtų efektyviai spręsti labai daug su alkoholizmo problema susijusių klausimų. Tokie dalykai svarstomi ir kitose respublikose, sąjunginėje spaudoje.

Laikas su alkoholikais pradėti ryžtingą ir sistematišką kovą, nes kiekvienas praleistas mėnuo, kiekvieni metai brangiai atsieina, fiziškai ir dvasiškai luošina naujus žmones. Mes neturime likti abejingi. Visa visuomenė turi pakilti į kovą su alkoholizmo blogiu, svetimu reiškiniu mūsų socialistinio gyvenimo dvasiai.

Netoli Kauno, melsvame Romainių pušyne gyvena „Pergalės“ kolūkio melžėja Marija Šaulienė. Pernai Maskvoje, visasąjunginiame mechanizuoto melžimo konkurse, ji laimėjo pirmą vietą. Praeitame *Akiračių* numeryje matėme jos nuotrauką su... Brežnevu, Kosyginu, Podgorniu. Kovo 7 *Lietuvos Pionieriuje* ji pasakoja apie savo jaunystę: „... Tik piktos pamotės nebuvo. Jos vietoje buvo karas, rūstus Didysis Tėvynės karas. Išėjo į jį mano tėvelis ir daugiau niekada nepasirodė. O kai pro Raseinių rajono Juodkėnų kaimą ėjo frontas, mums visiems įsakė pasitraukti iš namų. Kas turėjo arklius, susikrovė savo turtą, išsivežė. Mes arklio neturėjome. Vyriausia sesuo Elvyra vedėsi Margę, broliukai vos patys ėjo, o mama ant rankų nešė mane. Kai sugrįžome — namų vietoje radome smilkstančių nuodėgulių krūvą... Liko po karo mama su ilgais tėvo kailiniais ir keturiais mažais vaikais. Įsitaisėme kumetyno lauželyje.

Mama su vyresniais vaikais į laukus išeidavo dirbti, o mes su Algiuku saugodavome Margę, savo vienintelį turtą, tikrąją maitintoją. Greitai ir mudu su Algiu ėmėme eiti į kolūkį dirbti, dviese už vieną. Rugius rišome, šieną mynėme. Paskui tris vasaras „Tarybinės Žemės“ kolūkio karves ganėme. Nors pati didžiausia mano vaikystės svajonė buvo sočiai ir skaniai pavalgyti, bet ir aš turėjau kitą svajonę, ne tokią kasdienišką, šventinę. Svajojau būti mokytoja. . Deja, ...kai turėjau 13 metų, sušlubavo mamos sveikata, ir aš tapau nuolatine melžėja „Tarybinės Žemės“ kolūkyje. Taip ir baigiau savo mokslus Girkalnio septyniametėje mokykloje, nors už lietuvių kalbos rašomuosius nesu gavusi mažesnio pažymio, negu ketvertą.. “

Tokia tad Marijos Šaulienės autobiografija. Tokių autobiografijų Lietuvoje tūkstančiai. Nesąžiningiems žurnalistams — dėkinga medžiaga propagandai.

Varginga Marijos Šaulienės jaunystė mūsų nestebina. Karo ir okupacijos nusiaubtame krašte gal ir negalėjo ji kitokia būti. Marija Šaulienė, kaip ir tūkstančiai kitų Lietuvos gyventojų, sunkiu, kietu, sąžiningu darbu kuria sau geresnį gyvenimą. Ir tik jiems priklauso ir priklausys geresnio gyvenimo nuopelnai. Marijos Šaulienės biografija vertėtų perskaityti šimtams profesionalų melagių, kurie beveik kiekviename dabartinės Lietuvos spaudos puslapyje vis dar tvirtina, kad už kiekvieną geresnio gyvenimo trupinį lietuvis būtinai turi būti dėkingas kam nors kitam, ypač didesniam... Blogai, blogai su tais didesniais broliais.

LIETUVOS SPAUDOS APŽVALGA

UNIVERSITETAS GANYKLOJE

Penki dešimtmečiai Lietuvos aukštosios mokyklos gyvenime. Ir tie patys perkirsti karo griova, ypač skaudžiai įsirėžusia. Prieš penkias dešimtis metų pradėta nuo visuomeninio lėšų ir knygų rinkimo, loterijos organizavimo, nuo paskolų, nes tuometinei buržuazinei vyriausybei mokslo vystymas nerūpėjo...

...prisimename ir tą nedidelį būrelį žmonių, kuris žengė pirmuosius — gana sunkius — žingsnius aukštojo mokslo Lietuvoje organizavimo keliu. Dauguma jų, baigę geriausius Rusijos universitetus, 1918-1919 metais grįžo į Lietuvą, persiėmę demokratizmo idėjomis, norais ir ryžtu kovoti už mokslo pažangą, jo išsivystymą.

Taip rašoma 1970.III.20 *Tiesos* vedamajame, skirtame paminėti aukštosios mokyklos įkūrimo 50 metų sukakčiai.

1920 metais įsteigti Aukštieji Kursai, po poros metų tapę valstybiniu Kauno universitetu, paminėti ir kituose Lietuvos laikraščiuose, visur nepamirštant pabrėžti, kad buržuazinė Lietuva nesirūpino mokslu. *Tiesa* betgi nepamiršo dar pridėti, kad lietuvišką universitetą steigė Rusijos universitetus baigę... Tos pačios Rusijos, kuri uždarė šimtmečius veikusį Vilniaus universitetą.

Pirmasis pasaulinis karas baigėsi 1918 metais, tik ne Lietuvoje. Lietuviams dar reikėjo kariauti su V. Kapsuko „bielorusijos respublika“. Ir visdėlto jau 1920 metais veikė Aukštieji kursai, 1922 metais — universitetas. Buržuazinei vyriausybei nesirūpinant?!

Buržuazija Lietuvą paliko tada, kai Mariją Šaulienę motina dar nešė ant rankų. Kokioms vyriausybems ji šiandie turi dėkoti už tai, kad jos universitetas pasibaigė ganykloje, 12 metų po karo pabaigos? Nežiūrint didelio mokslo suklestėjimo, *Tiesos* redaktoriai atrodo labai negabūs aritmetikoje...

Balandžio mėn. sukanka 100 metų nuo vieno žymiausių rusų revoliucijos vadų, V. Lenino, gimimo. Nenuostabu, kad maskvinė valdžia Lietuvoje, kaip ir visoj kitoj savo valdomoj teritorijoj, šią sukaktį stengėsi paminėti kuo iškilmingiau. Rašytojai turėjo rašyti, dailininkai piešti Lenino paveikslus, artistai — vaidinti leninijanos vaidmenis, žurnalistai ir politikai — ištisus metus rašyti nesuskaičiuojamą skaičių straipsnių Lenino garbei. Pagrindinė viso šito beveik išsterišku virtusio minėjimo taisyklė — kuo daugiau, tuo geriau. Nueita net taip toli, kad ir senukams teko rašyti straipsnius, kurių vedamoji mintis — ir aš vieną kartą mačiau, ar girdėjau Leniną kalbant. Visų šitų masinių procesijų ir tiradų organizatoriai atrodo nepagalvojo, kad minėti vertus dalykus reikia saikingai, skoningai, kultūringai. Nenuostabu todėl, kad bendras įspūdis, ypač kalbomis ir tauškalais perkrautoje spaudoje, dažnai sukeldavo klausimą — ar taip žmonės pagerbiami, ar taip pasityčiojama.

Taip, pavyzdžiui nutiko Aukščiausios Tarybos Lietuvoje pirmininkui Motiejui Šumauskui. Balandžio 21 dienos *Tiesoje*, beįrodinėdamas Lenino didybę, draugas Motiejus pradėjo aiškinti, kad dabar Lietuvoje daugiau inžinierių, negu 1937 metais buvo darbininkų. Nebepavyko draugui Motiejui sugalvoti, kad gal ir visur kitur pasaulyje inžinierių 1970 metais yra daugiau, negu kad buvo 1937 metais...

Matuojant suvartoto popieriaus svoriu, Lenino jubiliejus Lietuvoje buvo paminėtas tikrai įspūdingai — keliolika tonų įspūdingiau už visus kitus minėjimus.

Vilniaus universiteto bibliotekoje eksponuojama neįprasta paroda. Tai B. Lukavičiaus iš tolimosios Australijos atsiųstų senųjų vietos gyventojų įvairūs meno dirbiniai. Dėstytojai ir studentai su įdomumu apžiūri talentingų aborigenų išdrožtas statulėles, kanojų modelius, kaukes, garsiuosius bumerangus ir kt. Stenduose eksponuojama ir keletas vertingų veikalų apie Australijos bei Naujosios Gvinėjos liaudies meną.

Kas gi tas B. Lukavičius ir kokia proga surengta ši paroda? Tai mūsų tautietis, gyvenantis Australijoje. Jau daug metų jis susirašinėja su universiteto darbuotojais, jo mokslinei bibliotekai padeda komplektuoti vertingus užsienio šalių leidinius. B. Lukavičiaus pastangų dėka Vilniaus universiteto biblioteka jau gavo arti šimto vertingų leidinių. Viename savo laiškų tautietis rašo: „Noriu ir aš būti ta skruzdė, kuri mažus šapelius velka skruzdėlynan“. Ši paroda surengta norint parodyti, ką gero gimtajam kraštui gali padaryti vienas asmuo, ir kartu jam padėkoti už gražų sumanymą bei pastangas. Australijos aborigenų meno dirbiniai bus perduoti Lietuvos Istorijos-etnografijos muziejui.

Malonu, kad toli nuo savo tėvynės gyvenantis B. Lukavičius prisiminė seną, dar XVI amžiuje Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto sumanytą tradiciją — dovanoti universiteto bibliotekai knygų kolekcijas — ir rado galimybių ją pratęsti.

Taip *Gimtajame Krašte* balandžio 19 rašo Vytautas Bogušis.

Vilniaus universiteto istorijos-filologijos fakulteto prieangis antrame aukšte ilgą laiką buvo nyki, nešvari, nejauki patalpa; prie jos išglerusių laiptų studentai sueidavo parūkyti. Universitetas, sumanęs atlikti šio pastato interjerų rekonstrukciją, buvo numatęs vieną sieną padengti metalo kūriniu, vaizduojančiu mūzas.

Dailininką pasirinko R. Gibavičių. Tomas Sakalauskas vasario mėn. *Švyturyje* džiaugiasi, kad ištiesų dailininko būta kaprizingo ir užsispyrusio. Vietoj vienos puošmeninės plokštės dailininkas nutarė plastika aprėpti visumą. Nežiūrint, kad reikėjo užmūryti sienos angą, duris, ir iškelti rubinę. Dailininkui rūpėjo išsikovoti visas ertmių nesuskaldytas vestibulio plokštumas. T. Sakalausko nuomone — visuma įtikina, ir atskleidžia architektūros ir dailės sintezę, jų saveiką. R. Gibavičiaus „Mūzos“ universitete, pirmas talentingas ir daug ko pamokantis pasiekimas.

(zvr)

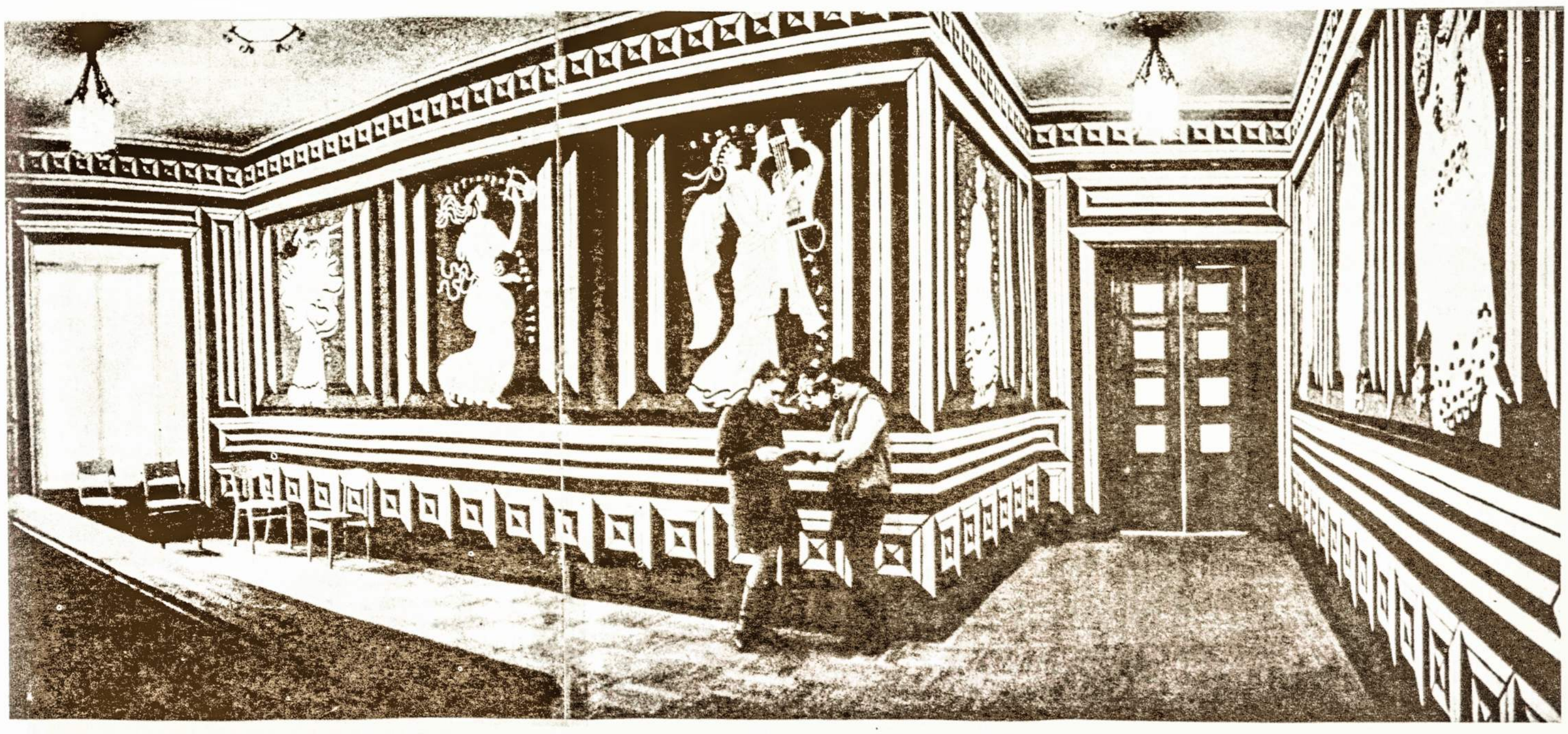

Dailininko R. Gibavičiaus perkurtas Vilniaus universiteto Istorijos-filosofijos fakulteto vestibiulis. *(Nuotrauka imta iš ŠVYTURIO, Nr. 4, 1970 vasaris)*

V. DAUNORO KONCERTAI

MUZIKINIAI IR POLITINIAI ATGARSIAI

LOS ANGELES KONCERTO ĮSPŪDŽIAI

V. Daunoro pasirodymas Loas Angeles lietuviams buvo naujybė ne vien dėl neįprastų aplinkybių, bet ir dėl programos pobūdžio. Pirmiausia, įvykis buvo sutiktas su tokia stipria ir intensyvia opozicija iš Lietuvių Bendruomenėj ir ALToj pirmaujančių ir jų anonimiškų sekėjų, kad bet kokia koncerto reklama buvo nereikalinga: savaitės bėgyje bilietai buvo beveik visai išparduoti. Antra, jeigu dalyviai, opozicijos grėsmėje ėjo į koncertą, jie tą darė lietuviškos dainos ilgesio arba žingeidumo vedami, o ne todėl, kad dalyvavimas būtų buvęs reikalingas šalpos, tėvynės vadavimo ar lituanistinio švietimo lėšų rinkimo dėlei. Anaiptol, koncerte dalyvavo žmonės, nebijodami anonimiškos grėsmės gal kaip tik todėl, kad norėjo pabrėžti teisę spręsti, ką jie gali laisvame krašte daryti. Trečia, įvykis pasižymėjo susikaupimu, rimtimi ir koncertui palankiom patalpom, kurios sudarė malonią pamingai, tačiau nei jas, nei lietuvių dainas pildydamas, Daunoras neparodė pilnos savo balso skalės, pilno pajėgumo. Lietuvių dainų pildymas, gi, nepasižymėjo įsijautimu ir dažnai buvo monotoniškas. Tik kartą solistą girdėjus, nesinori abejoti jo sugebėjimu, tačiau prisimintina, kad nepriklausomoje Lietuvoje buvo vos keli pajėgūs liaudies dainų išpildytojai. V. Daunoras turbūt taip pat yra, svarbiausia, operos solistas, bet ne liaudies dainų interpretatorius. Dėl monotoniško dainų pildymo galėjo būti kalta koncerto pradžioje jaučiama abipusė įtampa, be didžiausia kaltė skirtina pačiai programai: daina yra geriau priimama, kuomet klausytojai ją pažįsta. Kiekviena programa būna įdomesnė, kai ji nėra persūdyta vieno autoriaus kūriniais. V. Daunoro repertuare gi, iš 10 pirmų dainų, 7 buvo klausytojams nepažįstamo L. Abariaus.

Daunoro koncertą lydėjo šiai progai atskraidintas komp. A. Kučiūnas. Solisto palyda buvo be priekaišto, nors protarpiais jautėsi, kad akompaniatorius, o ne solistas, kad ir nežymiai valdė sceną.

L. Grinius

V. DAUNORAS ČIKAGOJE

Geriausia miesto centre koncertų salė, Chicago Orchestra Hall, ir apie pusantro tūkstančio klausytojų gegužės 3 d. pasitinka entuziastiškai Vilniaus operos solistą Vacį Daunorą, kuris kuklia muzikine koncerto programa žavi ir laimi simpatijų.

Koncerto ar rečitalio programa yra dainininko talento ir jo kūrybinės kibirkštėlės atspindys. Ji gali būti paprasta ir sudėtinga, bet jos dinamikos skalė įspūdingiausiai įsikūnija sonatos ar simfonijos formoje.

Mūsų svečio koncerto programa, uždara nuo originalės muzikos kūrybos, be rizikos ir be didelės ambicijos duoda puikų L. Abariaus, S. Šimkaus, V. Blušiaus ir Tallat-Kelpšos liaudies melodijų peizažą ir jausmo nuotaikas, tačiau po pusvalandžio pradeda įklimpti į monotonišką emocinį lygumą. Tautinis patosas veikia, bet muzikinė jėga nekyla tarytum Ravelio „Bolero". Dinamika-crescendo ima kilti nuo Bethoveno „In questa tomba".

Daunoro balsas yra gilus, tamsios spalvos bosas, neprarandąs savo charakterio aukštame registre. Kai jis dainuoja forte, susidaro įspūdis, kad balso rezerve yra dar daugiau jėgos. Šokant nuo didelio garso žemyn į piano, kartais pirmoji gaida „neužsikabina" apvalaus garso, bet greitai viskas išsilygina. Visi bosai ir violončelistai dažnai šnairuoja į pianistus ir dreba, kad tie nenuplautų jų piano garso nuo scenos, o šiuo atveju Darius Lapinskas akompanavo griežtai išbalansavimo fokuse.

Daunoras interpretuoja liaudies melodijas paprastai, nuoširdžiai tradicinėje formoje, bet jo tempai pasižymi energija, o horizontaliai platus balsas lyg paženklina dainas savotiška simbolika.

Gamtos dovana-balso jėga, artistiškumas, atsiliepiąs iš vidaus, ryškėja Bellini ir Verdi arijose. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, jog nėra vokalinių problemų, balsas lygus, laisvas nuo forsavimo ir, išokęs vienas tremolio mazgas, tur būt, yra laikino, atsitiktinio pobūdžio momentas. Rossini „Don Basilio" arijai trūko dinamiško lankstumo, svarbiausio elemento Rossini muzikoje.

Žymus vokiečių baritonas Ficher-Dieskau sakydavo, kad jis dainuosiąs „Meistersinger" Sachso partiją, kai sulauks 40 metų, Daunoras turi laiko ir daug erdvės kūrybiškai ir techniškai augti.

B. Ch.

kaitą nuo įprastinių Los Angeles lietuvių įvykių. Galop, čionykštėje scenoje nėra įprasta kreipti dėmesį įvykiams, kurie išpildomi tik vieno menininko. Paprastose aplinkybėse, vieno nepažįstamo solisto koncertas nebūtų pajėgęs pritraukti daugiau šimto dalyvių.

Scenoje pasirodęs Vaclovas Daunoras pasirodė esąs vidutinio ūgio, apypilnis, paprastas ir patrauklios išvaizdos žmogus. Los Angeles lietuvių nuotaikos solistui matyt buvo žinomos ir iki pirmos pertraukos jis pastebimai nepasitikėjo publikos priėmimu. Klausytojai buvo taip pat mandagiai santūrūs nepažįstamam. Pora trėjeta dainų išklausius, santūrumas pradėjo tirpti: Daunoras buvo priimtas su dėmesiu ir pradėtas vertinti ne pagal pasą, bet už dainavimą. Katutėms pasipylus, prašvito solisto veidas, atlyžo nepasitikėjimas ir pagyvėjo dainininko laikysena. Programai pasibaigus, katučių nebeužteko: dalyviai kaip vienas stojo plodami ir šaukdami „bis" ne vieną, ne du, bet tris kartus. Trims šimtams klausytojų V. Daunoras nustojo būti svetimas.

O vistik, nežiūrint ovacijų, V. Daunoro koncertas nebuvo be priekaištų. Tiesa, kad operines roles jis išpildė vaizdžiai, jaus-

J. K. VALIŪNAS AUDROJE

Lietuviškoji kolonija prie Ramiojo vandenyno (Pacifiko) per pastarąsias tris keturias savaites nebeatitiko savo vietovės vardą. Visko čia buvo, tik ne ramumo ir taikos. Priešingai — audros, jeigu dar ne „pilietinis karas".

Audros ėmė kilti dar prieš porą savaičių anksčiau, negu čia iš Chicagos atvyko Vilniaus operos solistas Vaclovas Daunoras, kurio liaudies dainų ir operinių arijų koncertas-rečitalis įvyko Ebell koncertų salėje balandžo 4 d. Koncertui suruošti buvo susidaręs specialus komitetas iš vietos jaunųjų profesionalų bei studentų, arti 40 asmenų. Solistui akompanijuoti komiteto pakviestas iš Seattle, Wash., atvyko buvęs ilgametis Chicagos lietuvių operos dirigentas prof. Aleksandras Kučiūnas. Į koncerto rengėjų sudėtį, tarpe kitų, įėjo iniciatorių pakviesti patarėjų titulais prof. Stasys Žymantas ir Bronys Raila. Iš kitų žymesnių koncerto rėmėjų ir komiteto narių pažymėtinos UCLA archeologijos prof. dr. Marija Gimbutienė, rašytojas J. Tininis, solistė Florencija Korsakaitė, filmų ir televizijos aktorė Rūta Lee-Kilmonytė ir t. t.

„Audra" dėl koncerto

Solisto baso-baritono V. Daunoro koncertas, aplamai paėmus, labai gerai pasisekė, buvo įdomus ir meniškai itin aukštos kokybės. Publikos susirinko apie 350, daugiausia akademinės jaunuomenės, profesūros ir šiaip, kaip čia sakoma, „drąsiųjų". Bet didžioji Los Angeles gausių kultūrininkų, muzikų, dainininkų, literatų, teatrinių sambūrių narių dalis Vilniaus operos solisto koncertą boikotavo. Prieš ir po koncerto jokių incidentų neįvyko, nors buvo grasinimų jį piketuoti, įeinančius fotografuoti, apmėtyti supuvusiais kiaušiniais ar kitaip išardyti.

„Audra" prasidėjo daugiausia dėl to, kad dar gerokai prieš solisto atvykimą A. Skiriaus leidžiamas vietinis „Lietuviai Amerikos Vakaruose" laikraštėlis to koncerto ruošimą įvertino, kaip „meną, pajungtą komunistinei propagandai", o jo rengėjus, ypač skautus, kaip „kolaborantus gerokai apminkštintais smegenimis". Todėl ragino koncerto nelankyti, einančius į koncertą piketuoti, fotografuoti ir nufilmuoti, — laikraščio žodžiais tariant, „nepasiduoti jausmui, bet klausyti proto bei Lietuvos laisvinimo veiksnių žodžio'.

Prasidėjo aktyvi agitacija atsišaukimais, anoniminiais laiškais, grasinimais rengėjus ir ketinančius eiti į koncertą „išmesti iš lietuvių bendruomenės", pajuokti juos eilėraščiais, įtaigoti telefonų skambučiais. Vienas atsišaukimas sukompromituoti koncerto rengėjus buvo paruoštas ir plačiai išsiuntinėtas net neva „Kultūrinių ryšių su užsienio lietuviais Los Angeles atstovybės" (t. y. komunistų) vardu.

Visam reikalui suteikti rimtesnį svorį dar savaitę prieš koncertą buvo sušauktas organizacijų atstovų susirinkimas, po kurio buvo išleistas ir išplatintas atsišaukimas Los Angeles Lietuvių Tarybos, Amerikos Lietuvių Bendruomenės ir Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto Atstovybės vardu.

Šis atsišaukimas surašė Pavergtųjų Europos Tautų Seimo rezoliucijų motyvus, ruošiamą koncertą pavadino „apgaulingu koncertu", o jo rengėjus ir rėmėjus, kaip atliekančius išeivijos lietuvių bendruomenės skaldymo darbą" — „Lietuvos interesams priešingą darbą, dangstomą liaudies meno ir lietuvio meile". Visus, turinčius tautinės savigarbos ir susipratimo, ragino koncerto nelankyti ir „išlikti vieningais kovoje prieš rusiško komunizmo kėslus".

Aišku, kad taip klausimus pastačius ir taip juos išaiškinus, audra turėjo kilti jau ir be kabučių. Ir ji kilo, siūbavo, vis stiprėjo.

...Kol atvyko Vliko pirmininkas

Vliko pirmininko dr. K. J. Valiūno atsilankymas šį kartą tikrai buvo reikalingas ir labai naudingas. Ypač kad koncerto rengėjai jau iš anksto garsiai „vienybės ardytojams" pareiškė: — Kaip pasakys Vliko pirmininkas, taip turės ir būti!

Vliko pirmininkas K. J. Valiūnas, pakeliui į Tolimuosius Rytus, dviem dienom sustojo palmių pavėsyje, be abejo, susirūpinęs, kaip ir ar iš viso jam pavyks susikaupusią audrą išsklaidyti ar bent sušvelninti.

Be abejo, teko atsakyti ir į klausimą apie iškilusią „audrą" dėl Vilniaus operos solisto koncerto ir iš viso apie išeivijos santykiavimo būdus ir prasmę su broliais tėvynėje. Tiems, kurie laukė, kad Vliko pirmininkas rūsčiai pasmerks „atliekančius Lietuvai pragaištingą darbą" ir pagirs tuos, kurie anuos smerkė ir ryžtingai kovojo prieš „okupanto kėslus", dr. K. J. Valiūno pasisakymas buvo tikrai sensacingas ir taip triuškinantis, kad po to daugiau jokio klausimo iš salės nebepasigirdo.

„Dviejų pusių" pasisakymai

Vliko pirmininko pasisakymas susirinkime buvo tas pats, tik platesnis ir dar konkretesnis, kaip pareiškimuose radijo valandėlės klausytojams. Diplomatiškesnės išeities negalima buvo tikėtis, nei norėti. Nė vienu žodžiu jis nepasmerkė koncerto rengėjų ir Lietuvos lietuvių su išeivijos lietuviais įvairaus bendravimo faktų. Taip pat tiesiogiai nepriekaištavo ir pertemptam aktyvizmui tų, kurie tokią santykių formą laiko vienybės ardymu, Lietuvos interesų išdavimu ir talkininkavimu okupanto kėslams.

Vliko pirmininko pareiškimų turinys būtų per ilgas šiai korespondencijai. Kaip radijo valandėlei, taip ir susirinkimo metu visi jo pareiškimai ištisai buvo įrašyti į magnetofono juostelę ir galės būti bet kada, reikalui esant, paskelbti. Trumpa jų mintis buvo ta: išeivijai palaikyti santykius su tėvynės lietuviais reikia ir tai labai svarbu; negalima smerkti, o tik palaikyti išeivių apsilankymus Lietuvoje, kaip ir Lietuvos lietuvių į užsienius; protestuoti nuolat prieš tų santykių laisvės ribojimą ir varžymą iš komunistų pusės; į koncertus eiti, savo tautos menininkus palaikyti, plojant, kas ten tikrai lietuviška ir meniška, nušvilpiant, jei kas būtų okupantiškai dažyta ir bolševikiška; svarbiausia, visuomet turėti šaltą galvą, nepasimesti jausmuosee, teisingai suprasti padėtį, kietai stovėti už Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės siekimo principą, niekas mūsų vienybės negalės suardyti, jei patys jos neardysim, galvas pametę...

Vliko pirmininkui išvykus, sekantį šeštadienį, balandžio 25 d. „audrų" vaizdus pakartojo Los Angeles lietuvių radijo valandėlės vedėjas Paulius Jasiukonis, transliavęs pasikalbėjimus su Vliko pirmininku ir žurnalistu Broniu Raila. Jis kiek prisidėjo prie audrų išsklaidymo, bet jų dar nenuramino, nes išvakarėse išleistas A. Skiriaus laikraštis pakartotinai ir paaštrintai puolė koncerto rengėjus, mėgindamas visiškai priešingai iškreipti net patiės Vliko pirmininko pareiškimų turinį.

O B. Raila, gindamas koncerto rengėjų pozicijas ir labai kritiškai įvertinęs jo priešininkų metodus, tarp kitko pasisakė, kad į komitetą jis ėjęs, norėdamas praktiškai patikrinti savo paskutinės knygos „Dialogas su lietuviais" principus ir tezes. Patikrinimas buvęs labai naudingas. Jis teigė, kad jo pažiūros ir tezės šį kartą buvo ne tik visiškai pateisintos, bet dar nuostabiai sustiprintos.

S. A.

KENNETH SANSON

„YOUNG BASS A FORMIDABLE TALENT"

(Vertimas iš CHICAGO TODAY, 1970. V. 4)

„Gerai įsidėmėkite Vacio Daunoro vardą. Jei šis žymus lietuvių bosas ir toliau taip dainuos, kaip jis dainavo praeitą vakarą Orchestra Hall, tai tas vardas bus pirmoje vietoje kiekvienos didžiosios operų kompanijos sąrašuose visame pasaulyje. Ir greitu laiku. Jis yra įspūdingas talentas.

Tik 32 metų amžiaus, Daunoras — kuomet nedalyvauja Maskvos Bolšoj teatre — yra nuolatinis Lietuvos valstybinės Vilniaus operos narys. Galbūt didžiausias jo prasilaužimas įvyko 1966 metais, kuomet jis laimėjo tarptautinį Čaikovskio konkursą balso kategorijoje.

Daunoro pirmas pasirodymas scenoje, jo nusilenkimas ir mostelėjimas akompanistui atrodė kiek nerangus ir kiek prisiverstinas. Tačiau kai jis pradėjo „Jau saulelė leidos", jo balsas taip viską užvaldė, jog niekas nebūtų paisęs net jei jis būtų Batmano kostiumu apsirengęs motociklu į sceną atvažiavęs.

Jo balsas, stiprus viršūnėse ir visą laiką lygus, turi tą pilnumą ir koncentruotę, kaip Nicolai Ghiaurovo. Švelnieji tonai, asistuojami greito bet vienodo vibrato, aidėjo kaip Boriso Christoffo.

Buvo daug kuo žavėtis kas buvo grynai daunoriška: sugebėjimas palaipsniui iš garsių tonų pereiti į vos girdimą šnibždėsį, mokėjimas paprastas liaudies daineles nustatyti ir palenkti pagal kiekvieną nuotaiką, ir įrodymas, kad operų arijoms nėra reikalinga orkestro palyda, kad būtų jaudinančios.

Viena bendra silpnybė visose jo dainose buvo tendencija sumažinti intensyvumą pačiame gale. Tikrumoje, intensyvumas turėtų išsilaikyti net po pačios paskutinės notos.

Taip pat jo Basilio arijoj iš „Sevilijos Kirpėjo" trūko sąmojaus. Tačiau kokią didingą ariją jis pateikė iš „Don Carlos" ketvirto veiksmo! Ar nebūtų puiku matyti jį debiutuojant Amerikos operoje, sakysim, dainuojant Boriso rolę Lyric Operoje? Lažinuosi 25 centais, kad San Francisco pasigriebs jį pirmiau.

V. Daunoras ir D. Lapinskas priėmime po koncerto Čikagoje.

MARIAUS KATILIŠKIO ROMANAS

ANT PARTINIO, NELITERATŪRINIO KURPALIAUS

— Taigi matai: ims dabar ten ir pavers mano romano veikėjus komunizmo pranokėjais ar bent klasių kovos simboliais, — su ironiška gaida prasitarė rašytojas Marius Katiliškis, pirštu bakstelėdamas į recenziją laikraštyje *Literatūra ir menas*, parašytą paties redaktoriaus Vytauto Radaičio, aptariančią romaną „Miškais ateina ruduo", *Vagos* leidyklos Vilniuje išleistą pereitų metų gale.

V. Radaičio užmojis paaiškėja pačioje straipsnio pradžioje:

...Nors Mariaus Katiliškio kūryba emigrantinėje kritikoje gan aukštai kotiruojama, apie šį jo romaną, reikia pasakyti, kalbama „puse lūpų", venant paliesti jo „faktūrą" — buržuazinio laikotarpio Lietuvos kaimo realistinius vaizdus, jų socialinę prasmę. Socialinės tiek romano veikėjų, tiek ir viso tuometinio kaimo gyvenimo charakteristikos tiems kritikams, matyt, itin neparankios, ir todėl jie apeina jas, apsiribodami vien „filosofiniu aspektu...

Nušnekėta gerokai pro šalį. Apie romaną „Miškais ateina ruduo" buvo kalbėta daug ir tai ne „puse lūpų", o visai atvira burna. Knygą, kiek prisimenu, plačiai ir palankiai vertino ne tik kultūriniai žurnalai — *Aidai, Metmenys* — bet ir laikraščiai: *Dirva, Draugas, Naujienos* ir kt. Vertinama, tiesa, buvo ne iš socialinio taško (neteko matyt nei vertinimo „filosofiniu aspektu"), bet iš literatūrinio. O kaip gi kitaip? Ne apie kokį nors Markso „Kapitalą" ar sociologijos vadovėlį eina kalba. Socialinių bruožų, be abejonės, galima rasti kiekviename gyvenimo tikrove paremtame kūrinyje, tačiau tai visada tėra tik fonas, sakytum, gruntas paveikslui, ir jį traktuoti kaip kūrinio esmę yra netik netikslu, bet ir didžiai rizikinga. Tokiais kriterijais vadovaujantis ir A. Guzevičiaus grafomanija virsta šedevrais...

Skaitydamas „tarp eilučių" ar pasiremdamas vieno kito sakinio nuolauža, V. Radaitis bando surasti socialines motyvacijas visų veikėjų veiksmams ir poelgiams. O ką gi? Kas ieško-randa. Taip Raudonasis Petras tampa raudonu nevien dėl savo plaukų spalvos, tampa vos ne bolševikiniu agitatoriumi; Tilius — nesąmoningu maištininku, karštai belaukiančiu audros (be abejonės „pasaulį seną išardysiančios"!); Monika — neapykanta vyrui ir jo turtams degančia furija; gi Doveika — buože, darbininkų skriaudėju ir išnaudotoju...

Tokias „juoda-balta" nuotaikas galėjo sukelti nebent dail. B. Leonavičiaus grafika papuoštas knygos viršelio aplankas, bet ne pati knyga. Dar kartą romaną atydžiau perskaitęs, manau, pats V. Radaitis netruktų įsitikinti, kad romano veikėjus motyvuoja žymiai žmogiškesnė logika, kurios betgi visiškai pakanka skaitytojams įtikinti jų tikrumu, kokių nors „užpakalinių minčių" nė nebeieškant.

Ir patsai V. Radaitis, matyt, pasijunta dalykus kiek perdaug sutirštinęs ar nuvairavęs į vieną pusę, nes recenziją baigdamas jis taria:

...„Miškais ateina ruduo", be abejo, knyga įdomi ir nagrinėtina įvairiais aspektais. Reikia manyti, kad su laiku tai ir bus padaryta mūsų kritikų — prozos specialistų. Aš čia siekiau tik atskleisti tai, kas šią knygą betarpiškai sieja su gyvenimo tikrove ir kas sudaro jos realistinį pagrindą. O šis jos tikroviškumas, kaip minėjau, ir lėmė tai, kad ji atėjo į mūsų knygų lentynas...

Ar ne perdaug jau aiškiai yla išlenda iš maišo paskutiniame sakinyje? Atseit, knygą išleido ne tiek dėl jos literatūrinės vertės, kiek dėl pramatytų galimybių ją tempti ant socialinio ar socialistinio kurpaliaus. Nejaugi iš tikrųjų taip ir yra?

(ata)

TILIUS GELAŽIUS IR KITI

Ištrauka iš V. Radaičio straipsnio, LITERATŪRA IR MENAS, Nr. 11, 1970. III. 14

...Centrinis romano veikėjas — miško kirtėjas, samdinys Tilius Gelažius. Ir nors romano pabaigoje autorius jį pavadina „gamtos vaiku" — „jis buvo dalis nenumaldomo gamtos vyksmo, atliekamo klusniai, nesipriešinant", — visa Tiliaus vidinė sandara, jo „menkavertiškumo jausmas" turi visiškai apibrėžtas ir romanisto neslepiamas socialinės būties priežastis M. Katiliškis detaliai ir su dideliu dėmesiu Tiliaus santykiams su aplinka piešia iki šiol lietuvių literatūroje nevaizduoto žmogaus portretą, ieškodamas atsakymo, kokia gi jo — „nei ūkininko, nei darbininko", „mokyto ir ne iki galo" — vieta ir lemtis visai konkrečioje prieškarinės buržuazinės Lietuvos aplinkoje...

...Tilius gerai jaučia savo bejėgiškumą; jis netgi supranta, kad, likęs vienišas su savo susikurtu svajonių pasauliu, „suformavo nevykusį, išpūstą ir sudarkytą pasaulėvaizdį', mato jo pragaištingus padarinius, bet jau nebegali atsitiesti. „Jis tik graužėsi ir laukė. Vieną dieną turėjo susijaukti dangus ir išrauti medžius su šaknimis. Karšto, audringo ir nusiaubiančio vėjo jis laukė." Kokia tai turėjo būti audra, koks vėjas galėjo pakeisti Tiliaus Gelažiaus likimą? Ir vis dėlto tai ne toji aistros, meilės audra, kuri jį ištiko nelaukiama ir kuri neišgiedrino jo padangės. Audra turėjo būti toji, kurios laukė ne jis vienas, bet ir visi jo bendradaliai...

...Tiliaus vyriškąją esybę žavi šiurkšti, bet rami Petro jėga, po kuria slypi įgimtas protas ir taupus, bet nemeluotas jausmas. Ir ne tik šios grynai žmogiškos ypatybės, — Tilius jaučia Petro dvasinę pusiausvyrą, kuri išplaukia iš jam ne visai suprantamų principų, kuriuos mes, tur būt, pavadintume klasiniu sąmoningumu...

...M. Katiliškio Doveika — tai ne tas primityvusis buožė, kurio paveikslų mes tiek ir tiek turėjome savo literatūroje. Pats patyręs samdinio dalią ir išplėšęs iš gyvenimo savo kąsnį, jis žino jo kainą, žino, kokiu būdu jį ginti bei gausinti. Gyvenimas neteisingas, bet paprastas, tvarkomas pagal principą — „reikia tvirtai laikytis savo, ir gana". Doveika moka išklausyti, nesupykti, jis pratęs prie visko, bet — nė žingsnio atgal, „jam laimė turėjo visad vieną kryptį". „Jis buvo įpratęs imti viską ir visada, pats nieko neduodamas, savo neprarasdamas". Viršaičiu būdamas, jis atperka dviejų savanorių — naujakurių žemes, sau patogiai praveda vieškelį — „ir niekas nepasakė, kad negerai". Teisingumo ir neteisingumo kriterijus vienas: toks yra gyvenimas, kiekvienas — sau, o kieno „galva neišneša" — turi žlugti, užleisti vietą tiems, kurie perprato šį gyvenimo dėsnį ir moka juo naudotis. „Jis — kovos žmogus — Petras Doveika. Kas jo nepažino? Kas tad turėjo teisę išvysti jo ašaras? Niekas, Jis pats jų niekad sau nerodė ir nepripažino širdies suminkštėjimo"...

...Netgi tokia gaivališkam meilės jausmui atsidavusi natūra, kaip Monika Doveikienė, romane turi savo „priešistoriją", motyvuojančią jos neapykantą vyrui, savo turtu pasiglemžusiam jos jaunystę. Rašytojas neslepia, kokie gi motyvai nulėmė jos „laisvą apsisprendimą". „Gyvenimo neteisybės" romane turi visiškai konkretų socialinį pagrindą, ir aistros, kurios tuo pagrindu verčia susigrumti žmones, įkvėptos toli gražu ne „besikeičiančių metų laikų". Socialinės buržuazinio Lietuvos kaimo realijos sudaro vieningą audinį, ir iš jo galima susidaryti autentišką to gyvenimo vaizdą, kurio atžvilgiu autorius toli gražu ne indiferentiškas. Rašytojui svetimas idiliškas tos realybės supratimas, jis sąžiningai atskleidžia jos dramatišką tiesą ir, Doveikos šūviais dėdamas paskutinį tašką Tiliaus Gelažiaus ir kitų istorijai, tarsi susimbolina to gyvenimo nesutaikomų pradų, motyvų, pasaulėjautų neišvengiamą ir tragišką susidūrimą.

atvirai kalbant

MAINAI, KUR ABI PUSĖS LAIMI

Lietuviškoje Čikagoje, o didele dalimi ir aplinkinėse kolonijose, balandžio mėnuo priklausė operai: apie ją daugiausiai rašė spauda, jos paruošime dirbo (tiesa, dirbo veik ištisus metus, tačiau balandžio mėnesį neabejotinai intensyviausiai) didelis būrys kūrybingų žmonių, o pagaliau ja gėrėjosi keli tūkstančiai tautiečių. Šitokį masinį entuziazmą mūsų visuomenėje opera sugeba sukelti jau kelioliktą pavasarį! O tai tikrai retas ir džiuginantis reiškinys. Nežiūrint to, atsiranda balsų (kad ir retų) net ir spaudoje (*Į laisvę, Sėja* ir kt.), ne tik skeptiškai nušnekančių, bet ir priekaištų nepagailinčių: tos operos, girdi, nelietuviškos, neoriginalios; ar apsimoka, girdi, mums čia savo energiją ir lėšas eikvoti? Iš to, girdi, jokios naudos nė mūsų tautinei kultūrai, nė lietuvybės išlaikymui...

Ar gi iš tikrųjų jokios? Pirmiausia, jau pats faktas, jog operas statė lietuviškai lietuvių kolektyvas, paruošė lietuviai chormeisteriai, režisoriai ir dailininkai, dirigavo lietuviai dirigentai, dainavo lietuviai solistai ar choristai — kalba priešingai. O ką gi jie visi būtų veikę, lietuviškos operos belaukdami? Būtų naivu manyti, kad tolygiai ir besąlygiškai jie būtų savo kūrybines energijas atidavę Vlikui, Altui ar Bendruomenei, nors ir joms — toms institucijoms — nemažai teko pasipelnyti tuo, kas buvo tiesioginis ar netiesioginis visų jų darbo rezultatas. Vien savo gyvavimo faktu, savo sistematingo darbo atsiekimais operos choras daugelį muzikos kūrėjų ar interpretatorių paskatino ir uždegė.

Antra! lietuvio dirigento ar režisoriaus paruošta „Likimo galia“, lietuvio solisto ar solistės sukurti Rigoletto ar Violetos vaidmenys yra irgi lietuvių meno laimėjimai. Juk Jean Louis Barault gerai interpretuotas Hamletas yra nemažesnis laimėjimas Prancūzijai, negu veikalo autoriaus tėvynainių Lawrence Olivier ar Williamson'o Anglijai.

Neabejoju tarptautiniai pagarsėjusių operų pastatymų pozityvia įtaka kitiems įvairių parengimų organizatoriams. Savo keliasdešimties tūkstančių biudžetais, nuolatiniu pačių stipriausių jėgų sutelkimu operos kolektyvas kitus išmokė nesibijot rizikos, galvot plačiai, siekti aukščiausio, atsikratyti provincionališkų menkystės kompleksų.

Tačiau ir tai dar ne viskas. Operos choro kasmet kviečiami pajėgiausi meno vadovai to kolektyvo narių tarpe atliko didžiulį auklėjimo darbą. Juos palaipsniui išmokė domėtis meno vertybėmis, jas vertinti ir suprasti, giliau pajusti ir išgyventi. Jų akiračiai prasiplėtė. Jie išmoko rasti gilesnę prasmę pasauliuose, kur anksčiau gal ir teieškojo vien paviršutiniško išsiblaškymo ar lengvos pramogos. Ir tai yra turtas, kurį šis šaunus kolektyvas įgijo, duodamas dvasinio peno tūkstančiams. O argi gali būti geresni mainai negu tie, kuriuose abi pusės laimi.

Algirdas T. Antanaitis

linkmė

STRUKTŪRINIS PASIKEITIMAS IR JO PASEKMĖS

Kaip visuomenė aplamai, taip ir išeivija struktūriškai nebūna visada tokia pat. Kartais ji vienokia, o kartais kitokia. Senoji mūsų emigracija buvo bemokslių ar mažamokslių išeivija. Kokius nors mokslus išėjusių nuošimtis buvo labai mažas. Ir priešingai, naujų ateivių daugumą sudarė vienokių ar kitokių mokslų ragavę ar juos baigę žmonės. Čia mažas nuošimtis bemokslių. Be šio skirtumo, galima būtų rasti ir kitokių, bet jų tuo tarpu neieškosime.

Palyginę naująją išeiviją, kokia ji buvo prieš 20 metų, su dabartine, irgi pastebėsime aiškų struktūrinį pasikeitimą. Prieš 20 metų išeivijoj dominavo Lietuvoj užaugę ir subrendę žmonės. Dabar jau ima vadovauti išeivijoj subrendę žmonės, kurie atsidūrę svetur buvo dar vaikai ar jaunuoliai. Nors vieni ir kiti išsilavinimu yra maždaug vienodi, bet užtat jie gerokai skiriasi kitu atžvilgiu—gal psichologiniu, gal savo santykiu su gyvenamu kraštu ir su sena tėvyne atžvilgiu, gal dar kitokiu.

Vienokia ar kitokia išeivijos struktūra turi didelės reikšmės visuomeninėje veikloje. Nuo to žymia dalimi priklauso vienoks ar kitoks jos susiorganizavimas ir veikimas. Pavyzdžiui, senoj emigracijoj tokia nesrovinė organizacija, kaip JAV Bendruomenė, vargiai buvo įmanoma. Tada egzistavo tik srovinės organizacijos, ir bendrą kokį darbą jos galėjo dirbti, tik jų vadams susitarus. Bemokslių visuomenėj daugiausia lemia mokyti vadai, ir dėl to senai emigracijai tokie žmonės, kaip Šimutis, Grigaitis ir Olis, buvo neginčijami autoritetai, kaip senosios Lietuvos kaime autoritetas buvo kunigas.

Naujai išeivijai vadų problema pasidarė sunkesnė. Prieš 20 metų jai vadovavo tie, kurie vadovais buvo pasidarę dar tėvynėje — tiek politinėje visuomeninėje, tiek ir kultūrinėje srityje. Jie išsiskyrė savo įgyta vadovavimo praktika, kartais intelektualiniu pranašumu. Dabar daugelis jų jau mirę ar išėję į pensiją. Pradeda, kaip minėta, vadovauti tie, kurie užaugo ir subrendo išeivijoj. Kadangi dabartinės vidutinės kartos daugumą sudaro mokyti žmonės, vadinamieji profesionalai, tai iškilti autoritetui mokytų tarpe nėra lengva. Kai neatsiranda kuo nors pranašesnių, priekin išstumiami eiliniai. Tuo būdu organizacijų vadovybėse dažnai atsiduria ne tie, kurie daugiau išmano, o tie, kurie sutinka tas pareigas prisiimti ar kurie mėgsta vadovauti. Šitokiu keliu atrenkami „vadai“ ir į mūsų bendrines organizacijas — Altą ir Vliką. Bet tokie vadai gali būti kartais geri reikalų vedėjai, vykdytojai, bet nebūtinai geri veiklos planuotojai, sprendėjai.

Dar blogiau, kai į tokias vadovybes kartais patenka tiesiog neraštingi žmonės, t. y. tokie, ku-

---

TRŪKČIOJIMŲ . . .

(atkelta iš 1 psl.)

ku atsistebėt, kad mūsų bendruomenės *organizavimo* pionieriai, dabar jau veteranai, bet dar ir dabar vadovai, neprisiverčia atviromis akimis pažvelgti į padėtį ir įsitikinti, jog jiems dar nepavyko sugromuluoti aiškaus, visiems nepersunkiai suprantamo išdėstymo, kas yra bendruomenė, kas yra jos organizacija, kokia tos organizacijos prasmė.

Ką bekalbėti apie vadinamuosius „eilinius tautiečius“, jei vadai, redaktoriai kone kiekvienas savaip dėsto savo supratimą apie bendruomenę ir jos organizaciją. Ir nėra ko jiems prikišti blogą valią. Ne kas kitas, kaip pačios JAV LB įstatai skatina „nepripažinti“ bendruomeninės organizacijos, ar priekaištauti jai, kad ji nesanti ir negalinti būti tas, kas sakosi. Iš tikrųjų: „JAV Lietuvių Bendruomenė yra visi JAV lietuviai“ (įstatų 3 str.)! Įsižiūrėkim: „Lietuvių Bendruomenė“ čia parašyta didžiosiomis pradinėmis raidėmis, kaip tikrinis vardas. S. Barzdukas jau seniai (tiksliai, teisingai) yra išaiškinęs, koks skirtumas tarp „lietuvių bendruomenės“ ir „Lietuvių Bendruomenės“. Tik mažosiomis raidėmis rašoma lietuvių bendruomenė yra „visi lietuviai“, o kai rašoma „Lietuvių Bendruomenė“ (pradėdami didžiosiomis raidėmis), tai pažymime lietuvių bendruomenės vardu veikti apsiėmusią *organizaciją*. Toj organizacijoj *visų* lietuvių nėra, niekad nebus, ir nė nereikia. Tai ko gi stebėtis, kad dažnas tautietis, ypač patyręs visuomenininkas, susidūręs su tokiu teigimu, kaip kalbamasis įstatų 3 straipsnis, iš karto pasišiaušia prieš tokią nerimtą kalbą. Dar nerimčiau ir nenuosekliau skamba to paties straipsnio antrasis sakinys: „Bendradarbiavimo būdus ir formas su lietuvių organizacijomis taria LB Taryba“... Apie kokį bendradarbiavimą ir su kokiomis dar lietuvių organizacijomis čia kalbama, *jeigu* jau ką tik pareikšta, kad, *visi* lietuviai yra *šioj* organizacijoj!

Be organizacinio mechanizmo bendruomenė būtų tik beformė inertiška masė. Bet *mechanizmas nėra tas pats, kas masė.* Bendruomenės organizacija yra tik jos veiklusis branduolys. Klaida buvo branduolį pavadinti tuo pačiu vardu, kaip ir visumą, dar didesnė klaida stengtis slėpti tą skirtumą ir, vietoj išryškinus, kas bendruomenė ir kas jos organizacija, dangstytis neįtikėtinais teigimais. Miglotas ar dviprasmis bendruomenės esmės apibūdinimas yra tik pagalys mušti pačiai bendruomenės idėjai, paduodamas į rankas kiekvienam, kas nesiteikė tą įdėją pamilti iš pirmo pamatymo.

— — —

„Frontininkai“ ar „nefrontininkai“, — visada į LB vadus rinkčiau tuos, kurie pripažįsta bendruomeninei organizacijai pareigą (ne tai, kad teisę, o pareigą!) rūpintis *visais* lietuvių reikalais, surašytais bendruomenės „šventraštyje“, t .y., Lietuvių Chartoje. Ribotus, specializuuotus veiklos daržus gali sau turėti apsitvėręs Balfas, Vlikas, AL Taryba, bet bendruomenei amžinai užsidaryti kokiame „kultūrgėllininkystės“ darželyje, — ne tik nepridera, o stačiai neleistina. Taigi, nerenku „darželininkų“. Tačiau iš kur žmogus gali žinot, ką katras kandidatas apie bendruomenę žino ir ką jis mano... Rinkimų tvarka (greičiau netvarka) neduoda progos balsuoti už tą ar kitą bendruomenės veikimo *programą*, už tą ar kitą *linkmę*, už tokius ar kitokius *metodus*. Gauni balsuot *tik už pavardes*, — daugiausia už pavardes mažai pažįstamų ar net visai nepažįstamų žmonių, apie kuriuos visai neturi supratimo, kokią jie turi ir ar iš viso turi nuomonę, ką darytų bendruomenės taryboj, jei būtų išrinkti...

Apie tuos rinkimų tvarkos trūkumus niekas galvos nelaužo. Bet, štai V. Vaitiekūnas prikibo prie poros klaidų rinkimų taisyklėse ir apskundė garbės teismui centro valdybą. Teismas, lyg perkūnas iš giedro dangaus, ėmė ir *panaikino* (paskelbė, kad nevykdytinos) rinkimų taisyklės! Praktikoje tai buvo *rinkimų sustabdymas*. Gerai, kad tikri ar tariami nukrypimai pasirodė esą lengvai pakreipiami Vaitiekūno pageidauta linkme, tai neteko rinkimų nukelti į rudenį ar kitą pavasarį. Keturi teisininkai New Yorke kone sugriovė visos teisinės santvarkos bendruomenėj! Bylos sukeltos konvulsijos (agitacija boikotuoti rinkimus, gąsdinimai klastingomis apgaulėmis) vistiek gali palikti neigiamų pėdsakų net būsimos naujagimės tarybos sveikatoje... Tie dalykai nieko nepaskatino priartėti prie LB veiklos, o gal daugeliui bus sukūrę pasiteisinimą, kad geriau laikytis atokiai...

— — —

Su siekiančiais bendruomenės veikimą išvesti iš „siauro darželio“ ar „vieno kambario“ irgi bėda, — žiūrėk, jau ir sėdas lyg tyčia visų pirma į tuos veikimo vežimėlius, į kuriuos dar neturi ką pakinkyti...

Ateis laikas, kai gal nereiks kibtis į atlapus su *Naujienomis* ar AL Taryba dėl darbų, tik ar LB bus pasirengusi tuos darbus padaryti geriau?

Prieš griebiantis tegu tik „daryti tai, ko kiti nepadaro“, bendruomeninei organizacijai gyvybiškai svarbu visų pirma pačiai susitupėti, susitvarkyti savo rėmus (įstatus, perspektyvines veikimo gaires), sumobilizuoti ar bent susiregistruobendruomenės idėją tebesipainiojančius ti pasiekiamas pajėgas, išsklaidyti apie prietarus...

V-tosios tarybos laikotarpyje JAV LB-nei mažai tepavyko padaryti organizacinio „susitupėjimo“ prasme. Linkėkim daugiau sėkmės ir gal geriau padėkim VI-tajai.

V. Rastenis

rie savo gyvenime nėra gal jokio straipsnelio laikraščiui parašę, išskyrus posėdžio protokolą ar nekrologą, draugui mirus. Patenka todėl, kad nusigyvenusi organizacija geresnių neturi. Tokia organizacija ir į bendruomenės organizacijos vadovybę turi siųsti beraštį ar mažaraštį, nes geresnių neturi. Čia ir yra visa tragedija tų mūsų vadovybių, kurios sudaromos iš organizacijų atstovų. Daugelis tų organizacijų jau visai nusigyvenusios, neturi žmonių, tad skolinasi iš kitų partijų (pvz. dr. Šidlauskas yra Sandaros skolinys iš krikšč. demokratų) arba siunčia į bendrinę vadovybę kokį niekam nežinomą molio Motiejų, kuris kartu su panašiais kitais turi daryti sprendimus ir „vadovauti" visai išeivijai. Atvirai kalbant, Alto ir Vliko tarybose tokių beraščių ar mažaraščių yra jau didesnė pusė. Bet kai šitokių nežinomų ar mažai kam žinomų žmogelių grupė, pasivadinusi vadais, pareikalauja iš visuomenės paklusnumo, „tautinės drausmės", tai visuomenėje atsiranda ne tik nepasitenkinimo, bet ir pasipiktinimo. Ir suprantama kodėl. Išeivijoje mes turime ir išsilavinusių žmonių, savo sričių specialistų ir neblogų Lietuvos tyrinėtojų, kokių tos vadovybės neturi. Kai tokios vadovybės pareikalauja sau paklusnumo „tautinės drausmės" pagrindu, jos faktiškai nusispiauna į visus specialistus bei ekspertus, į visus tuos, kuriems jie toli gražu daug kuo neprilygsta. Tai primena padėtį per pirmą bolševikmetį Lietuvoje, kai fabriko direktoriaus inžinieriaus vietoje atsisėsdavo paprastas kalvis vien dėl to, kad jis darbininkų „atstovas", ir darydavo sprendimus, kuriuos tas inžinierius turėdavo vykdyti.

Štai prie ko privedė išeivijos struktūros pasikeitimas. Iš vienos pusės turime daugiau ar mažiau nusigyvenusių, nykstančių sambūrių (partijų, organizacijų), kuriems priklauso senos generacijos žmonės, iš kitos pusės turime tos senos generacijos subrendusius vaikus, kurių tos senos organizacijos nevilioja. Tų jaunųjų tarpe yra ir Lietuvos dabartinę padėtį geriau pažįstančių, nes jie ją atsidėję studijuoja. (ALTa pvz. neturi nė vieno žmogaus, kuris Lietuvos padėtį studijuotų). Tačiau tų specialistų nuomonės niekas neklausia. Bet kaip tik dėl to ir įvyksta generacijų atsiskyrimas (praraja).

Kartais ir senieji pajunta tokios padėties negerumą ir bando ieškoti išeities — kalba apie jaunesniųjų pasitelkimą, bet daro kaip tik priešingai. Štai, pavyzdžiui, Vlikas sudarė komisiją Klevelande veiklai planuoti, bet ji sudaryta ne kompetencijos, o partinės priklausomybės pagrindu. Taigi nieko naujo nepadaryta, tik susikompromituota, parodant, kad pats Vlikas planuoti nesugeba. Bet iš kur garantija, kad naujokai sugebės? Todėl kitas partietis, P. Stravinskas, turėjo pagrindą sakyti, kad tai „rimtų žmonių nerimtas darbas" (*Naujienos*, III. 27).

Tokią padėties charakteristiką tegalėjome susidaryti ne institucijų reikalingumą neigdami, o konstatuodami faktinę padėtį. Kai kas to išeivijos struktūros pasiketimo nemato ar nenori matyti ir jokių išvadų iš to daryti nenori. Bet tai nenormalios padėties nepataiso, o tik ją patvirtina. Nenormalią padėtį rodo ir kelių partizaninių sambūrių veikla šalia veiksnių, o kartais ir opozicijoj veiksniams (Valiuko komitetas ALTai). Pastaruoju laiku atsirado dar vienas veiksnys — Amerikos lietuvių gydytojų sąjunga, kuri irgi pradėjo siuntinėti Amerikos valdžios žmonėms, senatoriams bei kongresmanams politinius laiškus. Kažin kiek dar panašių veiksnių galvoja „pasireikšti"? Ir kas dėl to kaltas ar nekaltas?

A. Daugvydas

atodairos

BĖGIMAI IR NEBĖGIMAI

Šūkiai, kaip šūviai: ne visais pasiseka pataikyti ten, kur manyta. Atsitinka prašauti pro šalį ir šiaip pareiškimais, šūkiškai skelbiančiais tą ar kitą bėdoj paskubom susikurtą įsitikinimą. Sakysim, teigimu, kad, girdi, „Iš pavergtos Lietuvos visi išbėgtų, jei tik galėtų ištrūkti".

Prieš keletą, ypač prieš keliolika metų toks įsitikinimas daugelio mūsų buvo mėgiamas skelbti netgi su pasididžiavimu. Kažkodėl manyta, jog tai reikšmingas ir įtikinantis argumentas Lietuvos laisvės bylai nušviesti laisvojo pasaulio viešojoj nuomonėj. Ir dabar dar gali tą teigimą kur nekur išgirst ar paskaityt, nors jau aišku, kad taip nėra ir netgi niekad nebuvo.

1944 metais iš Lietuvą užplūstančios nelaisvės ištrūkti buvo, nors ir gerokai kalbu, nors net ir pavojinga, betgi galima. Įrodymas—kelios dešimtys tūkstančių mūsų ištrūkusiųjų. Bet tai tik apie pustrečio nuošimčio tos grėsmės akivaizdoj tuomet atsidūrusiųjų lietuvių. Sako, pajudėjusių ištrūkti buvę gal net apie 10 nuošimčių, bet ne visiems pasisekė, ne visi ir ryžosi pakankamai toli bėgti, kad tikrai pabėgtų. Šiaip ar taip, bet apie 90 nuošimčių visiškai nebėgo. Koki bebūtų buvę kieno nebėgimo sumetimai ar priežastys, vistiek — jei 90% nebėgo, kai šiaip taip buvo galima bėgti, tai nėra pagrindo nei sakyti, nei manyti, kad „visi bėgtų, jei tik galėtų".

Šiandien iš Lietuvos bėgti galimybės jau, palyginti, nebesiauros. Bet beveik niekas jomis nesinaudoja. Daugelis veržiasi, kaip kas įmanydamas, iškelti kojų į Vakarų kraštus, ypač iš tolo vis dar pasakiškai tebeatrodančion Amerikon. Bet veržiasi tik pabuvoti, pamatyti, na, ir apsipirkti, jei čia yra dosnių giminių ar draugų. Paviešėję, kad ir nebūtinai entuziastingai, grįžta. Grįžta ir toki, kuriems, regis, nei smegenys perplautos, nei kurie neturėjo svarbių užstatų namie palikę. Grįžo vienas kitas ir iš tokių, kurie buvo išleisti negrįžtinai išvykti.

Taigi, tikėjimas bei tikinimas, kad iš rusų komunistų užvaldytos Lietuvos visi išbėgtų, jei tik galėtų ištrūkti, aiškiai pasirodė esąs (ir visada buvęs) klaidingas. Klaidingas jis ne tik todėl, kad neatitiko faktų, bet klaidingas ir pačiose savo intencijose. Viena klaidinga intencija tokiame teigime tai iš jo kyšantis bandymas pabėgimui suteikti kone herojiško laimėjimo aureolę. Kaip rimtomis aplinkybėmis ir kokiais svarbiais asmeniniais sumetimais bebūtų pateisinamas pabėgimas, patriotine prasme jis negali turėti pergalės reikšmės, kadangi tai vistiek yra nelaimė, vistiek pralaimėjimas prieš didesnę galybę. Didžiausia Lietuvos nelaimė būtų buvusi, jei iš tikrųjų būtų visi lietuviai pabėgę. Šiandien Lietuvos plote būtų kas nors panašu į „Kaliningradskaja oblast"...

Negeras toks tikinimas ir viešojoj pasaulio opinijoj Lietuvos bylai priminti. Jeigu juo patikėtų, tai susidarytų įspūdis, kad Lietuvos byla absoliučiai beviltiška, nes nebėra kam atsilaikyti, kadangi visi tik bėgtų, jei galėtų. Bet taip nėra, ir nuo pasaulio opinijos nebus galima paslėpti to fakto, kad lietuviai, kaip ten jiems yra, taip, bet, net ir progos turėdami, nebėga. Tikinimas, kad „bėgtų, jei galėtų", gali paskatinti ir priešingą išvadą, negu to tikinimo intencija. Būtent, „jei vis dėlto nebėga, tai gal jie ten jau apsiprato, ir gal jiems ta rusų-komunistų valdžia ne tokia jau bloga"...

Šiek tiek Lietuvos padėtim besidomintieji nelietuviai dar neskuba su tokia išvada, kaip niekad neskubėjo patikėti ir tuo mūsiškių ilgai kartotu tikinimu, kad „visi bėgtų, jei tik galėtų". Tik tas tikinimas, prašovęs pro šalį ten, kur tai trenkia į kaikurias kaktas taip nelemtai, kad tos nebetenka sugebėjimo suprasti, kaip tai kas nors nenorėtų iš Lietuvos dabar bėgti, arba, kaip kas nors, kartą išleistas užsienin, laisva valia grįžtų...

Tūlas pabėgęs herojus į Lietuvoj likusius lietuvius pasirodo bežiūrįs pagal taisyklę, anot kurios tenai — „geras lietuvis tik nužudytas lietuvis". Sutikęs dabar iš Lietuvos besilankantį svečią toks herojus narsiai tardo: „Kodėl tu dar gyvas? Kodėl tavo kaulai neišbarstyti Sibire? Matyt, tu — išdavikas!"

Kitas, kad ir ne toks grubus, bet, žiūrėk, vistiek laiko savo patriotine pareiga kiekvieną sutiktą gyvą *pavergtoj* Lietuvoj išlikusį nepabėgusį tautietį būtinai pabaksnoti dygiomis, įtaringomis užuominomis, reikalaujančiomis *teisintis*, kodėl jis išliko nesunaikintas. O tūlas didesnis veikėjas, matyt, smarkiau savo bumerango į kaktą trenktas, atitinkamai pilnesniais pamazgų kibirais per laikraščius šliūksi ant jo paties išankstiniu sprendimu pasmerktų tautiečių.

Tuo pačiu metu šitokiems moraliniams linčiavimams akompanuoja su didžiu aplombu ir vyriausios vadovybės autoritetu tariamas, didžiulį klaustuką žadinąs pareiškimas: *„Mes pasitikim savo tauta"*.

V. Rastenis

Scena iš „Likimo galios" pastatymo Čikagoje *Nuotrauka V. Kauliaus, S.J.*

ATSAKYMAI Į AKIRAČIŲ ANKETĄ

PRAĖJĘS DEŠIMTMETIS IŠEIVIJOS GYVENIME

Sąmoningam žmogui nuolat rūpi suvokti, kas buvo, kas yra ir kas gali būti ateityje. Tam tikri laiko tarpsniai, kuriuos decimalinė skaičių sistema daro lyg ir reikšmingesniais, peržvelgus bei suvokimo pastangas dar ir paskatina. Akiračių *redakcija, turėdama galvoje ką tik pasibaigusią šio šimtmečio dekadą, kreipėsi į eilę išeivijos veikėjų ir gyvenimo stebėtojų, prašydama atsakyti į sekantį klausimą:*

KOKIE BUVO SVARBIAUSI IŠEIVIJOS GYVENIMO — KULTŪRINIO, VISUOMENINIO, POLITINIO — REIŠKINIAI AR YPATUMAI PASKUTINIAJAME DEŠIMTMETYJE: KOKIUS IŠLIEKANČIOS VERTĖS ATSIEKIMUS, KOKYBIŠKUS PASIKEITIMUS AR LŪŽIUS, KOKIAS TENDENCIJAS DALYKAMS KEISTIS AR IŠLIKTI ĮŽIŪRĖTI PRAĖJUSIO DEŠIMTMEČIO ĮVYKIUOSE?

Tęsiame gautus pasisakymus. Pasisakiusieji atstovauja įvairioms profesijoms, politinėms pakraipoms bei kartoms ir prie tų pačių reiškinių prieina iš savo perspektyvos, skirtingiau pabrėžia įvairias tendencijas bei reiškinius, bet pateiktais argumentais vienas kitą papildo ir paryškina. Todėl spausdiname pasisakymus mažai juos tetrumpinę, nežiūrint, galbūt, esminių minčių pasikartojimų.

Redakcija

ANTANAS KUČYS

KELIAI IR KLYSTKELIAI Į TAUTĄ

Klausiate, ką turėčiau parašyti apie pereitą dešimtmetį lietuvių išeivijos gyvenime?

Kai kas negrįžtamai dingo. Kai kas pasikeitė. Kai kas nauja atsirado. Ir ne dėl visko, kas nuėjo praeitin, reikia raudoti; kaip ir ne dėl visko, kas atsirado nauja, reikia džiaugtis .

Mes, lietuviškoji išeivija, vis pergyvename kokią nors krizę. Mūsų gyvenimas niekad neteka ramia srove. Vis atsiranda verpetų, vis yra audrų ir audrelių. Bet dėl to numoti ranką ir nueiti į ramią užuovėją, kaip kai kas padaro, neturime. Nereikia bijoti audrų ir sūkurių. Po jų visad ateina brangesnė ramybė. Aš tikiu, kad ir mūsų audros bei audrelės didžiųjų siekimų kelyje, reikalingam momentui atėjus, vėl sueis į vieną stiprią srovę.

Pusę pereito dešimtmečio mes gyvenome Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto krizėje. Dėl vienybės Lietuvos laisvės darbui vyko ilgi grupiniai ir tarpgrupiniai pasitarimai, konferencijos, nesuskaitomi posėdžiai. Dėl to kaito publicistų plunksnos, liejosi rašalo klanai. Pulk. Škirpos taikinimo komisija net knygutę sudarė iš oficialių dokumentų, derantis su Vincu Rasteniu ir Juozzu Brazaičiu. Ir kiek tose derybose parodyta įvairių strategijų, diplomatinių bei politinių manierų ir mandražodžiavimo! Atrodė, kad geležinė uždanga buvo ne ten, prie Lietuvos sienų, bet mūsų tarpe. Kiek tuose tuščiai praleistuose metuose prisigrūmota, prisišvaistyta tokiais legionais, kaip Laisvės Kovotojai, Rezistencinė Santarvė, Darbo Federacija ir kitomis pajėgomis! Ir kiek buvo maža to paprasto žodžio, atvirumo ir sutarimo dėl svarbesnio reikalo, negu lyderio bei partijos ambicija.

Tai buvo pereito dešimtmečio dėmė. Ją priskiriu nepriklausomos Lietuvos politikų kartai. Ir visa bėda, kad toji VLIKo konsolidacijos era vyko tuo metu, kai jaunosios kartos gretos jau žengė savarankiškai į visuomeninį bei politinį gyvenimą. Jie matė ir stebėjo komplikuotus ir beprasmiškus vieningos centrinės organizacijos sampratos aiškinimus, jie girdėjo apie besiginčijančių partnerių reikalavimus, pastatymus prieš *conditio sine qua non*. Ir nereikia manyti, kad visa tai nepaliko juose tam tikrų prisiminimų.

Pereito dešimtmečio vidury pagaliau susitarėm ir susilipdėm savųjų tarpe šiokią tokią koegzistenciją. Besitąsydami gerokai pavargom ir senstelėjom. Sumažėjo ar net ir visai dingo anų legionų grėsmė vieningam darbui. Kad ir su apkarpytais reikalavimais, kad ir nepilnai patenkinę savo ar partijų ambicijas, tačiau vėl sugūžėjom į krūvą politiniam darbui.

Nespėjom aprimti su anuo konsolidacijos triukšmu, ir vėl atsirado kitas nesantaikos obuolys. Tai — bendravimas su pavergta Lietuva. Bendravimas, žinoma, ne su giminėmis bei su artimais žmonėmis, bet su okupantų ar jų kontroliuojamomis įstaigomis, organizacijomis ir jų pareigūnais. Šis rūgimas pradėjo reikštis maždaug pereito dešimtmečio viduryje. Dr. Vytautas Kavolis tada manė, kad horizonte pasirodė trečiasis frontas. Esą kai kieno pasukta ta kryptimi, kad būtų galima padėti Lietuvoje konkrečiam žmogui, nors tai reikią daryti ir suspenduojant nepriklausomybės reikalavimą. O kur yra frontas, ten turi būti ir kova. Bet ir vėl mūsų bei pavergtos Lietuvos nelaimei: kova ne su išoriniu prešu, bet mūsų pačių tarpe.

Ir vėl prasidėjo nauji mūšiai. Ir vėl šokom prie grupinių bei tarpgrupinių pasitarimų, konferencijų, suvažiavimų. Ir vėl nesibaigianti eilė simpoziumų, „kur mes stovime“ diskusijų. Ir vėl esame naujoje krizėje. Gal net pačiame jos zenite. Tik trečiojo fronto vardas neprigijo. Ir gerai, nes priešo atžvilgiu jis iš tikrųjų jokios kovos ir neskelbė, tik koegzistenciją, bendravimą, suspenduojant ir tyliai kažkur užkišant nepriklausomybės reikalavimą.

Šioje tariamo bendravimo su pavergta Lietuva krizėje aš matau per daug pagiežos, per daug neapykantos saviesiems, per daug mieščioniško snobizmo, per daug manierų ir veidmainiavimo.

Pavienių asmenų ar net ir tam tikrų organizacinių vienetų bendravime su Lietuvos administracinėmis bei visuomeninėmis įstaigomis nieko pragaištingo neįžiūriu, jei nėra išduodamas laisvės ir nepriklausomybės siekimas. Pats pasikalbėjimas kaipo toks, pavienis ar grupinis, su įvairiais dignitoriais iš pavergtos Lietuvos, kad ir atsiųstų čia su tam tikra misija, jokios kaltės negali turėti. Ir reikia su jais kalbėtis. Kas čia bloga, jei net visas ekskursantų (kabutėse ar be jų) būrys buvo priimtas lietuviško dienraščio redakcijoje? Bet jau kitas dalykas, jei tokiuose susitikimuose neduodama svečiams aiškiai suprasti, kas mes esame ir ko mes siekiame. Jau kitas dalykas, kai tokiuose pasikalbėjimuose, kartais net svečiams stebintis, imama šaipytis iš mūsų bendrinių organizacijų ir jų veikėjų. Jau kitas dalykas, kai su pasityčiojimu vaduotojais pravardžiuojami Lietuvai laisvės siekiantieji žmonės. Ir niekas neužginčys, kad tokių reiškinių būna susitikimuose. Čia jau blogai. Su tokiu bendravimu V. Rastenio vadinamas laisvės deguonis tikrai nepatenka Lietuvon. Nepasitarnauja tokios rūšies bendravimas ir išeivijos jaunimo lietuvybei.

Nematau nieko išduodančio, jei išeivis lietuvis nueina pasiklausyti ir solisto iš Lietuvos. Juk čia daug net rusų, tikrųjų Lietuvos pavergėjų, gastroliuoja, ir neteko niekad girdėti, kad juos lietuviai kur piketuotų. Jei reikėtų ką smerkti, tai tik tokius koncertų organiaztorius, kurių darbe jaučiasi ne tiek meilė lietuviškai dainai, kiek mūsų vienybei ir mūsų bendriems siekimams žalingos intencijos.

KUR KŪRĖJŲ EGZILINIS IŠDIDUMAS?

Norėčiau paliesti dar vieną santykiavimo su Lietuva aspektą — grožinės literatūros spausdinimą. Lietuvoje pasirodė kaikurių egzilų kūriniai. Be mirusių Fausto Kiršos ir Algimanto Mackaus, iš gyvųjų ten debiutavo Kostas Ostrauskas, Jonas Mekas, o Marius Katiliškis pristatytas su pilnai perspausdintu romanu *Miškais ateina ruduo*. Į knygų rinką jo išleista net 25,000 egzempliorių ir, reikia manyti, jau visi yra išparduoti. Rašytojas, žinoma, tuo džiaugiasi. Ir tai visai suprantama, nes tam yra ir kuriama. Kūrinys grįžta į tautą, kuriai jis buvo skirtas. Dėl kūrinių grįžimo ir mes kartu su rašytojais džiaugiamės. Tik ramybės neduoda mintis, kad kartu kažko ir netekome. Patyrimas sako, kad tarimasis ir susitarimas su sovietinėmis, kad ir lietuviškai kalbančiomis, įstaigomis veda prie kurtumo ir nebylumo įsipareigojimo. Ir dėl to mes jaučiame, kad mūsų rezistencijos grandinė dar vienoj vietoj trūko. Mūsų baimė dar didesnė, nes gali būti nutildyti tie, kurių balsas galingesnis.

Mane stebina keistas reiškinys. Kai anapus geležinės uždangos esantieji rašytojai stengiasi išsiveržti iš tos sąžinę kontroliuojančios ir žmogiškumą niekinančios viešpatijos, kai jau ne vienas rusų rašytojų pasirenka kalėjimą arba katorgą, kad riausiai apmokami ir daugiausiai privilegijuoti žmonės didelės rizikos kaina ten stengiasi praplėšti tylą, — kai kurie mūsų rašytojai laisva valia dvasiniai, neskaitant jau Margerį ir Mikuckį, užsisklendžia. Sakau užsisklendžia, nes pasitarimai, jei tokie esti, neišvengiamai veda, kad ir nerašyto, įsipareigojimo kurtumui ir nebylumui Lietuvos laisvės reikale. Čia kai kas šūktelės, kad tai jau politika, tai jau emigrantiškas konservatumas bei atsilikimas. Juk ir tokių savo tarpe turime. Gerai, tat vietoj Lietuvos tebūnie paprasčiausia žmogiškoji laisvė, nuėmus nuo jos visus istorinius, etninius ar socialinius kevalus. Laisvė būti žmogumi; laisvė ir lietuviui, gyvenančiam pavergtoje Lietuvoje, būti žmogumi.

Nepriekaištauju ir nekaltinu, tačiau savo meno kūrėjus esame linkę laikyti didžiųjų tautinių bei žmogiškųjų siekimų avangardininkais. Norime juos matyti tokioj pačioj dvasinėj aukštumoj, kaip ir didžiuosius kitų tautų menininkus. Prisimename žymiuosius egzilus. Jų tarpe kad ir Pablo Casals ir Pablo Picasso. Ispanija būtų laiminga, kad jie grįžtų į savo tėvynę. Bet didieji egzilai atsako Franco režimui: „Ne! Jūs egzekucijos šūviais nužudėt Garcia Lorca. Jūs ant savo sąžinių turite daug pralieto kraujo ir kentėjimų. Laisvė pas jus ir dabar supančiota. Ne, mes negrįšime“.

Norėtųsi, kad ir mūsų rašytojai būtų taip savo egzile išdidūs. Mes tikime, ką Marius Katiliškis rašė prieš keletą metų apie egzilę: „Vargo ir skurdo buveinė ištikimiesiems savo minčiai ir žodžiui, Tam žodžiui, dėl kurio ritosi galvos ir kalėjimai lūžo. Todėl egzilas, varganas ir paniekintas, bet didelis savo nepritekliuje ir praradime, kurių didžiausias bus bene tas, kad jo knygos negali pasiekti krašto, knygos, parašytos savo kalba ir skirtos broliui, gyvenančiam namie“. (*Metmenys* nr. 9, 1965).

Egzilėje esame linkę ieškoti dvasinės atramos bei tvirtumo ne vien tik pas tuos, kurie mums sako prakalbas ir vadovauja organizacijoms. Mūsų žvilgsniai nemažiau krypsta ir į rašytojus, kurie visais laikais buvo vieni svarbiausių dvasinio gyvenimo formuotojų. Iš jų laukiame kažko didingesnio, kažko laiko siūbavimuose patvaresnio. Niekas neturi teisės vadinti mus atsilikėliais, jei iš savo egzilų rašytojų tikimės tokio atsakymo sovietiniams pareigūnams iš pavergtos Lietuvos: „Jūs atstovaujate režimą, kuris bestiališkai nužudė poetą Kazį Jakubėną. Jūs kalbate vardu tų, kurie yra kalti dėl daugelio mūsų rašytojų pergyventų fizinių bei dvasinių tortūrų. Visa lietuvių tauta per daug išliejo kraujo ir ašarų, kad mes, būdami laisvi egzilėje, glėtume su jumis kalbėti su užčiauptomis burnomis. Jūs galite įsileisti pas save tik tai, kas nepakenkia jūs atstovaujamai sistemai ir jūsų pavergėjams — bolševikams rusams. Jūs neįsileidžiate raštų, kuriuos pavergta tauta priimtų kaip balzamą. Jūs pasirenkate iš mūsų kūrybos ne tai, kas yra geriausia, bet kas yra priimtina jus pavergusiai komunistų partijai — klusniai Maskvos įsakymų vykdytojai. Ne, mes negalime su jumis tartis, kol tokia kalba reiškia lūpų užantspaudavimą žodžiui, dėl kurio mes pasirinkome egzilę. Grįžti su savo kūryba į tautą yra mūsų svajonė, tačiau mes negalime išduoti savo egzilės prasmės. Rubrikoną mes jau seniai esame perėję. Egzilėje pasiliko didelė mūsų gyvenimo dalis. Ateities vizijoje mes matome geresnį pasaulį ir jame laisvą Lietuvą, į kurią grįš mūsų kūriniai“.

Tokių šviesių žodžių norėtume ūkanotoje dabarties kasdienybėje. Jie daugiau mums reikštų, negu nepriklausomybės minėjimų kalbos ar veiksnių atsišaukimai. Mes sustiprintume tikėjimą, kad mūsų meno kūrėjai yra didžiųjų tautos ir žmonijos idealų avangarde. Deja, tai gal būt tėra tik viena iš daugelio egzilinės buities svajonių. Svajonė, kad mūsų rašytojai būtų dideli žmonės. Gyvenimas tačiau yra ki-

ARTHUR HERMANN

TREČIO KELIO NĖRA

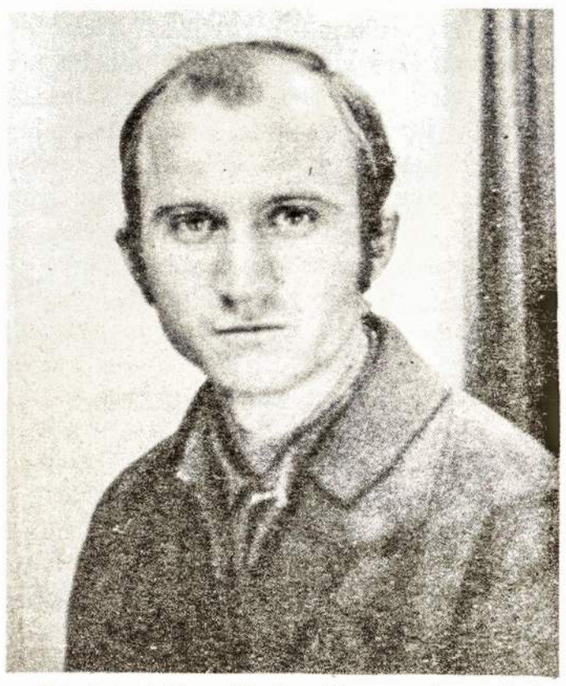

Ketvirtadalis šimtmečio emigracijoje. Tai laikas, kurio bėgyje kūdikiai spėjo suaugti į vyrus ir moteris. O tėvai jau senukais patapo. Generacijos pasikeitimas. Kasdieniniame gyvenime viso to nepastebima, vienas laiko dantis kimba į kitą, ir jei kartais kažkur viduje kokia nepatepta dalelė sucypia, kokia spyruoklė suvaitoja, tai istorijos darnumas ir monotoniškumas nustelbia viską ir iššaukia nepaprastą nuostabą ir vilionę, rasti raktelį į šią paslaptį.

Penktasis dešimtmetis (1940-1950) lietuvių tautos istorikų gal kartą bus pavadintas herojiškuoju dešimtmečiu. Nepriklausomybės praradimas sukrėtė visą tautą. Lyg baisaus vėžio skausmų mėšlungiškai tampoma ir plėšoma, lietuvių tauta šį dešimtmetį pergyveno viltyse ir skausmuose, atgimime ir merdėjime. Lyg būtų buvę pareikalauta 20 metų semtas jėgas per šį vieną dešimtmetį išeikvoti, lyg lietuvių tauta niekad nebūtų mokiusis kantrumo ir nusilenkimo likimui. Išdidus ir idealus jaunimas abejose politinėse srovėse sudegė savo nekantrume ir istoriškam nesusipratime, mirė herojiškai, tapo mirdami herojais. Jų širdies liepsnos nustelbė išmintį, brolis kančioje užmušė ir išdavė brolį, ir kančioje pats mirė. Rytojaus jiems nebuvo — kas kūniškai pergyveno svetimųjų įneštą drugį, sieloje buvo jau miręs. Tiek emigrantai, tiek ir likusieji Lietuvoje. Šio dešimtmečio įtakoje mes dar ir šiandien gyvename, jis yra mūsų „unbewaeltigte Vergangenheit". Tai liudija mūsų literatūra Lietuvoje ir emigracijoje. Tik du reikšmingi pavyzdžiai: Lietuvoje pasirodė Jono Avyžiaus „Antplūdis", kuriame ieškoma naujo ano dešimtmečio supratimo, be patoso ir gana blaiviai, o užsienyje sėdi R. Spalis prie naujo veikalo „Mergaitė iš geto".

Šeštasis dešimtmetis yra skeveldrų rinkimo laikotarpis; skeveldrų, likusių po šio begalinio dvasinio ir idėjinio sprogimo, po tautinės katastrofos; skeveldrų, iš kurių būtų galima bent naują egzistenciją pasistatyti. Kūnas reikalavo gyvenimo, kūnas norėjo egzistencijos. Taip bandoma atkurti senas organizacijas naujoje aplinkoje, taip bandoma tęsti nepriklausomybės laikų gyvenimą, lyg nieko nebūtų atsitikę. Tiesiog slepiamasi už organizacijų ir gana saugiai jaučiamasi šalto karo sukurtoje atmosferoje. Iš skeveldrų norima vėl nepriklausomybę atstatyti, bet nežinoma, kaip užpildyti tuščias vietas. Iš tikrųjų dedama pastangų nustelbti, neparodyti ir pačiam nepastebėti aplink mus ir mumyse žiovaujančios politinės ir idėjinės tuštumos. Tad pasikapstę kiek perduotoj ideologinėj krūvoje, grįžtama prie materialinio egzistencijos atstatymo. Čia sutelkiama jėgos ir suvartojamos iki mažų likučių. O tie maži likučiai pavartojami didelėm kalbom, heroiškom laikysenom, griūvančiųjų ramsčiais.

Septintojo dešimtmečio pradžia nieko naujo nežadėjo. Tik vienas naujas simptomas, pradžioje nedrąsiai, su laiku vis įkyriau pradėjo griauti 6-tojo dešimtmečio iliuzijų mūrus. Šį simptomą galima pavadinti kritiškumu savo pozicijai. Keistu sutapimu šis kritiškumas savo pozicijai pasireiškia Lietuvoje ir pas mus tuo pačiu laiku. Kritiškumas ir nepasitenkinimas, iki šiol nukreiptas ir reikalaujamas tik kitai politinei srovei vandenis sudrumsti, pavartojamas ir savos pozicijos analizei. Šis kritiškumas pasireiškia naujų laikraščių įkūrimu, autoritetų atmetimu ir realybės ieškojimu.

Kritiška laikysena galutinai išaiškėjo taip vadinamame „bendravimo" klausime. Jis tapo centriniu susikirtimo tašku su senosios dvasios gynėjais, jis sukėlė naują audrą, ir, reikia pripažinti, suskaldė mūsų emigraciją. Kodėl taip atsitiko? Ar šis kritiškas judėjimas buvo vairuojamas iš „anos pusės"? O gal net apgalvotai jos iššauktas? Bent šis paskutinis klaustukas neatitinka tiesai, mažų mažiausia neliečia reikalo esmės. Emigracijoje daugelis pastebėjo pavojų, jog emigracija galutinai atitrūksta nuo tautos gyvenimo ir kultūros. Ypač kultūros kūrėjams nedavė ramybės mintis, jog jų kūryba prieinama tik merdinčiai tautos mažumai. Neįmanoma Lietuvai pagalba stingdė ir trukdė veiklą, tymu, kad tik galėtume uždengti tą prakeiktą tuštumą, kuri tiesiog smelkiasi į gyvenimą ir jaukia, ir maudžia. Iš tų laikų liko pamėgimas kūniškai išsišėlti, jei ne kitaip, tai su alkoholio ir paviršutinio svetimų papročių priėmimo pagalba. Tik taip galima išaiškinti, kodėl emigracijos lietuviška studentija 6-tam ir 7-tam dešimtmety įstengia daug pokštų pridaryti, daug bačkučių ištuštinti, tačiau nesugeba nieko naujo į emigracinį gyvenimą įnešti. Mūsų „revoliucinė pažiba" aplink *Akiračius* girdisi — pačiam netenka nė vieno pažinti — be išimčių peržengusi keturiasdešimtuosius! Tad kur tie buvę studentai 6-to ir 7-to dešimtmečio? Aluj prigėrė?

darė ją beprasme. Todėl antroje 7-to dešimtmečio pusėje pradėta realiai galvoti, kaip ir kokiomis sąlygomis galima rasti ryšių su Lietuvoje gyvenančiais. Tas iššaukė pastangas suprasti lietuvius Tarybų Sąjungoje, sueiti su jais į kontaktą, pasidalinti atsiekimais ir bent taip pateisinti savo lietuvišką egzistenciją. Tačiau reikia pripažinti, kad šie norai ne kartą ir iš Tarybų Sąjungos buvo bandomi saviems interesams panaudoti. Nepasitikėjimas abejose pusėse yra didelis. Taip mes iki šiai dienai nežinome, kur Tarybų Sąjunga rimtai siekia bendravimo, kur tik naudą mato savo ideologijai plėsti arba emigracijai supiudyti. Bet neužmirškime, kad Tarybų Sąjungos gyventojai, ypač Pabaltijo tautos, geidžia ryšių. Vyksta vidinis spaudimas, kuris gal ir priveda prie tam tikrų nuolaidų. Kai kurių emigracijos rašytojų veikalų atspausdinimas, kai kurių kultūrinių žinių iš emigracijos perdavimas, pakvietimai grupių iš emigracijos ir saviškių išleidimas rodo, kad jie stengiasi dirbtinai ryšiu norą Lietuvoje su emigracija tam tikrose ribose leisti, tuomi sudarant galimybę šiuos ryšius kontroliuoti ir prilaikyti. Tautoje iššaukta „bendravimo" tezė verčia vyriausybę į ją atsižvelgti, nes sulaikyti jau neįstengia. Tą gali tik stalininiai metodai atsiekti, bet tam ši vyriausybė, atrodo, neturi nei drąsos nei galimybių. Sakau atrodo, nes mes niekada negalime pastebėti, ką ji iš silpnumo ar stiprumo nutaria ir leidžia.

Septintojo dešimtmečio pradžia nieko naujo nežadėjo. Tik vienas naujas simptomas, pradžioje nedrąsiai, su laiku vis įkyriau pradėjo griauti 6-tojo dešimtmečio iliuzijų mūrus. Šį simptomą galima pavadinti kritiškumu savo pozicijai. Keistu sutapimu šis kritiškumas savo pozicijai pasireiškia Lietuvoje ir pas mus tuo pačiu laiku. Kritiškumas ir nepasitenkinimas, iki šiol nukreiptas ir reikalaujamas tik kitai politinei srovei vandenis sudrumsti, pavartojamas ir savos pozicijos analizei. Šis kritiškumas pasireiškia naujų laikraščių įkūrimu, autoritetų atmetimu ir realybės ieškojimu.

Kritiška laikysena galutinai išaiškėjo taip vadinamame „bendravimo" klausime. Jis tapo centriniu susikirtimo tašku su senosios dvasios gynėjais, jis sukėlė naują audrą, ir, reikia pripažinti, suskaldė mūsų emigraciją. Kodėl taip atsitiko? Ar šis kritiškas judėjimas buvo vairuojamas iš „anos pusės"? O gal net apgalvotai jos iššauktas? Bent šis paskutinis klaustukas neatitinka tiesai, mažų mažiausia neliečia reikalo esmės. Emigracijoje daugelis pastebėjo pavojų, jog emigracija galutinai atitrūksta nuo tautos gyvenimo ir kultūros. Ypač kultūros kūrėjams nedavė ramybės mintis, jog jų kūryba prieinama tik merdinčiai tautos mažumai. Neįmanoma Lietuvai pagalba stingdė ir trukdė veiklą,

Ko galime laukti iš ateities? Kiek iš kitų emigracijų istorijų spręsti galima, bendravimo tezė stiprės, netekdama politinio akstino. Emigracijos likučiai ras kontaktą su tautos kamienu, nepripažindami politinių sąlygų tėvynėje. Emigracija vargiai ar daugiau sukurs savitos emigracinės kultūros, bet ji stengsis vakarietiškos kultūros nuotrupas perduoti tėvynei, iki vienam nepertolimam dešimtmety ji sugrįš į tėvų žemę arba galutinai įsilies į dabar gyvenančių šalių bendruomenes, atsisakydama savo praeities. Trečio kelio ji neturi.

toks. Realybė niekam nėra taip apgaulinga, kaip egzilui.

IŠEIVIAI VISAD ŽVELGĖ TIK Į LIETUVĄ

Išeiviai savo mintyse ir gyvenimo būdu visada yra arčiausiai savo kilmės krašto. Ir lietuviai emigrantai visada, nuo pat išlipimo iš laivo dienos, žvalgėsi ne kur kitur, tik į Lietuvą. Tat ir šūkis „veidu į Lietuvą", paleistas prieš keletą metų viename Santaros-Šviesos suvažiavime, nieko nauja nepasakė. Tačiau pradėtoji akcija tam tikrą lūžį padarė santykiavime su pavergta Lietuva. Nors Lietuva visada buvo mūsų mintyse, tačiau jos vaizdas jau buvo gerokai sustingęs tokiuose bruožuose, kokius mūsų akys iš ten išsinešė. Mes jau perdaug buvome susigyvenę su praeitimi, nesistengdami paspartinti žingsnius su bėgančiu gyvenimu, kad pamatytume Lietuvą naujuose horizontuose. „Veidu į Lietuvą" akcija mus daugiau atkreipė į dabartį. Be to susidarė ir palankesnės, ne nuo mūsų priklausančios, sąlygos. Langelį tarp abiejų tautos dalių pravėrė pagal mums nežinomus planus svetimos rankos. Tos pačios rankos, kurios spygliuota viela ir kulkosvaidžių bokštais atskyrė Lietuvą nuo pasaulio.

Be reikalo kai kas iš mūsų šūkauja, kad mes neieškome kelių susiartinti su pavergta tauta. Kaltinimų daugiausiai tenka veiksniams, kad jie esą stengiasi mus atskirti nuo Lietuvos. Tai netiesa. VLIKo ar ALTos žmones jūs galite kaltinti visu kuo: konservuotumu, atsilikimu, neišprūsimu ir dar kuo kitu, bet nesakykite, kad jie verčia mus nematyti tautos, atsiriboti nuo jos nelaimių ir nežinoti jos darbo ir aukos laimėjimų. Tai netiesa. Tai jau demagogija. Tai jau kai kieno bandymas statyti išeivių tarpe tvorą, nesiskaitant su priemonėmis.

BENDRAVIMAS SU ELITU, NE SU TAUTA

Tikrasis bendravimas su Lietuva kol kas vyksta tik tyliu būdu: laiškais su artimaisiais, siuntiniais, apsilankymais ten bei atsikviečiant gimines čia paviešėti ir VLIKo radijo bangomis siunčiamu laisvu lietuvišku žodžiu. Vieno kito solisto atsikvietimas koncertams, vieno kito administracijos, kultūros ar mokslo atstovo priėmimas pavieniuose ar grupiniuose pasikalbėjimuose, labai atsargiai su jais kalbant, kad tik neprasitarus apie laisvos Lietuvos siekimą, kad tik blogu žodžiu neužsiminus apie gyvenimą pavergtoje Lietuvoje, kad tik neužgavus svečio su drąsesniu žodžiu apie savo įsitikinimus, — toli gražu nėra bendravimas su tauta.

Solistai, mokslininkai, rašytojai ar komunistų partijos veikėjai jokiu būdu dar nėra tauta — jie sudaro tik josios trupmeną. Tai daugumoje, — o ypač tie, kurie čia siunčiami iš ten, — savo padėtimi patenkinti, geriausiai apmokami ir privilegijuoti sovietinio elito žmonės, maskvinio establišmento buržua. Tat ar ne perdaug dėmesio skiriame tokiam bendravimui? Ar ne iliuzijomis gyvena tie, kurie organizuodami bei propaguodami tokį bendravimą, mano, kad tai yra tikroji veidu į Lietuvą akcija, kelias (kaip tvirtina V. Rastenis) perteikti anapus laisvės deguonies, realus būdas stiprinti lietuvybę jaunose kartose. Ir ar ne per daug brangią kainą už tai mokame?

Per tokį bendravimą dar nepajuntame tikro tautos pulso, neišgirstame jos balso ir neperduodame jai savo minčių. Tikroji tauta dar tebėra užtverta organizuotam bendravimui. Kur yra kolchozų ir sovchozų žemdirbiai, kur yra fabrikų bei dirbtuvių darbininkai? Kur pilkieji įstaigų bei kontorų tarnautojai? Kur jaunimas, nepriklausantis privilegijuotai komjaunimo klasei? Juk visi tie sluoksniai sudaro tautos masę, bet ne toji gerai apmokama ir proteguojama sovietinės buržuacijos klasė. Aš stebiuosi, kad besąlyginio bendravimo organizatoriai, kuriuos Vincas Trumpa net lietuviškon kairėn priskyrė, iki šiol nepasistengė iš atitinkamų, — kad ir rusiškų, kad ir okupantiškų, — įstaigų išrūpinti, kad čia atsiųstų tikrų valstiečių, pramonės darbininkų ir eilinių tarnautojų ekskursijų. Tegul be varovų bei politrukų tokie čia atvažiuoja, tegul aplanko lietuvių išeivių kolonijas. Tegul salėse su mumis čia susitinka, tegul viešai į mus prabyla ir mus išklauso. Tik tokį bendravimą mes galėsime pavadinti tikru vardu. Tik tada mes tikrai pažintume ne sistemos, ne partijos, ne gintarinio bei kaklaryšinio patriotizmo atstovus, ne solistus, dainuojančius operoje sovietinei ponijai, ne rašytojus, priverstus tarnauti melui, bet tikrąjį žmogų, nemaskuotą savo tautos brolį.

JAUNŲ ŽMONIŲ IDĖJINIS ATSILIKIMAS

Baigdamas savo pastabas apie pereito dešimtmečio įspaustas vėžes lietuvių išeivijos gyvenime, negaliu nepaliesti dar vieno, mane stebinančio, reiškinio.

Pažangesniuose kraštuose visur reiškiasi gaivalingas judėjimas, kovojantis prieš valstybės priespaudą, autoritetų galią, prieš pasenusias ir modernaus žmogaus gyvenimui neatitinkančias institucijas. Judėjimas, reikalaujantis žmogui balso visur, kur paliečiami jo interesai ir jo teisė į gyvenimą, kuris neturįs būti dogmomis normuojamas, teorijomis analizuojamas ar kompiuteriais tvarkomas. Neramumai studentų ir intelektualų sluoksniuose yra to judėjimo aiškūs ženklai.

Tačiau mūsų vidurinės ir jaunosios kartos tarpe yra žmonių grupė, gana energinga, gana veržli ir gerai išmokslinta, kuri savo veikla bei žodžiais rodo priešingą kryptį. Jie vietoj revoliucinių idėjų ir kovos, skelbia koegzistenciją su totaline valstybe, šiuo atveju su sovietų imperija. Vietoj pastangų prieiti prie bolševikinės sistemos prislėgto individo, prie savo tautos brolio — dabar sovietinės produkcijos vergo, jie siekia bendrauti su establišmento elitu — partijos, administracijos ir švietimo bei kultūros viršūnėmis. Vietoj drąsaus ir atviro laisvės Lietuvai reikalavimo, jie nugrimzdo į pragmatiškumą, matydami viltį tik tautinėje kultūroje.

Šitoks jaunesnių ir jaunų žmonių idėjinis atsilikimas mane iš tikro stebina. Man atrodo, kad varpininkas Povilas Višinskis prieš 70 metų, kai jį palyginu naujų idėjų šviesoje, buvo pažangesnis, negu toji grupė išeivių, kuri save priskiria net prie avangardo, prie naujojo laiko žmonių. Pasirodo, kad naujos idėjos mus negreit pasiekia. Net ir tada, kai gyvename pačioje Vakarų civilizacijos širdyje, kai taip iš arti matome ir jaučiame naująjį judėjimą.

BĖDOS DAR NESIBAIGĖ

NAUJA LITUANUS LINKMĖ?

Prasidėjus mūsų išeivijoj raganų medžioklei, jos neišvengė ir kultūrinė sritis. Konkrečiai ji palietė *Lituanus* žurnalo redakciją. Neseniai praleidęs 15-os metų sukaktį, *Lituanus* nuo 1964 metų pasirodė knygos formato keturis kartus per metus. Tokio pavidalo žurnalą ant kojų pastatė dr. Tomas Remeikis, kuris redakcijoj dirbo iki 1968 metų pabaigos. Iš visų redaktorių tai turbūt ilgiausiai ir sėkmingiausiai redakcijoj dirbęs žmogus. Tačiau kai kuriems mūsų sluoksniams T. Remeikis tapo ragana, kai jis kartu su kitais parėmė sportininkų išvyką į Lietuvą. Tada pasigirdo priekaištų, kad žurnalas negeras, nepakankamai patriotiškas. Leidėjai pasidavė raganų medžiotojų spaudimui ir dr. Remeikį iš redakcijos išprašė. Sudarė naują redakciją, kuri, leidėjų nuomone, turėtų patenkinti ir didžiausius patriotus. Dabar *Lituanus* redaguoja du profesoriai, Antanas Klimas ir Ignas K. Skrupskelis, kurie jau ir paruošė tris praėjusių metų numerius. Iš jų ir sprendžiame apie naują žurnalo pobūdį, dėl kurio norėtume bent keliais žodžiais pasisakyti.

Kas iš tų trijų numerių matyti? Pirmiausia, nematyti mūsų kaimynų estų bei latvių bendradarbių, kurie anksčiau bendradarbiavo, nors žurnalas sakosi nagrinėjąs „visus klausimus, liečiančius Baltijos kraštus ir tautas, ypač Lietuvą'. Tenkinimąsi lietuviais ir Lietuva reikia laikyti minusu, nes susiaurėjus objektui, sumažės ir juo domėjimasis akademiniuose sluoksniuose.

Antra, žurnalas pasidarė nebe visai žurnališkas, nes kiekvienas pirmųjų trijų numerių liečia tik vieną sritį. Pirmas — partizanus, antras — filosofiją, trečias — kalbą. Pabaigoj smulkūs priedai bei iliustracijos nieko iš esmės nepataiso. Tai jau pastebėjo ir A. Petraitis savo straipsnyje pažymėdamas, kad vienos rūšies straipsniais ar kūrinių ištraukom užpildžius visą numerį, jis pasidaro nebe žurnalas, o greičiau chrestomatija ar kurios srities straipsnių rinkinys (*Laiškai Lietuviams*, 1970, Nr. 3). Tai irgi nėra pliusas, o minusas. Būtų geriau, jei kiekviename numery būtų įvairesnė medžiaga. Pavyzdžiui, iš filosofijos srities būtų užtekę vienos temos apie Maceiną, nes jis neseniai minėjo savo 60 m. sukaktį. Tada būtų gerai tikęs bendro pobūdžio straipsnis, apžvelgiantis jo darbus, ir viena kita ištrauka iš jo veikalų. Tada nelietuvis skaitytojas turėtų geresnį A. Maceinos, kaip filosofo, vaizdą. Likusi numerio dalis galėjo būti skirta kitoms temoms. Girniaus filosofija galėjo būti rezervuota kitam numeriui, o apie Šalkauskį, Šilkarskį ir Sezemaną geriau tiktų pakalbėti kur nors atskirai, nejungiant jų prie Maceinos ir Girniaus temos. Ir tai, kas čia pasakyta apie filosofijos numerį, tinka ir kitiems.

Trečias ir bene svarbiausias minusas yra tai anglų kalba spausdintos medžiagos kartojimas *Lituanus* žurnale. Tokios medžiagos pirmame numery yra 33 puslapiai (iš V. Vardžio redaguotos knygos *Lithuania Under the Soviets*) ir trečiame numeryje du A. Klimo straipsniai (*English and Lithuanian: Two Candates for the International Language* ir *Some Problems in Lithuanian Onomastics*), perspausdinti iš *The English Record* tų pačių 1969 metų ir iš Dešimto tarptautinio onomastikos kongreso darbų leidinio. Prie straipsnio pridėtas mažas įvadėlis, ir dėl to gal nepažymėta, kad straipsnis. perspausdintas iš kitur. Galima dar pateisinti pakartojimą *Lituanus* žurnale straipsnio, paskelbto tik lietuvių kalba, nors kiti redaktoriai ir to vengė, stengdamiesi išsiversti originaliais straipsniais. Tačiau jokiu būdu nepateisinamas perspausdinimas medžiagos iš žurnalų ar knygų anglų kalba. Tokiu atveju žurnalas išduoda tik savo ubagystę — medžiagos neturėjimą.

Ketvirtas minusas tai kai kurių straipsnių menkumas. Toks, pavyzdžiui, yra A. Klimo jau minėtas straipsnis *English and Lithuanian...* Autorius gretina lietuvių ir anglų kalbas, kaipo kandidates į tarptautinę kalbą, ir įrodo, kad anglų kalba beveik visais atžvilgiais tam reikalui tinkamesnė. Bet juk ir be įrodinėjimų kiekvienam aišku, kad kalba, kuria kalba 3 milijonai žmonių, negali būti lyginama su kalba tarptautiniam reikalui, kurią vartoja 300 milijonų žmonių. Ar šią savaime aiškią tiesą reikia dar įrodinėti akademiniame žurnale? Dėl to straipsnis atrodo vaikiškas ir net nerimtas. Nelabai tinka *Lituanus* žurnalui ir kitas A. Klimo straipsnis — apie vieno Lietuvos kaimo (autoriaus tėviškės) gyventojų pavardes, nes per daug siauras, specifiškas. *Lituanus* juk nėra kalbotyros žurnalas. O jei ir dėtinas tos rūšies straipsnis, tai apie lietuviškas pavardes apskritai, o ne apie vieno kaimo pavardes. Tuo reikalu redaktorius galėjo kreiptis į tos srities specialistus — profesorius A. Salį ar P. Joniką arba ir pats, pasinaudojęs jų darbais, ką nors parašyti apie lietuvių pavardes apskritai. Ypač kad autorius dabartiniame savo straipsny nieko naujo ir įdomaus ir nepasakė. Kad Kavaliauskas ir Zablackas yra slaviškos pavardės, seniai žino net ir nekalbininkai.

Tarp menkaverčių straipsnių minėtina recenzija knygos *Lithuania 700 Years, The Art of Zita Sodeika, Symposium on Science and Creativity* ir kt. Kai žurnale pateikiama 10 dailininkės paveikslų nuotraukų, tai reikėtų ją tinkamai ir pristatyti kaip dailininkę, bent trumpai apibūdinti jos kūrybą. Neužtenka tik vieno puslapio biografinių duomenų ir pasakyti, kad Zita Sodeika „showed herself to have completely matured as a painter'. Panašiai nuskriaustas ir dailininkas Adomas Varnas, kuris vertas daug rūpestingesnio pristatymo nelietuvių visuomenei, negu tai padaryta pirmame 1969 m. numery. Čia patekti tik 4 ir ne patys geriausi dailininko paveikslai, iš kurių net du su neteisingu pavadinimu. Kaip reikia tokiame žurnale dailininką pristatyti, redaktoriai galėjo pasižiūrėti, kaip Algirdas Kurauskas pristatė Pauliaus Augiaus kūrybą (žr. *Lituanus* , 1968 Nr. 1). Apie pernai rudenį įvykusį Mokslo ir kūrybos simpoziumą redaktorius parašė vieną puslapėlį ir pridėjo visą programą, kaip ji buvo skelbta spaudoj, kas užima beveik 10 žurnalo puslapių. Tai pavyzdys, kaip nereikia daryti. Programos spausdinimas būtų pateisinamas, jei tas numeris būtų pasirodęs prieš simpoziumą. Dabar reikėjo duoti simpoziumo apžvalgą bei vertinimą. To, deja, dabar nėra, ir skaitytojai nežino, kaip tas simpoziumas praėjo ir ko jis buvo vertas.

Penktas minusas tai pigi, primityvi propaganda bei reklama. Redaktorius, atrodo, galvoja, kad juo dažniau rašysi apie rusų mums daromas skriaudas — deportacijas, rusinimą ir kt., tuo bus geriau. Jis taip ir daro — net prie kalbinių straipsnių prideda išnašas apie deportacijas bei rusinimą bent dviejose vietose. Tai, žinoma, yra tiesa, bet tiesa, kurią visi seniai žino. Tačiau dažnas kad ir teisingo fakto kartojimas parodo, kas leidiniui iš tikrųjų rūpi — ne tiek mokslas, kiek propaganda, kuri, kaip žinoma, yra pigi prekė, sunkiai įperšama ypač akademiniuose sluoksniuose. Todėl turime sutikti su A. Petraičiu, kuris minėtame *Laiškų Lietuviams* straipsny rašė: „Akademiniuose sluoksniuose geriausia propaganda yra ta, kurioje nėra propagandos. Kitaip sakant, geriausiai lietuvių reikalui pasitarnauja grynas mokslas, akademinis dalyko pristatymas, o ne pigus reklamavimas".

Negirtinas ir išpūstom (propagandinėm) statistikom operavimas. Tame pačiame numery vienoje vietoje kalbama apie pusketvirto milijono lietuviškai kalbančių žmonių, kitur jau apie keturis milijonus, o rusų Lietuvoje esą apie 12-18 nuošimčių, kai tuo tarpu visi kiti šaltiniai kalba apie 10 nuošimčių. Taip pat neaišku, kodėl Lietuvos gyventojų bei jos miestų gyventojų skaičiai pateikiami seni, kokie buvo prieš 10 metų (žr. *Lituanus* 1969, Nr. 1, 88 p.). Dabar juk Lietuvoje yra ne 2.711.00, o 3 milijonai su viršum. Vilniuj ir Kaune yra ne 235.000 ir 214.000, o 329.000 ir 291.000, Klaipėdoj 135,000 (ne 89.000), Šiauliuose 85.000 (ne 60.000) ir t. t.

Negirtina ir asmeninė reklama. Penki iš aštuonių dalykų viename numeryje parašyti paties redaktoriaus. Tai rodo, kad jis juos laiko labai vertingais arba, kad nesugeba surasti kitų bendradarbių. Kiekvienu atveju tai minusas, ne pliusas. Reklama atsiduoda ir visur savo straipsnių straipsnelių citavimas, net keliolika kartų viename numeryje.

Tai rodo, kad dr. A. Klimas vargiai tinka redaktoriaus postui. Tam turbūt kliudo jo dzūkiškas temperamentas, o gal ir laiko stoka. Žmogus juk negali, kaip sakoma, persiplėšti. Jau prieš keletą metų buvo paskelbta, kad jis redaguoja lituanistinėms mokykloms žodynėlį, bet apie jį dabar nieko negirdėti. Gaila, nes tas reikalas daug svarbesnis, negu visokia propaganda. Dėl to mano, kaip vyresnio amžiumi kalbininko ir bendradarbio, patarimas dr. A. Klimui būtų — atsidėti daugiau kuriam naudingam darbui kalbos srityje, o *Lituanus* redagavimą perleisti kam kitam. Tai išeitų į sveikatą ir jam pačiam, ir žurnalui.

Šiaip ar taip, *Lituanus* bėdos dar nepasibaigė, ir reikia ieškoti išeities.

L. Dambriūnas

ŠILUVA ISTORIJOJE

SIMPATINGA MONOGRAFIJA

Stasio Ylos *Šiluva žemaičių istorijoje* priklauso vadinamai mažajai istorijai. Kol kas mes tokių istorijų nedaug teturime. Šiai rūšiai priklauso, pavyzdžiui, J. Rugio *Švėkšnos praeitis*. Suprantama, kol dar mūsų didžiosios istorijos daugybė problemų nėra išlukštenta, sunku ir laukti, kad koks nors miestelis, dvaras, giminė ar parapija susilauktų savo istoriko. Šiluva gali jaustis laiminga, tokio istoriko susilaukusi.

Man, kaip pusiau šiluviškiui, buvo baisiai malonu skaityti šią knygą. Kaip šiandie prisimenu, kai, karves ganydamas, stebėdavau eilių eiles žmonių, traukiančių visais takais ir keliais į Šiluvą prieš Šilinių atlaidus. Užtat visiškai nesistebiau, kad tų atlaidų metu tas mažas miestelis pavirsdavo į 100 ar 150 tūkstančių miestą. Įdomu, kad ir šiandien, net iš Troškūnų ir kitų vietų, maldininkai vyksta į Šilinių atlaidus. Nors nuo mūsų tėviškės ligi Šiluvos apie 25-30 kilometrų, gražų saulėtą rytą galėjai nuoga akimi matyti cinkuota skarda dengtą Šiluvos bažnyčios stogą ir bokštus. Aukštai stovėjo Šiluva ne tik fizinės geografijos prasme, bet ir žmonių vaizduotėje.

Be abejo, S. Ylą rašyti šią istoriją, kurios dabar pasirodė tik pirmoji dalis, paskatino Šiluvos koplyčios statyba mūsų sostinės šventovėje. Dėl tos koplyčios buvo įvairių nuomonių. Daug kas būtų norėjęs jos vietoje matyti Vilniaus Aušros Vartų koplyčią.

Koplyčia padėjo išgarsinti ir šiaip jau garsią Šiluvą. Šiandien net ir iš Lietuvos atvažiavęs svečias neretai pareiškia pageidavimą aplankyti Šiluvos koplyčią.

Stasys Yla, galima sakyti, surinko visą istorinę medžiagą apie Šiluvą, kurią tik galima rasti Vakaruose. Tarpais atskirus faktus jis pasitikrino ir laiškais iš Lietuvos. Reikia džiaugtis jo uolumu. Įžangoje jis vaizdingai pastebi, kad „tos medžiagos, kaip mozaikos akmenėlių, visur pribarstyta". Ir iš tų mozaikos akmenėlių jis sudėstė labai gražų paveikslą. Knyga skaitosi lengvai. Gausios ir įdomios iliustracijos skaitymą dar palengvina ir pagyvina.

Didžiosios istorijos tyrinėtojui šios monografijos pirmoji dalis bus ypač naudinga studijuojant protestantizmo ir reformacijos sklaidą Lietuvoje XVI ir XVII amžiuose ir katalikišką kontrataką. Šiluva čia nekartą stovėjo tiesiog kryžminėje ugnyje. Gal tuo būtų galima paaiškinti ir paties stebuklo atsiradimą Šiluvoje, nors to klausimo šioje knygoje autorius neliečia. Objektyvumo labui norėtųsi autoriui papriekaištauti, kad, tur būt, neužtenka liuteronizmo ir kalvinizmo vadinti tik „srove". Jiems priklauso bažnyčios arba religijos vardas, jeigu religiją, kaip ir tas žodis sako, suprantame, kaip žmogaus su Dievu santykį.

Bendroji Lietuvos istorija nėra autoriaus forte, ir čia jis kartais suklumpa. Pavyzdžiui, kalbėdamas apie didikų kovas Lietuvoje XVII a. antroje pusėje, jis jas per daug suprastina ir kartais neatspėja tikrųjų jų priežasčių. Aišku, kad ne Pacai užbaigė karą su rusais ir ne Pacai pasirašė sutartį Andrusove (195 psl.). Ne tiesa taip pat, kad Augusto II laikai prasidėjo 1679 metais. Tokių klaidelių yra ir daugiau.

Bet ne čia S. Ylos veikalo vertė. Jo visas įdomumas slepiasi ten, kur jis kalba apie Šiluvos ponus ir klebonus, apie žemaičių vyskupus ir pareigūnus, apie parapines mokyklas ir lietuvių kalbą bažnyčioje, apie kovą su kryžiais ir šventais paveikslais ir t. t. Kai skaitai, kad XVIII amžiaus gale (1773 metais) „didelė dalis ponų kilmingųjų retai būna bažnyčioje, kai žemaitiškai aiškinamas katekizmas ir sakomi pamokslai", turi nuliūsti ne tik vysk. Lopacinskio širdis, bet ir aplamai Lietuvos praeities tyrinėtojo. A. J. Toynbee tai pavadintų skilimu tarp vadovaujančio sluoksnio ir proletarinės daugumos, kuris neišvengiamai turi surevoliucinti tą daugumą ir iš jos išugdyti naują vadovaujantį sluoksnį.

Lauksime antrosios šio veikalo dalies, kurioje jis, gal būt, ir ties šia problema turės progos stabtelėti. Tikimės, kad visą knygą jis aprūpins asmenvardžių ir vietovardžių rodykle. Knyga išėjo „Krikščionis gyvenime" serijoje. Spaudė J. Kapočiaus spaustuvė Bostone. Kaina 5 doleriai.

V. Trumpa

laiškai

VERTĖJAI IR KANKINIAI

(Laisvi tik numirti, AKIRAČIAI, Nr. 1 (15), 1970 sausis)

AKIRAČIŲ Nr. 1(15) (1970 sausis) V. Rastenis citavo ir komentavo 40-ties Lietuvos kunigų Kosyginui rašyto skundo tekstą, kurį buvo skelbusi ar minėjusi ir kita lietuvių spauda.

Teko patirti, jog to teksto vertimas į anglų kalbą buvo darytas Čikagoje ir vertėjai ar vertėjas „gerindami' gerą tekstą, tokį išsireiškimą kaip „tarybinės valdžios laikotarpis" pavertė į „russian occupation".

Kyla klausimas, ar yra leistina daryti tokius originalaus teksto klastojimus, kad tik vienas ar kitas išsireiškimas geriau skambėtų mūsų ausiai? Ar tikrai nebuvo pagalvota, jog kišimas į burną žodžių, kurie nebuvo pasakyti, gali sudaryti drąsiems Lietuvos kunigams papildomų nemalonumų ir apkaltinimų už „antitarybinę veiklą". Ar tikrai kai kam Čikagoje taip labai rūpi padėti gaminti kankinius Lietuvoje?

Newark, N. J. Juozas Grabys

AR NE PERDAUG POLITIKAVIMO ?

(AKIRAČIAI aplamai)

Turime keletą smarkiai politikuojančių centrų: Čikagą su savo altomis ir „didžiaisiais" laikraščiais, New Yorką su visokiais komitetais, Klivlandą su konservatorių klubu ir Los Angeles su Leonardu Valiuku. Pakliuvus į tokį centrą (sūkurį), tur būt, negalima nepolitikuoti. Mums visiems kitiems, gyvenantiems atokiai nuo visų tų centrų, dažnai tas politikavimas ne labai suprantamas ir ne per daug įdomus. Didelio čia daikto, kokius ten strateginius ar taktinius ėjimus daro Audėnas su Valiūnu, Bartkus su Šimaičiu, ar Julius Smetona su Gudeliu.

Viename tokių centrų sėdi ir mūsų *Akiračių* ponai redaktoriai. Tur būt, neišvengiama ir jiems nepolitikuoti. Bet kažin ar tos politikos ne per daug pakliūva į *Akiračius*? Ar kartais neatrodo truputį atgrasu nuolat ir nuolat skaityti išvedžiojimus už ar prieš ryšius su kraštu, apie Altos ir Vliko sekmes ir (daugiausia) nesekmes, apie tai, ką Bartkus pasakė Los Angelėse ar Kenošoje. Šunelis yra kiekviename numeryje ir gana.

Žinoma, tai sakydamas nenorėčiau nuvertinti politikos aplamai. Bendruomenės, švietimo, fondų, lietuvybės išlaikymo ir kitais klausimais reikėtų dažniau pasisakyti. Reikėtų nevengti ir didžiosios politikos. Kodėl pasitenkinti tik Čikagos konvencija, komunistų partijos kongresu ir rusų-kinų santykiais.

Akiračiai skelbiasi atviro žodžio menraščiu. Jie turėtų būti ir pozityvios kritikos bei problematikos laikraštis, su a la Rekašiaus demografiniais svarstymais arba Procutos švietiminės istorijos pastabomis.

V. Trumpa

NIEKAS NEKALTAS

(liečia AKIRAČIUS ir DRAUGĄ)

Akiračių *praėjusių metų nr. 8(12) A. Daugvydo kolumnoje „Fariziejizmas" buvo mestas kaltinimas katalikų leidžiamiems laikraščiams ir jų bendradarbiams, kad praėjusią vasarą jie negynę nuo užpuolikų iš kraštutinės dešinės JAV besilankiusio Vilniaus Aušros Vartų vikaro kun. Stasio Lidžio.*

Būdamas vienas iš katalikiškos spaudos bendradarbių, noriu čia pacituoti dalį iš savo nuolatinės kolumnos „Dviejuose horizontuose", kuri dėl Draugo *nusistatytos linijos negalėjo tilpti minėtame dienraštyje. Pilnai nusilenkdamas* Draugo *redakcijos valiai ir linijai, jų, gink Dieve, nebandau kaltinti, bet* Akiračių *skaitytojams ir A. Daugvydui noriu parodyti, kad visgi kai kurie katalikų spaudos bendradarbiai bandė ginti svetį kunigą iš okup. Lietuvos.*

Vl. Rmjs

DVIEJUOSE HORIZONTUOSE (ŠĮ KARTĄ NE DRAUGE)

KODĖL NIEKINAM SIBIRO TREMTINIUS?

Į JAV yra atvykęs Vilniaus Aušros vartų vikaras kun. Lidys, kunigystės sakramentą gavęs 1962 m. okup. Lietuvoje. Ko jis čia atvyko ir kokia misija jam duota tų, kurie jį čia siuntė, mes nežinom. Iš kitų teko nugirsti, kad tai tylus ir vengiąs viešumos kunigas. Bet *Laisvosios Lietuvos* š. m. nr. 18 adv. J. Smetona atvykusį iš Lietuvos kunigą užpuola tokiais žodžiais: „...Iš to, kas pasakyta, yra visiškai aišku, kad kun. Lidys yra priimtinas bolševikiškai Lietuvos vyriausybei. Kitaip juk jis nebūtų nė iš Sibiro grįžęs, nė į kunigus įšventintas..."

Pagal tokį lietuvio teisininko samprotavimą išeitų, kad tie dešimtys, o gal net ir šimtai tūkstančių lietuvių, kurie po 1956 m. Chruščiovo amnestuoti ir paleisti grįžo gyvi iš Sibiro vergų stovyklų į Lietuvą, jų tarpe ir minimas būsimasis kunigas Lidys, jau yra palankūs ir priimtini bolševikams. Jei žmonės išliko gyvi ir atgavo žmogiškąsias teises, pirmiausia tai išdava jų drąsių sukilimų, vykusių įvairiose Sibiro stovyklose tuoj po Stalino mirties. Jei jie patys savo drąsa ir aukomis užsitikrino ateičiai šiokią tokią laisvę ir grįžimą į tėvynę, tad ar mums, laisviesiems, reikia juos už tai įtarinėti ir apšaukti?

Antra. Ar tik šnipai ir bolševikinės valdžios pataikūnai baigia antrosios bolševikinės okupacijos metu vienintelę likusią Kauno kunigų seminariją? Jei nebūtų tų drąsių idealistų — jaunesnėsės kartos kunigų, įšventintų pokario metais, kas šiandien aptarnautų taip sunkiai už egzistenciją kovojančius Lietuvos tikinčiuosius? Ne paslaptis, kad į Kauno kunigų seminariją valdžios ar partijos organai, Maskvos spaudžiami, bando infiltruoti ir savo agentų, kurie šnipinėtų ar vėliau kompromituotų kunigo vardą. Bet ir ten išlikusioje bažnytinėje hierarchijoje stovi žmonės su galvomis ir akimis. Mums labai gerai žinoma, kodėl iki šios dienos tebėra be pareigų ir namų arešte laikomas vysk. Julijonas Steponavičius. Už tai, kad nedavė šventimų kai kuriems Kauno kunigų seminariją baigiantiems klierikams, nes įtarė juos esant agentais. Kaip matome, broliai ten, visą laiką būdami egzistencinės kovos lauke, gerai žino priešo ėjimus ir bando jiems užbėgti už akių, nors patys už tiesą dažnai ir nukenčia. Tai rodo vysk. J. Steponavičiaus, trijų jau antrosios okupacijos metu įšventintų kunigų, vežusių į Maskvą memorandumą, prašantį daugiau teisių vienintelei Kaune likusiai kunigų seminarijai, ir kiti pavyzdžiai. Tad, ar antruoju bolševikmečiu baigęs Kunigų seminariją dabartinis Vilniaus Aušros Vartų vikaras kun. Lidis yra kaltas už tai, kad jis kunigo pašaukimą pajuto tada, kai Lietuvoje Bažnyčia taip skaudžiai persekiojama ir jai reikia jaunų, energingų apaštalų?

Jei adv. J. Smetona žino daugiau kokių užkulisių iš kun. Lidžio gyvenimo ir veiklos, kurie mestų ant jo nepasitikėjimo šešėlį, gal tada ir šis rašinys skambėtų kiek kitokia gaida. Bet vieši J. Smetonos kaltinimai, kad kun. Lidis buvo paleistas iš Sibiro, kad jis 1962 m. baigė Kauno kunigų seminariją ir buvo įšventintas kunigu, gyvam ir Lietuva besirūpinančiam lietuviui kelia tik pasididžiavimą, kad lietuviai tėvynėje yra veržlūs visose srityse.

Vl. Rmjs

VĖLUOJA BET NESENSTA

(AKIRAČIAI aplamai)

...AKIRAČIAI tikrai labai gerai rašo ir atskleidžia daug labai naujų ir įdomių minčių bei žinių. Nežinau kaip pas Jus, bet į Australiją labai vėluoja, bet, turint galvoje spausdinamas žinias, jos nepasensta ir visuomet yra aktualios.

Australija Juozas Riauba

ATITAISYMAS

AKIRAČIŲ Nr. 3 (1970 kovas) 6-me psl., antrosios skilties 19-je iš apačios eilutėje vietoj *reaguoja* turėtų būti *ragauja*.

TĖVAI, VAIKAI

PASISAKYMAI

Neretai pasitaiko taip, kad prasikišusių visuomehės veikėjų ar kultūros darbuotojų vaikai vos ne vos apvaldo lietuvių kalbą. Šiuos tėvus dažnai mėgstama patraukti per dantį, pasityčioti iš jų viešai demonstruojamo „patriotizmo", kurio tačiau neužtenka vaikams kaip reikiant įdiegti gimtąją kalbą. Mano nuomone, priekaištai tokiems tėvams ne būtinai kiekvienu atveju yra teisingi ar užtarnauti.

Kaip gi ne? Juk ar ne gėda, kai kokių įžymių, tautiniai nusiteikusių, ar net tėvynės meilės temomis raštų paskelbusių tėvų vaikas lietuviškai *nekalba, o tik švebeldžiuoja*? Ar ne hipokrizija, kai kuris nors mūsų politikierių ar laikraštininkų garsiai deklamuoja ištikimybę lietuvybei, o jo sūnus ar duktė vos begali jojo branginamąja kalba susišnekėti? Ne, ne visada gėda ir ne visada hipokrizija! Patsai faktas, kad minėtos situacijos (tėvas įtakingas tautinės sąmonės puoselėtojas — vaikas kalba laužyta lietuvių kalba), tokios — stačiai neįtikėtinos situacijos, jau turėtų sugestijonuoti, kad čia kartais (kartais!) gal slypi kažkas daugiau, negu tik hipokritiškas tėvų nesugebėjimas vaikams perduoti paprastą daiktą — kalbą. Smerkdami lietuviškumo prasme analfabetų vaikų didžiai raštingus ir iškalbingus tėvus, kartais pamirštame paklausti. — Ogi kodėl tas auksaburnis tėvas, lietuvių kalbos patronas, šauksmingas bendruomenės švietėjas taip ir išaugino nebylį, nemokšą sūnų ar dukterį? Jei pastarąjį klausimą sau atsakytume, kartais rastume, jog tenka tokiam tėvui taikomus priekaištus bent sušvelninti, pakreipti juos kita prasme.

Sunku tėvui ar motinai išmokyti vaikus gimtosios kalbos, jei, pvz., tėvai su savo vaikais mažai iš viso tesišneka. O tokių atvejų pasitaiko — atvejų, kur tarp tėvų ir vaikų viešpatauja vienos ar kitos priežasties iššaukta nesantaika. Šiais atvejais net ir pats nuoširdžiausias ir nuosekliausias tėvų patriotizmas nepadės vaikus išmokinti lietuvių kalbos. Tėvai šiose situacijose neišmokina savo vaikų lietuviškai ne dėl to, kad stokotų tėvynės meilės, o dėl to, kad kitokios priežastys, neturinčios nieko bendra su tėvynės meile ar jos stoka, iššaukė šeimyninę nesantaiką ir tuo būdu sumažino komunikaciją tarp tėvų ir vaikų. Tos priežastys gali būti įvairiausios (imu kraštutinius pavyzdžius): gal tėvas yra koks neurotikas ar psichotikas, nesugebąs išvystyti normalius santykius su savo vaikais, gal jis juos auklėjo perdėm griežtai ir todėl juos nuo savęs atbaidė, gal jis perdaug aštriai ir nemeilingai nusiteikęs jų pažiūrų ir gyvenimo stiliaus atžvilgiu ir todėl prarado su jais kontaktą, o gal vaikai savo ruožtu yra papildę kokį nors kriminalą ir buvę tėvų smarkiai nubausti, ko rezultate šeimyninė atmosfera tapo užteršta ir t. t. Tokių ar panašių atvejų pasitaiko neretai, ir juose, savaime suprantama, tėvai neįstengia perduoti vaikams savosios kalbos ne dėl tėvynės meilės nedatekliaus, bet dėl šeimos nesantaikos, kurią galėjo iššaukti visa eilė įvairių psichologinių priežasčių.

Šiomis pastabomis nenorima nuimti kaltės nuo tų tėvų, kurie, iš tiesų, dėl paprasto apsileidimo ar dėl patriotizmo stokos neįstengė savo vaikų išmokyti lietuviškai. Kad esama tokių tėvų, kurie dargi viešai vaidina didelius tautininkus, yra aišku kaip diena, ir to fakto nereikia vynioti į vatą. Norėta šičia tik priminti, kad yra ir kitokių atvejų — kur vaikų švebeldžiavimas priskaitytinas ne falšyvam tėvų patriotizmui, o psichologinėms šeimyninėms problemoms, kurių pasėkoje, pvz., tarp tėvų ir vaikų įsitvirtina kalbos mokymą bei išmokimą užblokuojanti tyla. Kaltinti tėvus hipokrizija tokiais atvejais yra netikslu ir bereikalingai užgaulu.

Mykolas Drunga

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. VAZNELIO prekyba, 2624 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. KARVELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., CHICAGO, Ill., 60629
V. PRIŽGINTAS, 1418 Coronado Terr., LOS ANGELES, Calif., 90026
ROMUVA, 84-20 Jamaica Ave., WOODHAVEN, N.Y., 11421
SPAUDA, 10 John St., WATERBURY, Conn., 06702
P. MISEVIČIUS, 32 Hendrick Ave., TORONTO 4, Ont., Canada
P. ALEKNA, 9 Hill St., CABRAMATTA, N.S.W., 2166, Australia

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS / pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: .....

Gatvė: .....

Miestas: ..... Valstybė:..... Zip: .....

Prenumerata kitur: $6.00
Prenumerata JAV: $5.00

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Auka: $ .....

Pridedu čekį: $ .....

ALp 1752

BRONYS RAILA

PALIKS GRAUDI TIESA...

Ištraukos iš Los Angeles lietuvių radijo valandėlėje 1970. IV. 25 įvykusio pasikalbėjimo, kurį pravedė programos vedėjas Paulius Jasiukonis.

JASIUKONIS: Lietuvių radijo valandėlė, tęsdama savo informacijas ir pokalbius su ryškesniais mūsų kolonijos darbuotojais ir kultūrininkais, šiandien iškvietė pasikalbėjimui seniai mūsų tarpe gyvenantį, vieną iš žinomiausių Amerikos lietuvių žurnalistų — Bronį Railą. Šią progą ypač rišam su jo naujai pasirodžiusiu veikalu „Dialogas su lietuviais", apie kurį praėjusį šeštadienį mūsų programoje labai teigiamai pasisakė rašytojas Juozas Tininis... Pirmiausia norėčiau autorių paklausti, kaip šalia kasdieninės tarnybos ir gausaus bendradarbiavimo spaudoje, suradot įkvėpimo per trumpą laiką parašyti tokią storą — 560 puslapių — knygą?

RAILA: Įkvėpimo, mielas Pauliau, čia buvo nelabai daug. Labiau gal reikalas, pareiga, įpratimas, o labiausiai — kantrybė ir disciplina. Manau, tas pats būdas ir jum garantavo kai ko daugiau pasiekti filminėje srityje. Žinau ir mačiau jus augant — mes juk jau seni, vieni iš pirmųjų pokarinės bangos Kalifornijos imigrantų...

Bronys Raila

J.: Ar galėtumėt trumpai pasakyti, kokias temas „Dialoge" nagrinėjat? Knyga, mat, labai stora — negreit suspėsim perskaityti...

R.: Negalėčiau geriau, kaip anąkart jau padarė mano draugas Juozas Tininis, nuo kurio komplimentų beveik turėčiau palūžti ir tik saugotis nepasikelti į puikybę. Ką rašiau per pusantrų metų, negalima atpasakotii per kelias minutes. Svarbiausia — liečiau tėvynės lietuvių ir mūsų išeivių santykius bei laikysenos būdus, kai kalbam apie kovą dėl Lietuvos laisvės. Norėjau pasipriešinti bolševikinei propagandai laikyti mus „hitlerininkais", kaip lygiai ir mūsų tarpe įsigalėjusiam nedoram būdui tuojau apšaukti komunistais ir Maskvos tarnais kiekvieną, su kurio nuomone nesutinkam arba kuris kiek kitoniškai dirba. Tarp kitko, norėjau parodyti, kaip mes užsienyje dėl Lietuvos, atsiprašant, kovojam". Ši knyga buvo mano daugelio metų galvojimo, stebėjimo ir tikėjimo išvada. Pasisakiau net dėl Vilniaus operos solisto V. Noreikos koncertų Amerikoje ir baisėjaus dėl būdų, kaip kai kurie iš mūsų jį čia tada pasitikom... Labai trokštu, kad ko daugiau tautiečių įsigytų šią knygą iš mūsų idealisto spaudos knygnešio ir mano brangaus bičiulio V. Prižginto... Na, bet čia jau gal pereinu į reklamą...

J.: Mes nieko prieš knygų reklamą... Bet kai „Dialoge" nagrinėjot išeivių santykius su tėvyne ir palietėt solisto Noreikos koncertus Amerikoje, tai kaip žiūrit į kito Vilniaus operos solisto Vaclovo Daunoro koncertą, kuris dabar pas mus sukėlė tiek daug audrų?

R.: Palaukit, ypač ne taip greit apie audras... Bendra mano pažiūra būtų ta, kad per 25 metus Lietuvos ir išeivių gyvenimas, sąlygos ir visos politikos yra gerokai pasikeitusios. Mum reikia naujų ir realesnių kelių bei priemonių lietuviškos laisvės ir santykiavimo klausimais. Natūralu, kad to ieškant, turėsim smarkių diskusijų ir ginčų. Proto, intelekto ir dvasios srityje audros manęs nestebintų. Jos net naudingos, nes neleis mum užmigti ir galutinai apkerpėti.

J.: Pone Raila, aš vėl grįžtu prie Daunoro koncerto... Jūs juk įėjot nariu į komitetą jam ruošti. Mūsų radijo valandėlė norėtų leisti pasisakyti dėl koncerto abiem pusėm — jo priešininkam ir rėmėjam.

R.: Labai gerai, kad norima informuoti ir pasisakyti, nes būtų labai prasti tie laikraščiai ir tos radijo valandėlės, kurios ignoruotų tai kas yra gyvenime kas iš tikrųjų vyksta ir jaudina. Gaila tik, kad mane pakvietėt trim savaitėm per vėlai, kai šaukštai jau popiet, kai mes sotūs. Tik

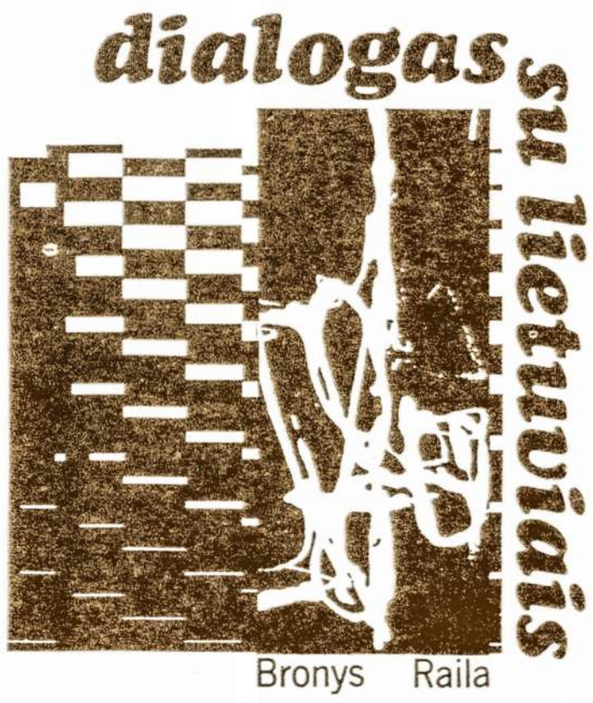

***Akimirksnių Kronikos* 2**

...ir jo nauja knyga

būčiau kitokios nuomonės dėl tų „dviejų pusių" pasisakymų. Juk viena pusė jau bai plačiai pasisakė: per savo spaudą, atsišaukimais, laiškais, eilėraščiais, telefonų skambučiais, net grasinimais mus persekioti ir išmesti iš lietuviškos bendruomenės. Ne kažin kokia „pusė": tik keli mum žinomi asmenys, gal koks tuzinas, bet labai veiklūs ir negailėję daug išlaidų „Lietuvos labui"... Tik vieni koncerto rengėjai dar nieko nepasisakė. Bet jie atsiekė vaisių: parūpino mūsų visuomenei tikrai aukšto lygio meninį ir dvasinį įvykį, kokio mes greit nebesulauksim, kurį pergyveno netoli 400 klausytojų (mūsų kolonijoje didelis pasisekimas rečitaliui), ir kur jie matė, kaip didžiai talentingas menininkas iš Lietuvos nuostabiai dailiai sujungė savo talentus ir širdis su iškiliu išeivijos lietuvių muziku ir dirigentu prof. Aleksandru Kučiūnu.

J.: Tarpe įvairių priekaištų koncerto rengėjam, vienas buvo tas, kad visuomenei nebuvo pranešta, kas koncertą ruošia ir globoja, kokia komiteto sudėtis?

R.: Na jau, na jau... Komitetas nesislėpė, visi apie jo sudėtį žinojo, ypač eilėraščių rašytojai. Žinojo ir tuos, kurie pasipiktinę šmeižtais, patys siūlėsi stoti į komitetą. Gyvenu čia 21 metus, mačiau daugybę parodų, spektaklių, koncertų, kuriuos žodžiu ir raštu tą teršimų ir skaldymo veiklą pradėjo dar gerokai prieš solistui iš Čikagos atvykstant...

kas nors ruošė, bet neatsimenu, kad kas būtinai išvardytų visų rengėjų pavardes. Mane į komitetą drauge su prof. Stasiu Žymantu pakvietė „patarėjais" keli jauni inžinieriai, puikūs ir gerai pažįstami lietuviai. Mielai sutikau, vien jau dėl to, kad savo „Dialoge" dėstytas teorijas praktiškai išbandyti. Mūsų tikslas buvo padėti paruošti ne propagandinių prakalbų, bet iškilaus Lietuvos menininko tautinių dainų ir arijų koncertą. Jis įvyko ir pavyko... Jei kas jau labai norit daugiau pavardžių, aš, kaip moterų gerbėjas, galėčiau suminėti dar vieną kitą komiteto narę, pvz.: UCLA archeologijos profesorė dr. Marija Gimbutienė; mūsų žinoma solistė Florencija Korsakaitė, po koncerto su komiteto talka savo bute suruošusi šaunų priėmimą svečiui iš Lietuvos; aktorė Rūta Lee-Kilmonytė, mielai ir svetingai davusi savo vilos kambarį ir pianiną koncerto išvakarėse solisto repeticijai su ką tik iš Seattle atskridusiu prof. A. Kučiūnu... Ar reikia minėti dar kitas tris dešimtis? Nebūkim juokingi.

J.: Visuomenėje buvo girdėti tvirtinimų, kad pagaliau ne tiek svarbi koncerto rengėjų komiteto sudėtis, bet baisiausia tai, kas stovi už solisto nugaros, — reiškia, okupantas, komunistų partija...

R.: Aha, reiškia — komiteto sudėties neva nežinojimas tai tik priekabė... Žinoma, mes galim klausti ir spėlioti, kas stovi už sovietinės Lietuvos menininko nugaros, kai jis ten yra. Bet kai jis pas mus atvyko, kaip svečias, kai mes jam ruošėm koncertą, išnuomojom salę, parūpinom pianistą, iš anksto susipažinom su koncerto programa ir t. t., tai galiu tvirtai užtikrinti, kad čia už jo nugaros stovėjom mes, tik mes — ir visi jūs, kurie to norėjo ar jautėt pareigą lietuviui iš tėvynės būti malonūs, mandagūs ir nuoširdūs. Mūsų lietuviškumu ir nuovoka nepasitikėjo tik keli iš mūsų kolonijos. Jie tai iš anksto pasisakė, kad mūsų „smegenys gerokai apminkštinti" (kaip tvirtino A. Skiriaus laikraštis *Lietuviai Amerikos Vakaruose)* arba, kaip aiškino formaliai keistokai suredaguoto Los Angeles Alto, Vliko atstovybės ir Bendruomenės vardu atsišaukimo autoriai, mes, esą, ruošiam „apgaulingą koncertą"; kad, „pamynę po kojom šventus tėvų įsitikinimus", ėmėmės visuomenės skaldymo darbo; arba kad mus „suvedžiojo klastingo okupanto pinklės" — ir pagaliau, jei kurie to iškilaus dainininko koncertą boikotuosit, neisit jo paklausyti, tai tuo „parodysit savo tautinę savigarbą ir susipratimą" (!)... Gėda buvo klausyti tokių išsvaičiotų argumentų, tokio pasikėlimo į teisėjus ir įstatymų leidėjus. Galėčiau tik paklausti: kokią Lietuvą tie ponai vaduos ir kiek ji jiem berūpi, jeigu jau dabar iš tėvynės atvykusį brolį lietuvį menininką ragina boikotuoti užtai, kad jis turėjo laimės čia pas gimines į svečius atvykti?

J.: Jūs atsimenat, p. Raila, jog beveik visi kitos pusės atsišaukimai tvirtino, kad skaldymo tikslų būta, ir faktinai, kaip matėm, mūsų koloniją koncertas šiaip ar taip suskaldė. Ką į tai pasakytumėt?

R.: Tiesa, buvo gerokas sujudimas, kokio aš praeity dar neatsimenu. Bet juk turėjom ir naudos, ne tik dainos meno srityje. Dabar geriau pažinom save pačius ir „draugus". Paaiškėjo, kokie mes kai kurie savoširdies užkulisiuose iš tikrųjų esam, kokia mūsų etika, ir kiek hipokrizijos, kaip elgiamės, kuo laikom savo senus draugus ir pažįstamus, kaip nirštam ant jaunosios kartos — studentų, lietuvių profesorių, inžinierių, skautų, kurių koncerte kaip tik buvo itin apstu. Toje visoje propagandoje buvo tiek melo, šmeižtų, niekinimo, prasimanymų, kad man nėra nei laiko, nei noro šia proga plačiau sakytis. Viena tik buvo akivaizdžiai matyti, kad keli asmenys

J.: Girdėjosi tvirtinimų, kad koncerto publika buvusi kiek savotiška. Esą, nesimatė daugelio tokių, kurie natūraliai buvo lauktini...

R.: Čia tiesa, mielas Pauliau. Publika buvo savotiška, nes tiek akademinio jaunimo, mokslo žmonių, lietuvių profesionalų, net buvusių Los Angeles Alto ir Bendruomenės pirmininkų vienoje vietoje aš ne dažnai matydavau mūsų parapijos ar kitų draugijų parengimuose. Be abejo, nėra pareigos visiem visus koncertus lankyti, — nesutilptume vidutinėse salėse. Yra daug šiaipjau vertingų žmonių, kurie pvz. nemėgsta muzikos, teatro ar šokių, tai jų ten ir nereikia su bizūnu varyti. Bet aš nustebau, koncerte nepastebėjęs vis dėlto gana didelio skaičiaus tokių, kuriem menas, rodos, turėtų būti arti širdies ir kurių dėmesys lietuvių tautos kultūros vertybėm bei naujiem užaugusiem talentam tėvynėje, rodos, galėtų būti natūralus, žymiai šiltesnis. Paliks graudi tiesa, kad nemažos dalies vadinamų kultūrininkų, ypač muzikų, solistų, chorų ir teatrinių sambūrių ar tautinių šokių grupių vadovų bei dalyvių, lyg tyčia, šį kartą nematėm. Man tai kėlė ir ilgai kels didelį liūdesį, beveik nusivylimą po to, kai per daugelį metų dešimtimis kartų mūsų spaudoje esu rašęs su pasigėrėjimu apie Los Angeles kultūrininkų gausumą ir gyvumą, jų kūrybiškai patriotinį aktyvizmą ir jų drąsą. Chadrąsą... Čia jaučiuos suklydęs. Jų daugelis savo tikrą brolį menininką iš pavergtosios tėvynės atstūmė, jo tokį puikų, pirmutinį ir gal vieninteli pasirodymą ignoravo, tylėjo prieš grasinimų ir šmeižtų sukeltą bangą. Labai galia!

J.: Be abejo, šie klausimai yra skaudūs ir sunkiai išsprendžiami. Gal jie geriau paaiškėtų, jei į juos pažiūrėtume ne iš mūsų gyvenimo mažų detalių, bet iš platesnės perspektyvos, iš principų plotmės?

R.: Teisingai. „Dialoge su lietuviais" aš taip ir bandžiau daryti, ir kas pas mus įvyko, tik papildė ir sutvirtino anas išvadas. Aplamai, tų mūsų tragikomedijų šaknys yra gal tos, kad daugelis vis nesugebam ar nenorim tautą skirti nuo jos politinės būklės ir santvarkos. Politinės santvarkos ateina, būna užkariamos tautai ir po dešimtmečių praeina, o tautos gyvena ir turi gyventi šimtmečiais. Rūpindamies tautos išlikimu ir jos kūrybiniu gyvybingumu, mes šia proga svečiui iš okupuotos tėvynės jutom ir norėjom parodyti savo meilę, šiltą simpatiją, svetingumą, lietuvišką solidarumą, mūsų tautos dabartinio likimo supratimą, pagaliau pasitikėjimą pačiais savimi ir broliais tėvynėje.

J.: Ar turėtumėt pabaigai kokią bendrą išvadą?

R.: Turėčiau tik vieną tuo tarpu. Gal tokią pačią, kokią solistui komiteto vardu per pokoncertinį priėmimą išreiškė mūsų jaunosios kartos atstovas, pats vaikystėje pažinęs sovietinį gyvenimą, Erdvilis Janulaitis. To sveikinimo žodžiais tariant, „šis koncertas stiprina mūsų tautinį tikėjimą ir kelia pasididžiavimo, kad lietuvių tauta vis ir vėl išaugina tokio žavingo balso ir talento dainių", ir kad tai esąs „simbolis, kaip taurus lietuvis menininkas iš tėvynės ir plačiosios išeivijos lietuviai tautinių dainų ir meno plotmėje gali susijausti ir tarpusavyje susiprasti bendrąja širdies kalba"... Deja, mūsų kolonijos svetingumo manieros, susipratimai ir jausmai šį kartą dar nebuvo labai bendri. Toli nuo to, — net ir guodžiantis, kad tą visą „smogo" ir „fogo" drumzlynę kėlė tik nedaugelis mum gerai žinomų, taip sakant, „tautinės drasmės" aktyvistų bei negabaus humoro „poetų", mėgstančių vartoti rusiškus posakius ir anekdotus. Tikiuos, kad tokios *puslaukinės* manieros pragaiš iš mūsų tarpo, ir gal ne labai už ilgo. Niekas mūsų nesuskaldys, jei patys vienas kitam galvų, širdžių, ir sąžinių neskaldysim ir tautiečio prieš tautietį nekiršinsim, — būtų jis iš čionajos ar iš anajos...